

نظارت بر مکانهای حبس:
راهنمای عملی برای سازمانهای غیردولتی

متخصصان بین‌المللی روز به روز بیشتر بر این باور استوار می‌شوند که نظارت بر مکانهای حبس از طریق بازدیدهای منظم و سرزده، یکی از مؤثرترین راههای منع شکنجه و سوء رفتار با افراد محروم از آزادی است، بازدیدها را می‌توان از طریق ساز و کارهای بین‌المللی از قبیل کمیته اروپایی منع شکنجه ترتیب داد و لیکن بازدیدهایی در سطح ملی باید مکمل این بازدیدهای بین‌المللی باشد. از میان ساز و کارهای احتمالی، بازدیدهای سازمانهای غیردولتی ملی (NGOها) از امتیازات خاصی برخوردارند، از جمله این امتیازات استقلال این سازمانها از مقامات حکومتی است. آن دسته از سازمانهای غیردولتی که بر مکانهای حبس نظارت می‌کنند در عین حال هم می‌توانند پاسدار جامعه مدنی باشند و هم در احترام به شأن انسانی افراد محروم از آزادی مؤثر باشند.

از این رو، سازمان منع شکنجه (APT) و دفتر OSCE برای نهادهای دموکراتیک و حقوق بشر (ODIHR) تصمیم گرفتند برنامه‌های نظارتی سازمانهای غیردولتی ملی را تشویق و این راهنما را منتشر کنند.

هدف این کتاب طرح نکته‌های کلیدی و پرسشهایی است که در تدوین برنامه‌ی نظارت بر مکانهای حبس و تحقق آن به سازمانهای غیردولتی، یاری رساند. این راهنما به مسائلی از قبیل کسب مجوز ورود به زندان، ایجاد برنامه بازدید، روش بازدید و دنباله بازدید می‌پردازد. این راهنما همچنین استانداردهایی که باید حین بازدید مورد توجه قرار گیرد ارائه می‌کند و به تفسیر آن می‌پردازد. از قبیل استانداردهای رفتار با زندانی، اقدامات حمایتی یا شرایط مادی.

مؤلف این راهنما آنت کورباز از مشاوران APT است که بیش از ده سال تجربه بازدید از مکانهای حبس را به همراه کمیته بین‌المللی صلیب سرخ دارد.

Association for the Prevention of Torture
Route de Ferney 10 - P.O. Box 2267
1211 Geneva 2 - SWITZERLAND
Phone: (41.22) 919.21.70
Fax: (41.22) 919.21.80
www.apr.ch - e-mail : apt@apr.ch

ISBN 2-9700214-1-2

Monitoring places of detention: a practical guide for NGOs

نظارت بر مکانهای حبس : راهنمای عملی برای سازمانهای غیردولتی

Translated and published in Persian by
Penal Reform International (PRI)

نظارت بر مکانهای حبس: راهنمای عملی برای سازمانهای غیردولتی

نظارت بر
مکانهای حبس:
راهنمای عملی
برای سازمانهای
غیردولتی

**نظارت بر مکانهای حبس:
راهنمای عملی برای سازمانهای غیردولتی**

ترجمه و چاپ این کتاب به زبان فارسی توسط سازمان اصلاحات جزایی بین‌المللی PRI با همکاری انجمن دفاع از حقوق زندانیان صورت گرفته است

یادداشت ناشر

ربع قرن است که سازمان منع شکنجه^۱ (APT) از این ایده ی ساده ولی جدید بنیانگذار خود، ژان ژاک گوتیه^۲، دفاع کرده است که بازدید از مکانهایی که در آنها انسانها از آزادی محرومند یکی از مؤثرترین راههای ممانعت از شکنجه و سوءرفتار است. از این رو، سازمان منع شکنجه منشأ کنوانسیون اروپایی منع شکنجه بوده است. این کنوانسیون کمیته ای به همین نام تشکیل داد که اختیار دارد هر زمان که بخواهد در هر یک از کشورهای عضو کنوانسیون از هر مکانی که در آن فردی از آزادی محروم است بازدید کند. این سازمان همچنین منشأ پروتکل اختیاری کنوانسیون سازمان ملل متحد علیه شکنجه است و طی ده سال گذشته به طور فعال در مذاکرات مربوط به این پروتکل شرکت داشته است. متن این پروتکل سرانجام در دسامبر ۲۰۰۲ در مجمع عمومی سازمان ملل متحد به تصویب رسید. این قبیل ساز و کارهای بین المللی نقش بسیار مهمی در مبارزه با شکنجه ایفا می کنند. با این حال، کافی نیستند.

به همین دلیل ضرورت دارد بازدیدهایی در سطح ملی مکمل کار ساز و کارهای بین المللی باشد. اهمیت نظارت مستقل بین المللی در سطح ملی روز به روز بیشتر به رسمیت شناخته شده و پذیرفته می شود. متن پروتکل اختیاری کنوانسیون سازمان ملل متحد علیه شکنجه از جمله شامل الزام کشورهای عضو به "تشکیل، برگزیدن یا حفظ یک یا چند هیئت بازدیدکننده در سطح ملی" است. فعالان مستقل مختلفی توانسته اند بدون اطلاع قبلی از مکانهایی که در آنها انسانها از آزادی محرومند بازدید کنند: گزارشگران ویژه، کمیسیونهای پارلمانی و هیئتهای بازدیدکننده ی ویژه. اما جامعه ی مدنی و به ویژه سازمانهای غیردولتی ملی باید به عنوان ناظران ضروری به رسمیت شناخته شوند. در تعدادی از کشورهای اروپای مرکزی، سازمانهای غیردولتی ملی توانسته اند برنامه های بازدید ترتیب دهند. APT و دفتر نهادهای دموکراتیک و حقوق بشر^۳ OSCE بر این اعتقادند که

1 Association for the Prevention of Torture (APT)

2 Jean-Jacques Gautier

3 Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR)

تجربه‌ی این سازمانها در زمینه‌ی طراحی و اجرای چنین برنامه‌هایی می‌تواند برای سایرین مفید باشد. به همین دلیل، این دو سازمان تصمیم گرفته‌اند پروژه‌ای را با هدف ترغیب سازمانهای غیردولتی ملی برای بازدید از مکانهای حبس به مرحله‌ی اجرا در آورند. نخستین بخش این پروژه شامل ترتیب دادن کارگاهی از نمایندگان ده سازمان غیردولتی ملی از اروپای مرکزی و شرقی بود که این قبیل برنامه‌های نظارتی را در دست اجرا دارند. این کارگاه در دهم و یازدهم ژوئیه‌ی ۲۰۰۰ در کیشینائو در مولداوی تشکیل شد (برای اطلاع از شرکت کنندگان نگاه کنید به پیوست ۳، مدخل سازمانهای غیردولتی ملی). دومین بخش این برنامه‌ی مشترک انتشار راهنمای حاضر است که تاحدودی مبتنی بر بحثهای کیشینائوست.

مؤلف این راهنما خانم آنت کورباز^۱ مشاور APT است که بیش از ده سال در زمینه‌ی بازدید از مکانهای حبس همراه با کمیته‌ی بین‌المللی صلیب سرخ تجربه دارد. مایلیم از ایشان برای قبول مسئولیت تألیف این راهنما تشکر کنیم؛ از خانم جولیا باسام^۲ لا باررا^۳ نیز برای ترجمه‌ی بسیار خوب این راهنما به زبان انگلیسی متشکریم. همچنین مایلیم مراتب امتنان خود را از آقای جرالد استبراک^۴، ضابط قانون در ODIHR، برای مشارکت در تحقق بخشیدن به این پروژه و حمایت مستمر از آن ابراز کنیم، همچنین از آقای کراسیمیر کانف^۵ از کمیته‌ی بلغاری هلسینکی، برای توصیه‌های مفیدشان در مورد پیش‌نویس این راهنما متشکریم. در پایان باید بگوییم که این راهنما همچنین به نوعی تأیید کاری است که سازمانهای غیردولتی ملی شرکت‌کننده در کارگاه کیشینائو انجام داده‌اند و باید آنها را به ادامه‌ی فعالیت مهمشان ترغیب کند. امیدواریم این راهنما کمکی به سایر سازمانهای غیردولتی باشد و بعضی از آنها بتوانند برنامه‌های نظارتی را در کشور خود آغاز کنند و به این ترتیب گامی در جهت گشودن درهای بسته‌ی دنیای حبس و "جایگزین کردن الگوی ابهام با الگوی شفافیت" برداشته شود.

باربارا برنات^۵

مسئول برنامه‌ی APT در اروپا

---

1 Ms Annette Corbaz
2 Ms Julia Bassam de la Barrera
3 Mr Gerald Staberock
4 Mr Krassimir Kanev
5 Barbara Bernath

پیشگفتار

دفتر نهادهای دموکراتیک و حقوق بشر (ODIHR) OSCE بیش از ده سال تجربه‌ی کار در زمینه‌ی ترویج دموکراسی و حقوق بشر در منطقه‌ی OSCE دارد. طی این مدت اصلاح زندانها و مکانهای حبس از کانونهای اصلی توجه این دفتر بوده است.

مکانهای حبس از دیدگاه حقوق بشر به ویژه حساس و حائز اهمیت هستند زیرا حقوق بشر در این محیطها به طور طبیعی به شدت در خطر است. از این رو اصلاح زندان و وضعیت زندانها در هر جامعه‌ی دموکراتیک از مسائل مورد توجه متخصصان امر و جامعه‌ی مدنی به طور کلی است. این ملاحظات، که مبنای کار ODIHR را در این زمینه تشکیل می‌دهند، به راهنمای نظارت بر مکانهای حبس APT نیز مربوط می‌شوند.

معیارهای حقوق بشر بین‌المللی در مورد زندانها و مکانهای حبس در سالهای اخیر تحول زیادی پیدا کرده و بهبود یافته است. در متن و OSCE در مورد پیمانهای متعددی برای منع شکنجه و سوءرفتار با زندانیان توافق شده است. اقدامات ضروری برای پر کردن شکاف اجرای قوانین بین‌المللی در داخل کشورها روز به روز بیشتر در کانون توجه قرار می‌گیرد.

هیئتهای نظارت مردمی، شوراهای مشورتی حقوق بشر یا نظارت روشمند جامعه‌ی مدنی متخصص می‌تواند ابزارهای مفیدی برای مشاهده و جمع‌آوری اطلاعات باشد و در نتیجه، نهایتاً در پابندی بیشتر به استانداردهای بین‌المللی مؤثر باشد. از این گذشته، توجه به این نکته حائز اهمیت است که نظارت جامعه‌ی مدنی، علاوه بر آنکه نقش مهمی در جلوگیری از سوءاستفاده از حقوق بشر ایفا می‌کند، از آنجا که خواستار پاسخگویی و شفافیت همه‌ی نهادهای دولتی، از جمله مکانهای حبس، است به عنوان تقویت‌کننده‌ی روند دموکراتیک کردن عمل می‌کند. از این رو، نظارت جامعه‌ی مدنی بر زندانها و مکانهای حبس باید بخش لازمی از روند دموکراتیک باشد. با این حال، این امر نباید جایگزین وظیفه‌ی دولت برای مشارکت در نظارت رسمی بر مکانهای حبس به منظور تضمین رعایت استانداردهای حقوق بشر باشد.

طی ده سال گذشته، نظارت جامعه‌ی مدنی در طیف وسیعی از کشورها گسترش یافته است. به ویژه در کشورهای اروپای مرکزی و شرقی، تشکیل هیئتهای نظارت در کنار نهادهای دولتی قدیمی به میزان قابل توجهی به غیرنظامی سازی سیستمهای حبس جزایی و پیش از محاکمه و همچنین افزایش آگاهی عمومی در زمینه‌ی اهمیت نظام زندانهای عاری از شکنجه و پاسخگو در روند موفق دموکراتیک کردن کمک کرده است.

ODIHR اقدام سازمان منع شکنجه (APT) را در تهیه و انتشار این راهنمای ارزشمند می‌ستاید. ODIHR و APT با هدف حذف کامل شکنجه همکاری می‌کنند. هر دو این سازمانها متعهد به تشویق مشارکت جامعه‌ی مدنی در نظارت بر زندانها و مکانهای حبس هستند زیرا ما اعتقاد راسخ داریم که فقط با مشارکت جامعه‌ی مدنی می‌توان به این هدف دست یافت. امیدواریم این راهنما، با فراهم کردن امکان تحول روشهای کار ناظران جامعه‌ی مدنی، نهایتاً در بهبود شرایط زندانها و مکانهای حبس مؤثر باشد.

ورشو، نوامبر ۲۰۰۲

فرستاده‌ی مخصوص، ژرار استودمان

مدیر ODIHR

فهرست مطالب

۳	یادداشت ناشر
۵	پیشگفتار
۷	فهرست مطالب
۹	مقدمه
۱۱	بخش اول: نظارت بر شرایط حبس
۱۳	۱. مقدمه:
۱۴	۲. محرومیت از آزادی و شرایط حبس
۱۸	۳. اهمیت نظارت بر شرایط حبس
۲۲	۴. مشارکت سازمانهای غیردولتی در نظارت بر شرایط حبس: یک ضرورت
۲۷	بخش دوم: طراحی برنامه برای نظارت بر شرایط حبس
۲۹	الف: آماده سازی برنامه ی کلی فعالیت
۳۴	ب: دسترسی به افراد محروم از آزادی
۳۹	ج: تنظیم برنامه
۴۵	بخش سوم: اجرای برنامه ی نظارت بر شرایط حبس
۴۷	مقدمه: چهارچوب ارجاع — چهارچوب استدلال

الف: تدارک برای بازدید	۵۱
ب: روش های بازدید	۵۳
ج: دنباله ی بازدید	۶۵
بخش چهارم: کدام شرایط حبس را بررسی کنیم	
۱. رفتار	۷۵
۲. موازین حمایتی	۸۵
۳. شرایط مادی	۱۰۱
۴. نظام حبس و فعالیت ها	۱۱۷
۵. خدمات پزشکی	۱۳۳
۶. کارکنان زندان	۱۴۱
۷. بازداشت توسط پلیس	۱۴۹
پیوست	
پیوست ۱: فهرست بازبینی	۱۶۳
پیوست ۲: نمونه ی گزارش بازدید داخلی	۱۶۷
پیوست ۳: نشانی های مفید	۱۶۹
پیوست ۴: اصول بنیادین نظارت	۱۷۴

مقدمه

"گزارشگر ویژه بر این باور است که تحولی بنیادین در پیش فرضهای جامعه‌ی بین‌المللی در زمینه‌ی ماهیت محرومیت از آزادی ضرورت دارد. الگوی اصلی، که دست کم برای مدت یک قرن مسلم فرض شده، این است که زندانها، بازداشتگاههای پلیس و امثال آنها مکانهایی بسته و سری‌اند و فعالیتهای درون آنها از چشم مردم پنهان است. (...). لازم است الگوی شفافیت جایگزین الگوی ابهام شود. فرض باید بر دسترسی آزاد به همه‌ی مکانهای محرومیت از آزادی قرار داده شود."

سر نایجل رادلی^۱،

گزارشگر ویژه‌ی سازمان ملل متحد در زمینه‌ی شکنجه

سوم ژوئیه ۲۰۰۱، A/56/156، §35

شفافیت و کنترل علنی مسئولان، بخشی از هر نظام مبتنی بر اصول دموکراسی و حکومت قانون است. این امر به ویژه در مورد نظارت بر قدرت دولت در محروم کردن افراد از آزادی صدق می‌کند. در سطح ملی، نظارت بر رفتار با افراد محروم از آزادی و شرایط حبس آنها از طریق بازدیدهای بدون اطلاع قبلی و منظم یکی از مؤثرترین راههای جلوگیری از شکنجه و سوءرفتار است. چنین نظارتی نباید به سازمانهای مستقل ملی محدود باشد، بلکه سازمانهای غیردولتی (NGO) نیز باید بتوانند به مکانهایی که در آنها انسانها از آزادی محرومند دسترسی داشته باشند.

با این حال، دسترسی صرفاً آغاز روند نظارت است. آن دسته از سازمانهای غیردولتی که مایل

به اجرای یک برنامه‌ی نظارتی هستند باید از الزامات این برنامه آگاه باشند. به این دلیل است که سازمان منع شکنجه (APT) و دفتر نهادهای دموکراتیک و حقوق بشر (ODIHR) تصمیم به انتشار راهنمایی گرفتند که هدف آن به طور مشخص نشان دادن شیوه‌ی تهیه‌ی یک برنامه‌ی نظارتی به سازمانهای غیردولتی باشد.

هدف این راهنما در واقع ارائه‌ی توصیه‌ها و پیشنهادها‌ی مشخص برای همه‌ی مراحل ترتیب دادن چنین فعالیتی است. بخش اول شامل یک معرفی کلی در زمینه‌ی اهمیت نظارت بر شرایط حبس است. بخشهای اول و دوم به طور مشخص به مسئله‌ی طراحی و پس از آن اجرای یک برنامه‌ی نظارتی در مکانهای حبس می‌پردازد. سرانجام، در بخش پایانی استانداردهای موجود بین‌المللی و دیدگاههایی درباره‌ی آنها، بر حسب مضمون، ارائه‌ی می‌شود؛ این مضامین همه‌ی عواملی را که باید هنگام بازدید مورد توجه قرار گیرد شامل می‌شود. در پیوست اول، فهرستی از این عوامل ارائه شده است.

این راهنما اطلاعات کلی و روشن در زمینه‌ی نظارت بر مکانهای حبس برای سازمانهای غیردولتی فراهم می‌کند و در نظر ندارد جامع و فراگیر باشد. به‌ویژه به منزله‌ی ابزاری عملی است که به ارائه‌ی توصیه، طرح پرسش و ارجاع به استانداردهای بین‌المللی می‌پردازد. در عین حال که عمدتاً برای سازمانهایی تهیه شده که هنوز از مکانهای حبس بازدید به عمل نمی‌آورند، می‌تواند برای سازمانهایی که به طور منظم از این مکانها بازدید می‌کنند نیز مفید باشد.

بخش اول

نظارت بر شرایط حبس

۱۲ / نظارت بر مکانهای حبس : راهنمای عملی برای سازمانهای غیردولتی

۱. مقدمه

حمایت از افراد محروم از آزادی

نظارت بر شرایط حبس بخش لازمی از سیستم حمایت از افراد محروم از آزادی را تشکیل می دهد. هر کشوری که به رعایت حقوق بشر در این عرصه علاقه مند است، باید چنین سیستمی داشته باشد، یا آن را ایجاد کند.

حمایت از افراد محروم از آزادی از راههای زیر ممکن است:

---

۱. یک چارچوب قانونی ملی که استانداردهای حمایتی وضع شده از سوی قانون بین المللی را در بر بگیرد: به کلام دیگر، اختیار کردن قوانین و مقررات متناسب که چارچوب سیاستها و رهنمودهای دولت را فراهم کند.

---

۲. اجرای مؤثر این چارچوب قانونی در حفظ نظم و قانون، در امور حقوقی و در سازماندهی و اداره ی افراد محروم از آزادی. این امر مستلزم موارد زیر است:

- اراده ای سیاسی برای اعمال این چارچوب قانونی که به وضوح بیان شده و در سطح گسترده ترویج شده باشد.
- نیروهای انسانی آموزش دیده و متناسب با ضوابط منطقی اخلاق حرفه ای.
- منابع مالی و مادی.

---

۳. نظارت بر اجرای مؤثر این چارچوب قانونی از طریق:

- هیئتهای بازدید داخلی؛
- کنترل قضایی توسط قضات و دادستانها؛
- ارگانهای نظارت رسمی مستقل از مقامهای مسئول؛
- سازمانهای غیردولتی؛
- رسانه های گروهی.

این نظارت به فراهم آمدن برداشتی کلی از کار نهادهای دولتی و شناسایی هر گونه اقدام ضروری در سطح عملی یا قانونی کمک می کند. از این رو، نظارت عاملی اساسی در روند پویای تدارک و حفظ یک سیستم حمایتی برای افرادی است که همان گونه که پیش از این توضیح داده شد از آزادی محروم شده اند.

۲. محرومیت از آزادی و شرایط حبس

۲.۱. منظور از محرومیت از آزادی چیست؟

ممکن است فردی بر اساس اقدامی قضایی، اجرایی یا پزشکی از آزادی محروم شود. در مورد اقدامات قضایی، مکان و نظام^۱ حبس به آن مرحله از روند دادرسی کیفری و ماهیت و سنگینی اتهامات علیه فرد مزبور بستگی خواهد داشت.

جدول ۱ انواع مختلف محرومیت از آزادی^۲ و ویژگیهای اصلی آنها را با توجه به مقام مسئول و نوع مکان حبس نشان می دهد.

این توصیفها خاص هر مورد است و بنا بر این نیست که در مورد همه ی سیستمها صدق کند.

۱ منظور از نظام حبس عمدتاً شدت اقدامات امنیتی است که در مورد افراد محروم از آزادی اعمال می شود و دسترسی آنان به دنیای بیرون و سازماندهی زندگی روزمره شان را تعیین می کند.

۲ در اینجا افراد محروم از آزادی در موقعیت درگیری نظامی بین المللی یا غیر بین المللی مورد نظر نیستند، یعنی: اسرای جنگی و مجوسین مشابه و همچنین اتباع یک نیروی خارجی که در ارتباط با آن درگیری زندانی شده اند.

۲.۲. منظور از شرایط حبس چیست؟

- شرایط حبس همه ی جنبه های زندگی افراد محروم از آزادی را در بر می گیرد. این جنبه ها به یکدیگر وابسته اند و باید در ارتباط با یکدیگر مورد بررسی قرار گیرند:
- اقدامات قانونی و اجرایی اتخاذ و اعمال شده با دید حمایت از فرد، تضمین حق او نسبت به زندگی و سلامت جسمی و روانی؛
  - اقدامات قانونی و اجرایی تقاضای فرجام به نحوی که افراد قادر به اظهار نظر باشند و بتوانند در تعیین سرنوشت خود نقشی ایفا کنند؛
  - شرایط زندگی در مدت حبس؛
  - نظام حبس (فعالیتها، تماس با دنیای بیرون)؛
  - دسترسی به مراقبتهای پزشکی؛
  - سازماندهی و اداره ی افراد محروم از آزادی از طریق مقامهای زندان و مقامهای رسمی که این وظایف به آنان محول شده است.

۲.۳. منظور از نظارت بر شرایط حبس چیست؟

- نظارت مستلزم بازدید منظم از همه ی جوانب حبس در مورد همه یا برخی از گروههای انسانی محروم از آزادی در یک یا چند مکان حبس است.
- این امر شامل انتقال شفاهی یا کتبی نتایج بازدید به مقامهای ذی ربط و در بعضی موارد، به سایر فعالان درگیر در حمایت از افراد محروم از آزادی در سطوح ملی و بین المللی و به رسانه های گروهی است.

جدول ۱: انواع مختلف محرومیت از آزادی

نوع محرومیت از آزادی	مقام مسئول حبس	مکان محرومیت از آزادی	ویژگیها
نگهداری در حبس قبل از ایراد اتهام	پلیس و نیروهای امنیتی	سلولهای مراکز پلیس و نیروهای امنیتی	• نخستین مکان حبس بعد از دستگیری؛ مدت حبس باید کوتاه، بین ۲۴ تا ۴۸ ساعت، باشد؛ • افراد محروم از آزادی دسترسی محدودی به دنیای بیرون دارند؛ • در این مکانها عموماً بازجویی انجام می‌شود؛ • شرایط حبس اغلب بی نهایت ابتدایی است؛ • این مرحله از حبس برای کسانی که آن را سپری می‌کنند از لحاظ عاطفی بسیار دشوار است؛ • چنانچه سیستم حمایتی، همان‌گونه که پیش از این توضیح داده شد، ناقص باشد، میزان مخاطرات سوء رفتار با افراد محروم از آزادی - شکنجه، سوء رفتار، توهین و رفتار تحقیر آمیز - بسیار بالاست.
نگهداری در حبس بعد از ایراد اتهام و قبل از محاکمه (حبس قبل از محاکمه)	سازمان زندانها که عموماً به وزارت دادگستری، و در موارد نادر به وزارت کشور وابسته است.	• مکانهای حبس - نام دقیق آنها در کشورهاى مختلف فرق می‌کند؛ • بخشهای مختص افرادی که تا گردآوری شواهد لازم در زندان نگهداری می‌شوند، در زندانهای خاص زندانبانی که دوران محکومیت خود را می‌گذرانند.	• افرادی که دوره حبس قبل از محاکمه را سپری می‌کنند منتظرند تا در دادگاه محاکمه شوند و در مورد پرونده‌شان رأی صادر شود؛ این دوره به لحاظ روان‌شناختی یک دوره بلا تکلیفی دردناک است و چنانچه افرادی که در این وضعیت گرفتارند به طور مرتب از وضعیت پرونده خود مطلع شوند، این بلا تکلیفی شدید می‌شود. • نظام جزایی که در مورد این افراد اعمال می‌شود غالباً در عمل محدودکننده‌تر از نظامی است که در مورد افرادی که محکومیت خود را می‌گذرانند اعمال می‌شود (همان‌سان با دنیای بیرون، فعالیتها و غیره). • مکانهای حبس قبل از محاکمه غالباً پر ازدحام‌اند.

● نظام جزایی حاکم بر سازمان و شرایط حبس زندانیان می تواند با توجه به عوامل مختلفی از قبیل نوع و شدت جرم و جنایت متفاوت باشد؛ ● این نظامها عبارتند از: - ضرب آمینتی بالا؛ - پیشرفته؛ - نیمه باز؛ - باز. ● این سیستمها همچنین به عوامل زیر وابسته اند: - رویه های قضایی در مورد حبس به صورتی که در قانون تعریف شده اند، و اعمال آنها در عمل توسط دستگاه جزایی؛ - تعداد کارکنان و آموزش آنها؛ - اندازه و تجهیزات حبس و غیره.	● زندانیهای خاص افرادی که دوره محکومیت خود را می گذرانند- نام دقیق آن در هر کشور متفاوت است؛ ● بخشهایی در مراکز حبس قبل از محاکمه که امکانات نگهداری از افرادی با محکومتهای کوتاه مدت را دارند.	حبس (با گذراندن محکومیت سازمان زندانیان، چه مستقل یا اعدام شده در وزارت دادگستری زندان پس از صدور رأی نهایی)
● افراد زیر ممکن است از طریق اقدام اداری از آزادی محروم شده باشند: - زندانیان سیاسی که بدون اتهام دستگیر یا زندانی می شوند؛ - اتباع خارجی که به صورت غیرقانونی وارد قلمرو کشوری شده اند و در انتظار تصمیم اداری مبنی بر پذیرفته شدن یا اخراج هستند؛ ● طول مدت محرومیت از آزادی مشخص نیست.	وزارت کشور یا یک وزارتخانه دیگر	حبس اداری^۱
● افرادی که بیمار روانی ناتوان اند فوق العاده آسیب پذیرند؛ ● امکان دارد افراد به طور غیر داوطلبانه و به صورت یک امر عادی بر اساس قانون مدنی یا در چارچوب یک روک کیفری زندانی شوند.	وزارت بهداشت	حبس روانی

۱ بر خلاف توقیف زندان قبل از محاکمه، اقداماتی کیفری هستند، حبس اداری در بیشتر کشورها اقدامی است که توسط یک مقام اداری یا سیاسی و نه قضایی انجام می شود.

۳. اهمیت نظارت بر شرایط حبس

نظارت بر شرایط حبس به دلایل مختلف کاملاً ضروری است:

- محروم ساختن یک انسان از آزادی اقدام مهمی است؛
  - فرد زندانی، با از دست دادن آزادی، برای تضمین امنیت، حقوق و امکانات بقای خود تقریباً به طور کامل به مقامهای مسئول و مقامهای دولتی وابسته است؛
  - افراد محروم از آزادی برای تأثیر گذاشتن بر سرنوشت خود هیچ امکانی ندارند، یا امکاناتشان محدود است؛
  - مکانهای حبس بنا به تعریف مکانهایی بسته اند؛ افراد محبوس خود را بیرون از محدوده‌ی جامعه و دیدرس آن می‌دانند.
- در همه‌ی زمانها و مکانها، افراد محروم از آزادی آسیب‌پذیر و در معرض خطر سوءرفتار و حتی شکنجه اند. این امر بدین معنی است که حمایت از آنها می‌بایست از طریق نظارت بر شرایط حبسشان افزایش یابد.
- باید توجه داشت که تلفیق سازوکارهای نظارت با سیستم دائمی حمایت از افراد محروم از آزادی لزوماً به معنی آن نیست که در مکانهای حبس مشکلات جدی وجود دارد یا مقامهای مسئول در سطح وسیعی دچار فقدان اعتماد به نفس هستند.
- مسئله بیشتر این است که شکاف عظیم قدرت در روابط زندانبان و زندانی توسط نهادی مورد بررسی خارجی قرار گیرد که در موارد سوءاستفاده از این قدرت اختیار مداخله داشته باشد.

۱.۳. ملاقات با افراد محروم از آزادی در مکانهای حبس --- ابزار اصلی

نظارت بر شرایط حبس

نظارت بر شرایط حبس عمدتاً از طریق بازدید از مکانهایی که افراد در آنها محبوس اند انجام می شود.^۱ این بازدیدها کارکردهای متنوعی دارند:

- کارکرد بازدیدارنده: این واقعیت ساده که فردی از بیرون به طور منظم به مکان حبس وارد می شود به خودی خود در حمایت از افرادی که در آن مکان نگهداری می شوند مؤثر است. این امر بدین معنی است که مقامهای زندان، که مفید بودن این سازوکار حمایتی را تشخیص داده اند، نظارت خارجی را پذیرفته اند، یا دست کم آن را تحمل می کنند؛
- حمایت مستقیم: بازدید از مکانهای حبس امکان آن را فراهم می کند که در مورد آن دسته از مشکلات زندانیان که مقامهای مسئول در صدد رفع آنها برنیاورده اند واکنش فوری نشان داده شود؛
- جمع آوری سند و مدرک: طی این بازدیدها، می توان شرایط عینی حبس را مورد بررسی قرار داد و کفایت آنها را ارزیابی کرد؛ اطلاعات جمع آوری شده مبنایی برای قضاوت و جمع آوری سند و مدرک و توجیه همه ی اقدامات اصلاحی پیشنهادی را فراهم می آورد. این بازدیدها همچنین فرصتی برای جمع آوری سند و مدرک برای جوانب خاصی از حبس را فراهم می کند که می تواند موضوع تحقیقی قرار گیرد؛
- حمایت از محبوسین: تماس مستقیم با افراد محروم از آزادی، به خودی خود، شکلی از حمایت معنوی است. در این بازدیدها همچنین می توان آن نیازهای مادی را که مقامهای مسئول برآورده نکرده اند شناسایی و گزارش کرد، یا کمک حقوقی فردی فراهم کرد؛
- مبنای گفتگو با مقامهای زندان: بازدیدها امکان برقراری گفتگوی مستقیم با مقامها و مسئولان زندان را فراهم می کند. این گفتگو تا آنجا که مبتنی بر احترام متقابل باشد، به برقراری رابطه ی کاری سازنده ای منتهی می شود که امکان آگاهی از نقطه نظرهای مسئولان درباره ی شرایط کارشان و مشکلاتی را که احتمالاً شناسایی کرده اند فراهم می کند.

^۱ اطلاعاتی که خارج از مکانهای حبس درباره ی شرایط حبس جمع آوری می شود نیز می تواند به عنوان مبنایی برای مداخله در مواردی که این مکانها قابل دسترسی نیستند مورد استفاده قرار بگیرد. با وجود این اعتبار و مشروعیت این مداخله ها را می توان به مراتب آسانتر از مداخله های متعاقب بازدید از مکانهای حبس مورد سؤال قرار داد.

۲.۳. ساز و کارهای بازدید در سطح ملی

نظارت بر شرایط حبس، بیش از هر چیز، مسئولیت مقامات مسئول افراد محروم از آزادی در سطح ملی است. از این رو، بند اول از اصل ۲۹ "مجموعه‌ی اصول برای حمایت از همه‌ی افرادی که تحت هر شکلی از بازداشت قرار دارند یا در زندان به سر می‌برند" مقرر می‌دارد: "برای نظارت بر رعایت کامل قوانین و مقررات مربوطه، مکانهای حبس باید به طور منظم از سوی افراد باصلاحیت و مجربی مورد بازدید قرار بگیرند که آنها را مقام صالحی غیر از مقامی که مسئول مستقیم امور اجرایی بازداشتگاه یا زندان است منصوب کرده است و در برابر آن مقام مسئول اند." بیشتر کشورها سازوکارهای خود را برای نظارت بر مکانهای حبس ایجاد کرده و آنها را در قوانین و مقررات اجرایی خود گنجانده‌اند. اینها به طور کلی سازوکارهای کنترل داخلی هستند و بخش لازمی از سیستم حبس را تشکیل می‌دهند. در تعداد زیادی از کشورها، سازوکارهای تکمیلی خارجی نیز وجود دارد؛ هدف این نیست که این سازوکارها جایگزین سازوکارهای داخلی شوند بلکه قصد این است که آنها را تکمیل کنند.

لزوم پذیرفتن نظارت مستقل خارجی در سطح ملی در مکانهای محرومیت از آزادی در پروتکل اختیاری کنوانسیون منع شکنجه‌ی سازمان ملل متحد به رسمیت شناخته شده است.^۱ این متن شامل الزام کشورهای عضو به "حفظ، انتخاب یا ایجاد (...)" یک یا چند سازوکار بازدارنده‌ی ملی برای منع شکنجه در سطح ملی است. " (Art 17) این متن در دسامبر ۲۰۰۲ به تصویب مجمع عمومی سازمان ملل متحد رسیده و پس از تصویب بیستم به موقع اجرا در خواهد آمد.

۱ این متن با رأی کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل متحد در ۲۲ آوریل ۲۰۰۲ (قطعنامه‌ی E/CN.4/Res/2002/33) در شورای اقتصادی و اجتماعی در ۲۴ ژوئیه‌ی ۲۰۰۲ و در مجمع عمومی در دسامبر ۲۰۰۲ به تصویب رسید.

۳.۳. نظارت بر شرایط حبس در سطح بین‌المللی

این امر که نهادهای بین‌المللی می‌توانند از مکانهای حبس بازدید به عمل بیاورند تحول نسبتاً جدیدی است. کمیته‌ی بین‌المللی صلیب سرخ نخستین نهادی بود که، در ارتباط با درگیریهای نظامی، چنین دستوری برای بازدید از اسرای جنگی دریافت کرد. آن گروه از سازوکارهای بین‌المللی که در چارچوب سازمان ملل متحد ایجاد شده‌اند اساساً به شیوه‌ای واکنشی برای اثبات اتهامات شکنجه و سوءرفتار در محل عمل می‌کنند. در این حالت، دسترسی مستلزم مجوز دولت است. در حال حاضر، فقط می‌توان گفت که کمیته‌ی اروپایی منع شکنجه در هر زمان به هر مکان حبس در هر یک از کشورهای عضو کنوانسیون اروپایی منع شکنجه دسترسی دارد.

جدول ۲: سازوکارهای بازدید در سطح ملی

نظارت داخلی	نظارت خارجی
بازدید دائمی و ارگانهای نظارت در درون نظام اداری که کنترل اداری را اعمال می‌کنند	مبنای قانونی در قانون اساسی یا قانون
● مأموران رسیدگی به شکایات در مورد زندانها ● هیئتهای بازدید ملی ● سازمانهای شهروند - بازدیدکننده ● سازمانهای غیردولتی ملی^۱	● بدون مبنای قانونی، با اختیارات ویژه
● مأموران رسیدگی به شکایات ● کمیته‌های پارلمانی	● سازمانهای غیردولتی بین‌المللی

۱. بعضی کشورها حق جامعه مدنی را برای بازدید از مکانهایی که در آنها انسانها از آزادی محرومند در قوانین خود گنجانده‌اند.

با تصویب پروتکل اختیاری در کنوانسیون سازمان ملل متحد علیه شکنجه، کمیته ای فرعی در کمیته ی مبارزه با شکنجه تأسیس خواهد شد. این کمیته قادر خواهد بود در کشورهای عضو از مکانهایی که در آنها افراد از آزادی محرومند بازدید کند. (نگاه کنید به پانوش شماره ی یک در صفحه ی قبل).

۴. مشارکت سازمانهای غیردولتی ملی در نظارت بر شرایط حبس: یک ضرورت

چرا باید سازمانهای غیردولتی به مشارکت در نظارت بر شرایط حبس ترغیب شوند، با توجه به اینکه انواع مختلف کنترل در حال حاضر فراهم است و در حرف، در سطح ملی اعمال می شود؟

دلایل اصلی این امر از این قرارند:

- بازدید و نظارت دولت در مورد نهادهای خود ضروری است ولی، بنا به تعریف، مستقل نیست؛
- سیستمهای کنترل خارجی همیشه مؤثر نیستند، یا تعدادشان آن قدر زیاد نیست که نقش بنیادی خود را به عنوان سازوکار کنترل کننده ایفا کنند؛
- بازدیدها گاه ظاهری هستند؛ جنبه های اداری یا بوروکراتیک نسبت به مسائل مربوط به سازماندهی و اداره ی زندانیان اولویت می یابد، مسائلی که بررسی آنها دشوارتر و رسیدگی به آنها حساستر است؛
- بازدیدهای انجام شده توسط نهادهای بین المللی، در عین حال که ضروری اند، از ویژگی لازم تداوم برخوردار نیستند.

جدول ۳: سازوکارهای بازدید بین‌المللی

نوع	مبنای قانونی	ویژگیها
سازوکارهای بین‌المللی		
● روند موضوعی سازمان ملل متحد ● گزارشگر ویژه در مورد اعمال شکنجه و سایر رفتارها یا مجازاتهای ظالمانه، غیرانسانی یا تحقیرآمیز؛ ● گزارشگر ویژه در مورد اعدامهای غیرقانونی، شتابزده و خودسرانه؛ ● گروه کاری در زمینه ناپدید شدنهای اجباری یا غیرارادی؛ ● گروه کاری در زمینه حبس خودسرانه.	● قطعنامه‌های کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل متحد	● توافق پیشین توسط کشور مورد نظر؛ ● بازدیدهای محدود و استثنایی؛ ● توصیه‌هایی بر مبنای اطلاعاتی که به دست گزارشگر ویژه رسیده و ثابت شده است، یا متعاقب بازدیدهای انجام شده در کشور مورد نظر؛ ● گزارشهای علنی ارائه شده در اجلاس کمیسیون حقوق بشر.
کمیته مبارزه با شکنجه	● ماده ۲۰ کنوانسیون سازمان ملل متحد (۱۹۸۴)	● فقط قادر به بازدید از کشورهای عضو کنوانسیون؛ ● بازدید فقط در صورت "شکنجه برنامه‌ریزی شده"؛ ● اعطای اختیار از سوی کشور، ● روند محرمانه.
کمیته بین‌المللی صلیب سرخ	● بر مبنای کنوانسیون‌های ژنو (۱۹۴۹) در مورد وضعیت درگیری؛ بر مبنای توافق با کشور در مورد سایر وضعیتها.	● نظارت بر شرایط حبس افرادی که در ارتباط با یک وضعیت درگیری بازداشت یا زندانی شده‌اند. در برخی وضعیتها، نظارت به سایر گروههای انسانهای محروم از آزادی گسترش می‌یابد؛ ● در وضعیت درگیری بین‌المللی، کشورهای درگیر موظفند اجازه بازدید از اسرای نظامی و اتباع غیرنظامی نیروی خارجی دخیل در درگیری را بدهند. در سایر وضعیتها، بازدیدها منوط به توافق قبلی با مقامهای مسئول است؛ ● بازدیدهای مداوم در طول وضعیت درگیری یا عواقب مستقیم آن؛ ● گزارشهای محرمانه.
سازوکارهای منطقه‌ای		
کمیته اروپایی منع شکنجه	● کنوانسیون اروپایی منع شکنجه (۱۹۸۷)	● بازدید فقط از کشورهای عضو کنوانسیون؛ ● دسترسی نامحدود: در هر لحظه به هر مکانی که در آن فردی از آزادی محروم است؛ ● بازدیدهای دوره‌ای و بر حسب ضرورت ("به اقتضای شرایط")؛ ● گزارشهایی که ظاهراً محرمانه‌اند، ولی انتشار آنها به امری عادی تبدیل شده است.

۱.۴.۰. امتیازهای سازمانهای غیردولتی ملی

سازمانهای غیردولتی ملی تا آنجا که فعالیتهایشان تابع اصول استقلال، شایستگی و اخلاقیات باشد و مقامهای مسئولشان حداقل تضمینها را برای انجام کارشان در شرایط قابل قبول برایشان فراهم کنند، امتیازهای بسیار خوبی دارند که به آنها امکان می دهد نقش سازنده ای در حمایت از افراد محروم از آزادی ایفا کنند.

امتیازهای عمده ی آنها را می توان به شرح زیر خلاصه کرد:

حضور دائمی

- حمایت از افراد محروم از آزادی روندی مستمر است که می باید بدون توجه به وضعیت اجتماعی و سیاسی کشور دنبال شود؛
- سازمانهای غیردولتی ملی بهترین موقعیت را برای انجام اقدامات مستمر دارند؛
- این سازمانها به طور بالقوه قابلیت آن را دارند که به سرعت عمل کنند و واکنش نشان دهند- برای مثال، در صورتی که حادثه ای جدی در زندان روی دهد.

شناخت محیط

- این سازمانها از دانش اجتماعی، سیاسی و حقوقی برای طراحی و اجرای برنامه های نظارت در مکانهای حبس برخوردارند یا دستیابی به آن برایشان مقدور است؛
- این سازمانها شبکه های پیشرفته ی ارتباطات اجتماعی دارند یا می توانند چنین شبکه هایی ایجاد کنند که به آنها امکان می دهد شکل گیری مشکلات مرتبط با حبس را با دقت دنبال کنند؛
- این سازمانها در موقعیتی قرار گرفته اند که می توانند بهترین برنامه ریزیهای ارتباطی را برای هشدار دادن به مقامات، رسانه های گروهی ملی و جامعه به طور کلی در مورد مشکلات مرتبط با محرومیت از آزادی و نتایج حاصل از آنها انجام دهند.

از این رو سازمانهای غیردولتی ملی قادرند نقشی دوگانه ایفا کنند: به نمایندگی از طرف جامعه‌ی مدنی، ناظر بر عملکرد ارگانهای دولتی باشند و به طور فعال به حفظ یا استقرار شرایط حبس انسانی و مناسب که حقوق بشر در آن محترم شمرده شود کمک کنند. سرانجام، سازمانهای غیردولتی ملی می‌توانند برای اقدامات و فعالیتهایی حمایت محلی فراهم کنند که در جهت ارتقای سطح آگاهی از سوی نهادهای بین‌المللی و میان‌دولتی فعال در زمینه‌ی حمایت از حقوق بشر و ارتقای آن ترتیب داده می‌شود.

۲. ۴. توصیه‌های سازمانهای بین‌المللی

اهمیت مشارکت سازمانهای غیردولتی در نظارت بر شرایط حبس روز به روز بیشتر از سوی نهادهای بین‌المللی فعال در این زمینه به رسمیت شناخته می‌شود. اخیراً چندین سازمان بین‌المللی از دسترسی سازمانهای غیردولتی ملی به مکانهای حبس حمایت کرده‌اند.

"سازمانهای غیردولتی باید برای نظارت بر مکانهای حبس، از جمله مکانهای حبس قبل از محاکمه، آموزش ببینند، تشویق شوند و مجاز باشند."
سازمان امنیت و همکاری اروپا، اجلاس تکمیلی در زمینه‌ی رفتار غیرانسانی، ۲۷ مارس ۲۰۰۰، وین

"بازدیدهای منظم از مکانهای حبس، به‌ویژه زمانی که به عنوان بخشی از یک سیستم بازدیدهای دوره‌ای انجام شوند، یکی از مؤثرترین اقدامات بازدارنده علیه شکنجه را تشکیل می‌دهند. سازمانهای غیردولتی مستقل باید اجازه داشته باشند به همه‌ی مکانهای حبس، از جمله بازداشتگاههای پلیس، مکانهای حبس قبل از محاکمه، ساختمانهای نیروهای امنیتی، قسمتهای اداری بازداشتگاه‌ها و زندانها، با دید نظارت بر رفتار با زندانیان و شرایط حبس آنها دسترسی کامل داشته باشند. در طول بازدید، اعضای هیئت بازدید باید امکان آن را پیدا کنند که به طور خصوصی با زندانیان گفتگو کنند. هیئت بازدید همچنین باید یافته‌های خود را به طور علنی گزارش کند. (...)"

گزارش گزارشگر ویژه در مورد مسئله ی شکنجه به مجمع عمومی سازمان ملل متحد؛ §39(e)

A/56/156, 3 July 2001,

"اتحادیه اروپا در فعالیتهای خود علیه شکنجه کشورهای توسعه نیافته را ترغیب خواهد کرد که از جمله اقدامات زیر را بپذیرند:

- به سازوکارهای بازدید داخلی اجازه ی فعالیت بدهند
- اجازه ی بدهند نمایندگان مناسب و صالح جامعه ی مدنی از مکانهایی که در آنها انسانها از آزادی محرومند بازدید کنند."

رهنمودهایی برای سیاست اتحادیه اروپا نسبت به کشورهای توسعه نیافته در زمینه ی شکنجه و سایر رفتارها یا مجازاتهای ظالمانه، غیرانسانی یا تحقیرآمیز، ۹ آوریل ۲۰۰۱.

"کشورهایی که در OSCE مشارکت دارند ترغیب می شوند که اجازه بدهند جامعه ی مدنی بر همه ی مکانهای حبس نظارت گسترده داشته باشد."

"کشورهایی که در OSCE مشارکت دارند باید در نظر داشته باشند که مبنای قانونی محکمی برای نظارت سازمانهای غیردولتی بر مکانهای حبس، از جمله مکانهای حبس قبل از محاکمه و بازداشتگاههای پلیس، فراهم کنند. اگر مبنای قانونی روشنی وجود نداشته باشد، مقامهای مسئول باید با استفاده از اختیارات خود نظارت جامعه ی مدنی را میسر سازند."

اجلاس تکمیلی بُعد انسانی OSCE درباره ی اصلاح زندان، وین، ۹-۸ ژوئیه ۲۰۰۲

بخش دوم

**طراحی برنامه
برای نظارت بر
شرایط حبس**

۲۸ / نظارت بر مکانهای حبس : راهنمای عملی برای سازمانهای غیردولتی

الف. آماده‌سازی برنامه‌ی کلی فعالیت

۱. شرایط مقدماتی برای سازمان غیردولتی

چه سازمان غیردولتی پیشاپیش در زمینه‌ی محرومیت از آزادی فعال باشد یا هنوز اصلاً فعال نباشد، باید قبل از برداشتن قدمهای عینی برای دسترسی به افراد محروم از آزادی به سؤالاتی پاسخ دهد.

فهرست سؤالات زیر کامل نیست؛ صرفاً کمکی است در جهت طراحی برنامه‌ای برای فعالیت.

۱.۱. تاریخچه‌ی سازمان غیردولتی

سازمان غیردولتی برای آغاز روند ترغیب مقامهای دولتی به واگذاری اختیارات لازم برای یک برنامه‌ی نظارتی، ابتدا باید خود را معرفی کند: چیست، چه می‌کند، چه می‌خواهد بکند، برای چه کسی و چگونه.

آیا در معرفی سازمان غیردولتی به قدر کافی به نکات زیر پرداخته شده و به خوبی

مورد بحث قرار گرفته‌اند؟

- مأموریتی که برای خود تعیین کرده، آرمانها و اهدافش؛
  - ارزشهای سازمان؛
  - روندها و روشهای کار آن؛
  - حوزه‌های صلاحیت آن.
-

۱.۲. منابع سازمان غیردولتی

نظارت بر شرایط حبس سازوکاری بازدارنده است که فقط در صورت تکرار منظم می تواند به زندانیان کمک کند. در نتیجه، ضروری است چنین برنامه ای از منابع انسانی و مالی کافی در درازمدت برخوردار باشد.

آیا سازمان غیردولتی، با توجه به اهدافی که برای خود تعیین کرده، از منابع لازم

در زمینه های زیر برخوردار است:

- تعداد کارکنان: اعضای ثابت و همچنین کارکنان موقتی که امکان تکرار بازدیدها و قابلیت پاسخگویی در موارد ضروری را فراهم کنند؟
- مهارتهای تخصصی: برای پرداختن به جنبه های حقوقی، پزشکی، اجتماعی و مادی حبس؟

آیا سازمان غیردولتی از امکانات مالی لازم برای تأمین هزینه های جاری برنامه ای برای مدت مشخص برخوردار است؟

۱.۳. اولویتهای فعالیت سازمان غیردولتی

نظارت بر شرایط حبس کلیه ی افراد محروم از آزادی در سطح ملی کاری عظیم است که، علاوه بر اراده ی سیاسی از سوی مقامات حکومتی، مستلزم امکانات قابل توجهی است که در اختیار همه ی سازمانهای غیردولتی نیست.

از این رو سازمان غیردولتی باید اولویتهای خود را مشخص کند و فعالیتهای خود را با توجه به مأموریتی که برای خود معین کرده، امکاناتی که در اختیار دارد و نظر مقامهای حکومتی نسبت به کار سازمانهای غیردولتی حقوق بشر و فعالیتهای حمایتی سایر نهادهای فعال محدود کند.

منطق حکم می کند که آن دسته از افراد محروم از آزادی که بیشتر از سایرین از تماس با دنیای خارج محروم اند و در نتیجه بیشتر در معرض خطر سوءرفتار جدی هستند، هدف اصلی برنامه‌ی نظارت بر شرایط حبس باشند. ولی در عمل، غالباً ملاقات با همین افراد از همه دشوارتر است.

به طور خلاصه، اولویتها را می توان با توجه به معیارهای مختصر زیر انتخاب کرد:

گروه افراد محروم از آزادی

- سن؟
  - جنسیت؟
  - ملیت یا منطقه‌ی مبدأ؟
  - نوع محرومیت از آزادی (نگاه کنید به جدول ۱).
-

مقامهای مسئول حبس

- وزارت کشور: پلیس، نیروهای امنیتی، مسئولان مهاجرت؛
  - وزارت دادگستری: دایره‌ی تحقیقات جنایی، مقامهای زندان؛
  - وزارت دفاع.
-

کار سایر نهادهای فعال

- چه کسانی؟ سایر فعالان در زمینه‌ی افراد محروم از آزادی چه کسانی هستند؟
- برای چه کسانی؟ به کدام گروههای افراد محروم از آزادی علاقمندند؟
- چرا؟ اهدافشان چیست؟

- چگونه؟ روشهای کارشان چیست؟
  - چقدر؟ حوزه فعالیتشان چیست؟
  - کجا؟ شعاع جغرافیایی فعالیتهاشان تا کجاست؟
- آیا اهداف برنامه‌ی فعالیت سازمان غیردولتی مکمل اهداف سایر فعالان یا مشابه آنهاست؟ با توجه به پاسخ، آیا اصلاح اهداف و برنامه‌ی مقدماتی سازمان غیردولتی ضرورت دارد؟
-
-

معیارهای اجتماعی-جغرافیایی

- مناطق جغرافیایی با مشکلات خاص؛
  - شهرهای اصلی.
-

۲. کار کردن در یک شبکه: برنامه‌ریزی برای افزایش آگاهی

سازمان غیردولتی می‌تواند ایده‌ی کار کردن در یک شبکه را در برنامه‌ریزی فعالیت خود بگنجانند و از این طریق کارآیی برنامه‌ی نظارتی و حمایتی خود برای افراد محروم از آزادی را افزایش دهد.

این روش مبتنی بر استقرار روابط کاری با سایر مؤسسات، نهادها، یا سازمانهای غیردولتی است که به طور مستقیم یا غیرمستقیم در زمینه‌ی محرومیت از آزادی فعالیت می‌کنند.

همکاران بالقوه

- سازمانهای غیردولتی حقوق بشر ملی و بین المللی؛
- مؤسسات خیریه، مذهبی و غیره؛
- سازمانهای منطقه ای:
  - شورای اروپا (بالتر از همه CPT)؛
  - سازمان امنیت و تعاون اروپا (دفاتر منطقه ای)؛
- مؤسسات سازمان ملل متحد:
  - و UNDP برنامه های اصلاح قضایی؛
  - و UNICEF زنان و کودکان در حبس؛
  - و UNHCR برنامه های حمایت از پناهندگان.

روابط کاری می تواند درجات مختلف مشارکت سازمان غیردولتی را ایجاب کند:

- تبادل اطلاعات عمومی بین فعالان: شناختن دیگران و شناساندن خود؛
- تشریح مساعی در مورد مسائل کلی یا خاص؛
- اقدام تکمیلی:
  - ◀ از طریق تقسیم مناطق کار؛
  - ◀ از طریق تقاضای حمایت سیاسی یا عملیاتی از سایر سازمانها؛
- هماهنگی در زمینه ی مسائل کلی یا خاص: توضیح دادن موقعیتهای یا برنامه های مشترک؛
- همکاری از طریق اجرای برنامه های مشترک با سایر سازمانها.

ب. دسترسی به افراد محروم از آزادی

۱. اخذ مجوز

در برخی کشورها، دسترسی سازمانهای غیردولتی یا جامعه‌ی مدنی به طور کلی از طریق قانون، فرمان، یا مقرراتی تضمین شده است. به عبارت دیگر، اساساً لازم نیست سازمان غیردولتی برای دسترسی به افراد محروم از آزادی مجوز بگیرد. با این حال، باید در مورد راههای مشخص این دسترسی مذاکره کند. امتیاز برخورداری از این مبنای قانونی، دائمی بودن این مجوز است، که به حسن نیت مقامهای مسئول بستگی ندارد و در طول زمان موضوع محدودیت قرار نمی‌گیرد. از سوی دیگر، احتمال دارد این مبنای قانونی، در مقایسه با آنچه می‌توان درباره‌اش به طور مستقیم با مقامهای مسئول به توافق رسید، چارچوب تنگتری فراهم کند.

در بعضی موقعیتهای، این امکان نیز وجود دارد که دسترسی به گروههای خاصی از افراد محروم از آزادی صرفاً با موافقت افراد مسئول در مکان مورد بحث میسر شود. مجوزهای غیررسمی و محدود می‌تواند برای افراد محروم از آزادی مفید باشد و در شرایط بحران بسیار به کار بیاید. با این حال، چنین روشی نمی‌تواند مبنای یک سازوکار نظارتی واقعی باشد و از این رو در اینجا موضوع بحث ما نخواهد بود.

در اکثر موارد، سازمان غیردولتی باید برای انجام بازدیدهای منظم از مقامهای مسئول تقاضای مجوز کند. اخذ این مجوز از مقامهای بالاتر، به طور کلی وزارتخانه‌ی مسئول (نگاه کنید به جدول ۱)، غالباً آسانتر از کسانی است که در رده‌های پایین تر قرار دارند.

تصمیم‌گیری در مورد بهترین برنامه‌هایی که می‌تواند مبنای کار قرار گیرد به عوامل بسیاری در رابطه با خود سازمان غیردولتی، شرایطی که در آن کار می‌کند و مقامهای مسئول حبس بستگی دارد. به همین دلیل، بحث خود را در اینجا به طرح چند پرسش محدود می‌کنیم که می‌تواند به ویژه به سازمانهای غیردولتی جدید در اخذ مجوزهای لازم کمک کند.

پرسشها - نکته های کلیدی

آیا استدلالات سازمان غیردولتی به وضوح توجه مقامهای مسئول را به این امر جلب می کند که اعطای مجوز به سازمانهای غیردولتی برای نظارت بر شرایط حبس افراد محروم از آزادی، برای خود آنها نیز امتیازاتی به همراه دارد؟

- به نهادهای دولتی در انجام کارهای دشوار و حساس کمک می کند؛
- وجود یک نگاه بیرونی به عملکرد این نهادها، موجب کاهش بی اعتمادی عمومی می شود و از رواج شایعات منفی جلوگیری می کند؛
- از طریق یک اقدام مشخص - اعطای مجوز برای دسترسی - با هدف تضمین اجرای قانون و احترام به حقوق بشر، تصویر کشور را چه در داخل و چه در خارج از کشور بهبود می بخشد.

آیا مشارکت متخصصان خارجی موقعیت سازمان غیردولتی را تحکیم می کند؟

- متخصصان فعال در یک یا چند زمینه ی وابسته به محرومیت از آزادی؛
  - افراد بانفوذ از نظر اجتماعی یا سیاسی؛
- آیا این افراد می توانند قبل از جلسه به نمایندگی از طرف سازمان غیردولتی نزد مقامهای مسئول میانجیگری (اعمال نفوذ) کنند؟
-

برنامه‌ی ذخیره‌ی سازمان غیردولتی:

اگر مقامهای مسئول اجازه‌ی دسترسی به افراد مورد نظر این برنامه را ندهند،

برنامه‌ی ذخیره‌ی سازمان غیردولتی چیست؟

■ اعمال نفوذ بیشتر برای تغییر عقیده‌ی مقامهای مسئول؛

■ تغییر یک یا چند مورد از برنامه‌ی فعالیت:

◀ تغییر دادن گروه افراد محروم از آزادی، مقامهای مسئول حبس یا نوع مکان

حبس مورد نظر؛

◀ محدود ساختن دامنه یا تحقق برنامه؛

◀ به تأخیر انداختن تقاضا برای دسترسی به گروههایی که مقامهای مسئول به

طور مستقیم با دسترسی به آنها مخالفت کرده‌اند و مذاکره درباره‌ی

دسترسی به گروههای کمتر حساس برای آغاز کار نظارت، که می‌تواند

بعدها به اقتضای امکانات وضعیت متعادلتری پیدا کند.

---

۲. نوع مجوز دسترسی

مجوز رسمی دسترسی به افراد محروم از آزادی می‌تواند کتبی یا شفاهی باشد.

مجوز کتبی به خودی خود به معنی آن نیست که در محل مشکلی در زمینه‌ی دسترسی وجود

نخواهد داشت. با این حال، این امتیاز را دارد که مدرک مهمی است و می‌توان آن را به مأموران

نافرمان مسئول مکانهای حبس نشان داد. این امر به ویژه در مکانهای حبس تحت مسئولیت پلیس

یا نیروهای امنیتی و زندانها مفید و حتی ضروری است.

برای فراهم کردن امکان آغاز بازدیدها از افراد محروم از آزادی در مدت زمانی معقول،

مقامهای مسئولی که مجوز را صادر کرده‌اند باید مسئولان مستقیم مکانهای حبس را رسماً مطلع

کنند.

شاید، به ویژه در آغاز، مفید باشد که از مقامهای مسئولی که مجوز را صادر کرده اند بخواهند نماینده ای را، در صورت امکان با قدرت تصمیم گیری مشخص، معین کنند تا چنانچه در محل مشکلاتی در زمینه ی دسترسی بروز کرد به عنوان رابط سازمان غیردولتی عمل کند.

۳. محتوای مجوز

محتوای این مجوز می تواند کلی یا مشروح و جامع باشد. امتیاز متن جامع این است که در رابطه با شرایط دسترسی و کار لازم برای نظارت مناسب، تضمین بهتری برای سازمان غیردولتی فراهم می کند. زمانی که در روند اجرای برنامه صرفه جویی می شود زمانی را که صرف اخذ مجوز مشروح و جامع می شود کاملاً جبران می کند.

ولی در برخی شرایط ممکن است صرفاً به این دلیل به سازمان غیردولتی اجازه ی دسترسی داده شود که شرایط زمانی چنین تصمیمی از سوی مقامهای مسئول را اقتضا می کند. در این صورت، شاید این امکان وجود نداشته باشد و عاقلانه هم نباشد که به تفصیل درباره ی محتوای مجوز مذاکره کرد. در چنین شرایطی، هر گونه مخالفت یا محدودیت بعدی باید در محل با مأمورانی که مسئول مستقیم مکان حبس اند حل و فصل شود. دسترسی بیش از هر چیز به افراد محروم از آزادی و نه به مکانهای حبس به خودی خود مربوط می شود. بازدید از مکانهای حبس خالی هیچ ارزشی ندارد.

موارد زیر باید در مجوز تضمین شود:

- دسترسی بی قید و شرط، در محدوده ی مکان حبس، به همه ی افراد مورد نظر برنامه ی سازمان غیردولتی؛
- دسترسی به همه ی مکانهای مورد استفاده ی افراد محروم از آزادی و مختص آنها (قسمتهای مسکونی، آشپزخانه ها، تأسیسات بهداشتی و غیره)؛

- گفتگوهای خصوصی - خارج از گوش‌رس و در صورت امکان، دیدن نگهبانان - با آن عده از افراد محروم از آزادی که تمایل به گفتگو دارند یا با کسانی که اعضای هیئت بازدید انتخاب کرده‌اند. مقامهای مسئول همچنین باید تضمین کنند که افرادی که با آنها گفتگو می‌شود برای تلافی جویی تحت فشار و مورد تهدید و سوءرفتار قرار نمی‌گیرند؛
  - امکان تکرار بازدیدها به دفعاتی که سازمان غیردولتی با توجه به اهدافش تعیین می‌کند.
-

همچنین اکیداً توصیه می‌شود که موارد زیر در مجوز قید شده باشد:

- بازدید بدون اطلاع قبلی مقامهای مسئول حبس. در صورت تحقق نیافتن این امر و در هر شرایطی، دسترسی باید هر چه سریعتر امکان‌پذیر شود. چنانچه مقامهای مسئول تقاضا کنند که سازمان غیردولتی پیشاپیش آنها را از تاریخ بازدیدهای خود مطلع کند، زمان این کار نباید بیشتر از چند روز با انجام بازدید فاصله داشته باشد؛
  - دسترسی به همه‌ی دفاتر ثبت در مکان حبس که به افرادی که در آنجا نگهداری می‌شوند و به شرایط زندگیشان مربوط می‌شود.
-

ج. تنظیم برنامه

۱. تنظیم برنامه ی بازدید

برنامه ی بازدید باید شامل نکات زیر باشد:

- فهرست مکانهایی که گروههای محروم از آزادی مورد نظر سازمان غیردولتی که برای ملاقات با آنها مجوز گرفته است در آنها نگهداری می شوند؛
- ترتیبی که در بازدید از این مکانها رعایت خواهد شد؛
- طول مدت مورد نظر برای هر بازدید؛
- دفعات تکرار بازدیدها.

۱.۱. انتخاب مکانها

ملاکهای انتخاب مکانهای بازدید

- مخاطرات: مخاطرات، چه بالقوه یا واقعی، که افراد محروم از آزادی در معرض آنها هستند؛
- ◀ اولویت مکانهای حبسی که در آنها افراد تحت بازجویی هستند؛
- ◀ مکانهای حبس در مناطق، شهرها، یا نواحی پرخطر.
- تعداد زندانیان؛
- نمونه گرفتن: انتخاب مکانهایی که به نظر می رسد بیش از سایر مکانهای حبس نمایانگر وضعیت کشور باشند.

۱.۲. مدت بازدیدها

مدت بازدیدها باید آن قدر باشد که بتوان با افراد مسئول مکان حبس، معاونان آنها و یک نمونه از افرادی که در آنجا نگهداری می شوند گفتگو کرد و تجهیزات و شرایط زندگی را مورد بررسی قرار داد.

با این حال، این واقعیت را نیز باید در مورد مدت بازدید در نظر گرفت که امکان دارد بازدیدها در کار کارکنان مسئول افراد محروم از آزادی وقفه ایجاد کند یا مانع کارشان شود. از این رو، این مسئله حائز اهمیت است که بین نیاز به نظارت کارآمد و محدودیتهایی که در طبیعت کار چنین مکانهایی وجود دارد تعادل برقرار شود.

طول مدت بازدید را می توان با توجه به عوامل زیر تخمین زد:

- تعداد افراد هیئت بازدید؛
- فشار عاطفی ناشی از بازدیدها؛ به این ترتیب، برنامه ریزی برای روزهای بازدید بسیار طولانی واقعگرایانه نیست؛
- محتوای توافق برای انجام بازدید بین سازمان غیردولتی و مقامهای مسئول و هرگونه محدودیتی که در این توافق قید شده باشد؛
- درباره ی مکانهایی که قرار است از آنها بازدید شود پیشاپیش چه می دانیم:

◀ آیا سازمان غیردولتی قبلاً از این مکان بازدید کرده است؟

◀ آیا از طرفهای ثالث اطلاعاتی دریافت کرده که به برآورد زمان لازم برای انجام بازدید کمک کند؟

■ اندازه ی مکان حبس و تعداد افرادی که در آنجا نگهداری می شوند؛

■ نوع مکان حبس؛

◀ نظامهای امنیتی اعمال شده (هر قدر ضریب امنیتی بالاتر باشد، حرکت

کردن در مکان حبس ممکن است بیشتر طول بکشد)؛

- ◀ آیا در یک مکان گروههای مختلف افراد محروم از آزادی تحت نظامهای حبس مختلف نگهداری می شوند؟ این امر می تواند به این معنی باشد که زمان بیشتری برای بررسی شرایط متفاوت حبس لازم است؛
- کار لازم برای جمع آوری اطلاعات، که باید هر چه سریعتر در پایان بازدید انجام شود؛
- زمان سفر بین مکانهای حبس مختلف، در صورت وجود یک برنامه ی مستمر.

۱.۳. دفعات بازدید

دفعات بازدید را می توان با توجه به موارد زیر مشخص کرد:

- نوع مکان حبس؛
- مکانهای حبس قبل از محاکمه، از قبیل بازداشتگاههای پلیس، باید به طور کلی بیشتر از نهادهای کیفری مورد بازدید قرار بگیرند، زیرا بازجوییها در آنها انجام می شود؛
- ◀ تماس زندانیان با دنیای بیرون کمتر است؛
- ◀ میزان نقل و انتقال زندانیان در آنها زیاد است؛
- مخاطرات- چه آشکار و چه احتمالی- که افراد محروم از آزادی در معرض آنها قرار دارند، یا هر مشکلی در زمینه ی حمایت که مورد توجه قرار بگیرد؛
- تعادلی که باید به مرور زمان بین نیازهای سازمان غیردولتی و نیازهای مقامهای رسمی مسئول به منظور انجام کارشان برقرار شود. بازدیدهای عادی مکرر، چنانچه کار کارکنان را بدون دلیل معتبر مختل کند، می تواند نتیجه ی عکس داشته باشد.

دفعات بازدید تا حد زیادی به وخامت مشکلات حمایتی نیز بستگی دارد. به عنوان مثال، اگر سازمان غیردولتی، درست یا غلط، از امکان انجام اقدامات تلافی جویانه علیه زندانیانی که با هیئت بازدید گفتگو کرده اند بیمناک باشد، شاید در برخی موارد بد نباشد که بازدید پس از مدت کوتاهی تکرار شود.

۲. هیئت بازدید

۲.۱. ترکیب

برای نظارت بر شرایط حبس نیاز به مهارتهای خاصی، به ویژه در زمینه های حقوقی و بهداشت عمومی، وجود دارد. در هیئت بازدید باید دست کم یک نفر با پیشینه ی حقوقی و یک نفر با پیشینه ی پزشکی، ترجیحاً یک پزشک، وجود داشته باشد.

چنانچه سازمان غیردولتی هنگام تشکیل هیئت بازدید خود به چنین مهارتهایی دسترسی نداشته باشد، باید دست کم اطمینان حاصل کند که کسانی که بازدیدها را انجام می دهند در این زمینه ها از سوی متخصصان آموزش کلی دیده اند.

سایر مهارتهای تخصصی نیز می تواند بسیار مفید باشد- به عنوان مثال، مهارتهای مربوط به فعالیتهای روانی-اجتماعی، سازماندهی و مهندسی زیست محیطی.

سازمان غیردولتی باید تا حد ممکن تلاش کند که ترکیب هیئت بازدید را برای مدت مشخصی ثابت نگه دارد. اگر اعضای هیئت بیش از حد عوض شوند، برقراری گفتگوی سازنده با افراد محروم از آزادی و مقامهای مسئول مکانهای حبس دشوار خواهد شد.

۲.۲. تعداد

تعداد اعضای هیئت بازدید به عواملی بستگی دارد، از جمله:

- اهداف بازدید؛
- میزان آگاهی قبلی درباره‌ی مکان حبس و مشکلاتش؛
- اندازه‌ی ساختمان زندان و تعداد افرادی که در آنجا نگهداری می‌شوند؛
- هر گونه محدودیتی که توسط مقامهای مسئول زندان ایجاد شده باشد.

تعداد مطلوب هیئت بازدید را می‌توان بین دو تا هشت نفر تخمین زد.

۲.۳. آموزش

آن‌عه از اعضای هیئت که قرار است در بازدیدی شرکت کنند باید در زمینه‌های

زیر آموزش مقدماتی دیده باشند:

- مسائل و مشکلات مربوط به محرومیت از آزادی؛
  - اهداف بازدیدها؛
  - نکته‌های کلیدی ضروری برای نظارت بر شرایط حبس، به ویژه قوانین و مقررات مربوطه؛
  - رفتاری که باید با مقامهای مسئول، کارکنان و زندانیان در پیش بگیرند.
-

مراحل بازدید

چه کار؟

- جمع آوری اطلاعات در دسترس
- مشخص کردن اهداف بازدید
- سازمان دادن گروه بازدید

- صحبت اولیه
- بازدید از ساختمان
- مراجعه به دفاتر ثبت
- گفتگوی خصوصی
- صحبت نهایی

- گزارش داخلی از بازدید
- مکاتبات بعدی
- بازدید بعدی
- گزارش

چه وقت؟

تدارک بازدید

بازدید

اقدامات بعد از بازدید

بخش سوم

**اجرای برنامه‌ی
نظارت بر
شرایط حبس**

مقدمه

چهارچوب ارجاع - چهارچوب استدلال

نظارت بر شرایط حبس مستلزم بررسی این امر است که آیا این شرایط با استانداردهای قانونی، علمی (برای مثال، پزشکی)، اجتماعی و اخلاقی همخوانی دارد یا نه. استانداردهای کلی در زمینه‌ی محرومیت از آزادی عمدتاً در اسناد بین‌المللی و قوانین ملی مربوط به این موضوع موجود است.

اصول بنیانی مربوط به رفتار با زندانیان کلی‌ترین چهارچوب تعیین‌کننده‌ی استاندارد برای محرومیت از آزادی را تشکیل می‌دهد. این اصول در مورد همه‌ی کسانی که از آزادی محروم شده باشند، در هر کجا که نگهداری شوند، قابل اجراست.

اصول بنیانی مربوط به رفتار با زندانیان

مصوب مجمع عمومی سازمان ملل متحد طی قطعنامه‌ی ۴۵/۱۱۱ مورخ ۱۴ دسامبر ۱۹۹۰

۱ رفتار با همه‌ی زندانیان باید توأم با احترام و متناسب با شأن و منزلت انسانی آنها باشد.

۲ هیچ‌گونه تبعیضی به لحاظ نژاد، رنگ پوست، جنسیت، زبان، مذهب، عقیده‌ی سیاسی یا هر عقیده‌ی دیگر، خاستگاه ملی یا اجتماعی، دارایی، تولد یا هر منزلت اجتماعی دیگر نباید وجود داشته باشد.

۳ با این حال، هر زمان شرایط محلی اقتضا کند، احترام به اعتقادات مذهبی و اصول فرهنگی گروهی که زندانی به آن تعلق دارد پسندیده است.

- ۴ مسئولیت زندانها برای در بند نگهداشتن زندانیان و حمایت از جامعه در مقابل جرم، در انطباق با سایر اهداف اجتماعی کشور و مسئولیتهای اساسی آن برای افزایش رفاه و پیشرفت همه ی اعضای جامعه می تواند نقض شود.
- ۵ به استثنای محدودیتهایی که به وضوح بر اثر واقعیت حبس ضرورت پیدا می کند، همه ی زندانیان باید از حقوق بشر و آزادیهای بنیانی عنوان شده در اعلامیه ی جهانی حقوق بشر و در صورت عضویت کشور مورد نظر، در میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و سیاسی و میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی و پروتکل اختیاری برگرفته از آن و همچنین حقوق مشابهی که در سایر میثاقهای سازمان ملل متحد بیان شده، برخوردار شوند.
- ۶ همه ی زندانیان باید حق شرکت در فعالیتهای فرهنگی و آموزشی با هدف رشد کامل شخصیت انسانی را داشته باشند.
- ۷ تلاش در جهت حذف زندان انفرادی به عنوان مجازات، یا محدود ساختن استفاده از آن، باید مورد قبول قرار گیرد و تشویق شود.
- ۸ باید شرایطی فراهم شود که زندانیان قادر به پذیرفتن کار هدفمند در ازای مزد باشند. این امر جذب مجدد آنها را در بازار کار کشور تسهیل می کند و به آنها امکان می دهد به استقلال مالی خود و خانواده شان کمک کنند.
-

روند نظارت باید به اختصار موارد زیر را بر بگیرد:

- ۱ سازمان غیردولتی، تا حد امکان به طور جامع، اوضاع را با توجه به شرایط حبس - به عنوان مثال، روال معمول آن - از طریق خلاصه کردن روشن کند.
  - دیدگاه مقامات مسئول، کارکنان و متخصصان مختلفی که از افراد محروم از آزادی نگهداری می کنند؛
  - دیدگاه افراد محروم از آزادی؛
  - آنچه اعضای سازمان غیردولتی در مکان حبس مشاهده کرده اند.
  - ۲ سازمان غیردولتی این مسئله را بررسی کند که آیا شرایط حبس با استانداردهای ملی و بین المللی منطبق است؛
-

- با توجه به روشهای کار سازمان غیردولتی در رابطه با مقامات مسئول و مهارتهایی که در اختیار دارد، روند نظارت می تواند کم یا بیش کامل باشد:
- ۱ سازمان غیردولتی می تواند توجه خود را به این مسئله معطوف کند که عرصه های مورد بررسی با استانداردهای خاصی انطباق دارد یا نه: به عنوان مثال، آنچه در عمل هست در مقایسه با آنچه باید باشد.
  - ۲ بر این مبنا، می تواند پس از آن سعی کند، دست کم تا حدی، دلایل هر گونه انحراف از استانداردها را توضیح دهد. این انحرافها به طور کلی به مجموعه ای از عوامل بستگی دارند، از جمله:
    - قانون ملی با استانداردهای بین المللی منطبق نیست؛
    - استانداردها تحقق نمی یابند یا فقط بخشی از آنها تحقق پیدا می کند، مثلاً به دلایل زیر:
      - ◀ اساساً آن قدر پیشرفته نیستند که بتوانند چارچوبی واقعی برای کار کارکنان مسئول افراد محروم از آزادی فراهم کنند؛
      - ◀ آموزش کارکنان در رابطه با جنبه های خاصی از کارشان ناقص است و در نتیجه، فرهنگ حرفه ای آنها با این استانداردها مغایرت دارد؛

◀ منابع انسانی یا مادی موجود امکان تحقق این استانداردها را فراهم نمی کند. می توان، به جای آنکه صرفاً به تکرار استانداردها پرداخت، از تحلیل فوق برای تدوین توصیه های اساسی تر و عملی تر استفاده کرد.

از این گذشته، درک مشکلات و علت آنها به این معنی نیز هست که می توان:

- قسمت های حساس یا مشکلات اصلی را شناسایی کرد؛
- عامل زمان را در توصیه ها لحاظ کرد (مثلاً اینکه در کوتاه مدت، در مدت زمان متوسط و در درازمدت چه کارهایی می توان انجام داد)؛
- راه حل های بدیعی برای مشکلات ارائه کرد؛
- به تحقق استانداردها کمک کرد.

الف - تدارک برای بازدید

برای آنکه بازدید در بهترین شرایط ممکن انجام شود باید پیشاپیش آن را تدارک دید. سازمان غیردولتی باید زمان لازم را به موارد زیر تخصیص دهد:

خلاصه کردن اطلاعات موجود درباره‌ی مکان مورد بازدید:

- خلاصه‌ی اطلاعاتی که طی بازدیدهای قبل یا از سایر منابع به دست آمده؛
- مقاماتی که به طور مستقیم مسئولند یا مقامات بالاتر؛
- تعداد و وضعیت زندانیان؛
- هر گونه مشکل آشکار یا اظهار شده.

مشخص کردن اهداف خاص بازدید:

- ارزیابی کلی شرایط حبس؛
- بازدید بعدی برای بررسی جنبه‌های خاص حبس؛
- پیگیری پرونده‌های خاص؛
- غیره.

سازماندهی کار هیئت بازدید:

- آماده کردن فهرستی از شرایط حبس به عنوان ابزاری برای تضمین جمع‌آوری یکسان اطلاعات؛ (نگاه کنید به پیوست ۱)

- تعیین یک نفر برای ریاست هیئت و به عهده گرفتن مسئولیت اداره‌ی بازدید؛
  - کسب اطمینان از اینکه همه‌ی اعضای هیئت اطلاعات یکسانی درباره‌ی مکان مورد بازدید، اهداف بازدید و روند بازدید دارند؛
  - تقسیم وظایف مختلف بین اعضای هیئت با توجه به مهارتهایشان و مدت زمان در نظر گرفته شده برای بازدید.
-

برنامه ریزی هرگونه تماسی که باید خارج از مکان حبس انجام شود:

- مقامات سیاسی و اجرایی؛
  - مقامات قضایی؛
  - نهادهای خدماتی دولتی که با مکان حبس کار می‌کنند، به عنوان مثال، خدمات پزشکی و اجتماعی؛
  - هر نهاد فعال دیگری که با مکان حبس کار می‌کند؛
  - غیره.
-

ب - روشهای بازدید

۱. اصولی که باید بر کار سازمانهای غیردولتی در مکان حبس حاکم باشد

نظارت بر شرایط حبس افراد محروم از آزادی کار حساسی است. هم به دلایل اخلاقی و هم به دلایل مربوط به کارایی، افرادی که این بازدیدها را اداره می کنند باید به اصولی احترام بگذارند.

۱.۱. رفتار خالی از ابهام (یا انطباق آنچه گفته می شود و آنچه انجام می شود)

استدلال موجود در پشت نظارت بر شرایط حبس مبتنی بر نیاز به شفافیت است. این شفافیت نه تنها در مورد مقامات دولتی و مسئولان امر ضرورت دارد، بلکه باید در رفتار افرادی که بازدیدها را اداره می کنند نیز مراعات شود.

ماهیت ویژه ی کار کارکنان مسئول مراقبت از افراد محروم از آزادی به معنی آن است که در تمام سطوح سلسله مراتب آنها (به ویژه در مکانهای حبس تحت مسئولیت نیروهای پلیس و نهادهای کیفری) فرهنگی حرفه ای به وجود می آید که جنبه های امنیتی حبس بر آن حاکم است؛ پیامد این امر پیدایش یک جو بی اعتمادی عمومی نسبت به افراد دنیای بیرون است. رفتار سازمان غیردولتی طی بازدید، به نوبه ی خود، از سوی مسئولانی که در آنجا کار می کنند با وسواس و دقت مورد بررسی قرار می گیرد. از این رو، باید فراتر از هر انتقادی باشد.

اعضای هیئت بازدید باید به ویژه اطمینان حاصل کنند که:

- اهداف و روشهای کار خود را به وضوح توضیح دهند و بازدید را مطابق آن انجام دهند؛

- مقررات داخلی مکانی را که از آن بازدید می کنند محترم بشمارند یا هر گونه اجازه ی ویژه را از افراد مسئول بخواهند؛
- از انجام هر گونه عمل یا اقدام خلاف قانون یا مقررات داخلی یا کسب اجازه ی ویژه از مقام مسئول زندان بنا به تقاضای فرد محروم از آزادی خودداری کنند؛
- با الصاق آرم یا سایر وسایل احراز هویت ، هویت خود را به وضوح در معرض دید بگذارند.

۱.۲. احترام به کارکنان مسئول محرومیت از آزادی

چنانچه میزان حداقلی از احترام متقابل بین کارکنان و هیئت بازدید به وجود نیاید، کار سازمان غیردولتی در مکانهای حبس خیلی زود به مخاطره می افتد.

کارکنان مکانهای حبس به ندرت تمایلی در این جهت نشان می دهند. آنها به انجام مجموعه ای از کارهای بی اجر با ماهیتی متضاد اشتغال دارند: کار آنها از نظر اجتماعی حقیر شمرده می شود و بسته به کشور، درآمد ناچیزی دارد.

بی تردید در میان این کارکنان می توان کسانی را یافت که با افراد محروم از آزادی رفتاری غیرقابل قبول دارند و باید مجازات شوند، ولی منشأ بسیاری از مشکلات در افراد بخصوص نیست بلکه در سیستم نامناسب محرومیت از آزادی(قانون و مقررات، سازماندهی، منابع، آموزش کارکنان و غیره) است که به رفتار نامناسب مجال بروز می دهد.

از این رو، اعضای سازمان غیردولتی باید به هر قیمت از برخورد ساده دلانه با دید "آدمهای خوب" - عموماً زندانیها- و "آدمهای بد" - کسانی که مراقب آنها هستند- پرهیز کنند.

سازمان غیردولتی همچنین باید تلاش کند سطوح مختلف سلسله مراتب و مسئولیتهای هر یک را شناسایی کند تا بتواند در گفتگوهایش با مقامات مسئول و در توصیه هایی که می شود هر مشکلی را در سطح درست مطرح کند.

۱.۳. احترام به افراد محروم از آزادی

نحوه‌ی انجام گفتگوهای خصوصی با افراد محروم از آزادی بعداً مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

محرومیت از آزادی هر دلیلی داشته باشد، درست یا غلط، باید با افرادی که از آزادی محروم شده‌اند با احترام و با همان ادب و نزاکتی که در بیرون از مکان حبس معمول است رفتار شود.

آن عده از اعضای سازمان غیردولتی که با افراد محروم از آزادی در تماس‌اند به‌ویژه باید موارد زیر را رعایت کنند:

- از هر عمل یا اقدامی که فرد یا گروهی را به خطر بیندازد اجتناب کنند؛
  - اهداف و از همه مهمتر محدودیتهای کار سازمان غیردولتی را به صورت روشن و خالی از ابهام توضیح دهند؛
  - هرگز وعده‌ی انجام کار یا اقدامی را ندهند که تحقق نخواهد یافت یا بسیار بعید است که تحقق پیدا کند و چنین تصویری در ذهن کسی ایجاد نکنند؛
  - فقط در صورت اعلام رضایت فرد محروم از آزادی و پس از آگاهی او از مشکلات یا مخاطراتی که ممکن است پیش بیاید، به نمایندگی از طرف او اعتراض کنند.
-

۱.۴. بررسی اطلاعات

مشروعیت و کارایی تلاشهای سازمان غیردولتی در طول زمان، عمدتاً در نتیجه‌ی ربط و تداوم کار آن تثبیت می‌شود. همه‌ی اطلاعات به دست آمده در مکان حبس که مشخصاً قابل اثبات نیست باید، در حد معقول، مورد بررسی منابع مختلف (زندانیها، مسئولان زندان، منابع خارجی) قرار گیرد.

همه‌ی ادعاهای مربوط به شکنجه یا سوءرفتار باید - با رعایت احتیاطهای فوق‌الذکر در مورد ادعاهایی که از طرف افراد مطرح می‌شود- در سطحی که فرد مورد بحث را به خطر نیندازد به مقامات مسئول منتقل شود، مگر آنکه در مورد صحت آنها تردیدهایی جدی وجود داشته باشد. وظیفه‌ی اثبات این امر یا، به عبارت دیگر، مسئولیت انجام تحقیقی کاملتر درباره‌ی این موارد و شرایط وقوع آنها، بر دوش مقامات مسئول زندان است.

۲. گفتگو با مدیر مکان حبس در آغاز بازدید

نخستین بازدید از مکان حبس باید با گفتگوی هیئت بازدید و مسئول مکان حبس یا قائم مقام او آغاز شود. این گفتگو، که قدم اول برای برقراری گفتگو با مقامهای مسئول است، در جهت موارد زیر خواهد بود:

- معرفی سازمان غیردولتی و اعضای هیئت بازدید؛
- توضیح دادن موارد زیر:
  - ◀ مفهوم و اهداف بازدیدها،
  - ◀ روشهای کار مورد استفاده، به ویژه نیاز مبرم به گفتگوی خصوصی با افراد محروم از آزادی و در صورت امکان، کارکنانی که از آنها مراقبت می‌کنند،
  - ◀ استفاده‌ای که از اطلاعات جمع‌آوری شده خواهد شد؛
- اطمینان بخشیدن به مسئول مکان حبس در مورد رفتار اعضای گروه در طول بازدید (احترام به قوانین و مقررات امنیتی)؛
- توضیح دادن درباره‌ی روند انجام بازدید و مدت آن؛

- تقاضای اطلاعات درباره‌ی مکان حبس و هرگونه تغییر از زمان آخرین بازدید؛
  - پرسیدن نظر مسئول مکان حبس درباره‌ی موارد زیر:
    - ◀ شرایط حبس و افراد تحت مسئولیت او،
    - ◀ همه‌ی جنبه‌های مشکل‌آفرین این شرایط و علل آنها،
    - ◀ پیشنهاد او برای بهبود شرایط؛
  - تعیین جلسه‌ای برای گفتگو درباره‌ی نتایج بازدید.
-

پس از آنکه سازمان غیردولتی بدون مواجه شدن با مشکلات جدی یا مشاهده‌ی مسئله‌ی خاصی در ارتباط با شرایط حبس، چند بار از یک مکان حبس بازدید کرد، این گفتگوی آغاز بازدید را می‌توان به جنبه‌های رسمی یا ارتباطی آن محدود کرد، یا شاید اصلاً ضرورت نداشته باشد که هر بار به طور منظم انجام شود.

۳. مراجعه به دفاتر ثبت

در این بخش، دفاتر ثبت صرفاً به عنوان منابع اطلاعات درباره‌ی افراد محروم از آزادی و شرایط زندگی آنها در نظر گرفته می‌شود. به دفاتر ثبت به عنوان اقدام حمایتی بعداً خواهیم پرداخت.

مراجعه به دفاتر ثبت در آغاز بازدید می‌تواند مفید باشد، به ویژه اگر قرار باشد بازدید طی چند روز انجام شود. در چنین حالتی، می‌توان در صورت لزوم در طول بازدید درباره‌ی صحت اطلاعات به دست آمده از دفاتر ثبت تحقیق کرد.

با توجه به نوع مکان حبس، ممکن است دفاتر ثبت بسیار متفاوتی وجود داشته باشد. دفاتر ثبتی را که در اینجا بیشتر مطرح اند می توان به سه دسته تقسیم کرد:

دفاتر ثبت مربوط به افراد محروم از آزادی:

- بر اساس گروه زندانی؛
  - دفاتر ورود و خروج؛
  - دفاتر اقدامات تأدیبی؛
  - دفاتر پزشکی؛
  - غیره.
-

دفاتر ثبت وسایل افراد محروم از آزادی:

- غذا، وسایل بهداشتی، لباس، وسایل خواب و غیره؛
  - دارو و وسایل پزشکی؛
  - وسایل آموزشی، ورزشی و تفریحی؛
  - غیره.
-

دفاتر ثبت رویدادهای زندگی روزمره در مکان حبس:

- توسل به زور یا سلاح گرم؛
  - دفاتر ثبت مربوط به نظام حبس: کار، ورزش، فعالیتهای آموزشی؛
  - دفتر ثبت وقایع.
-

سه دفتر اخیر می تواند هنگام ایجاد تغییرات اساسی در شرایط و مسئولیتهای مختلف برای رفتار ظالمانه با افراد محروم از آزادی اهمیت ویژه داشته باشد. با این حال، مقامات مسئول غالباً اجازه نمی دهند بازدیدکنندگان دقیقاً به همین دفاتر ثبت مراجعه کنند.

۴. بازدید از ساختمانهای تشکیلات حبس

بسیار مهم است که در نخستین بازدید از همه ی قسمتهای ساختمانهای مورد استفاده و مختص زندانیان بازدید شود. این بازدید باید همراه با همه ی اعضای هیئت و مسئول مکان حبس، یا یک مقام رسمی انجام شود که قادر به ارائه ی اطلاعات مفید درباره ی نقشه ی ساختمانها و کارکرد خدمات باشد.

بازدید از ساختمانها امکانات زیر را به وجود می آورد:

- مجسم کردن ساختمانها و نقشه ی آنها. از اهمیت این نکته نباید غافل بود، زیرا معماری مکان حبس و تدارکات امنیتی (نرده ها، دیوارهای محدودکننده و غیره) بر زندگی روزمره ی افراد محروم از آزادی تأثیر مستقیم دارد؛
  - تعیین موقعیت محل زندگی زندانیان (سلولها، خوابگاهها، حیاطها، سالنهای غذاخوری، قسمتهای مطالعه و تفریح، اتاقها و زمینهای ورزش، کارگاهها و غیره) و همچنین خدمات و تجهیزات مختلفی که برای آنها فراهم شده است (آشپزخانه، بخش بیماران، تأسیسات بهداشتی، رختشویخانه و غیره)؛
  - به دست آوردن تصویری اولیه از فضا و حال و هوای مکان حبس.
-

همه ی قسمتهای ساختمانها باید مورد بازدید قرار گیرند، ولی بعضی از آنها در اولویت هستند، زیرا می توانند مقیاس میزان احترام نسبت به افراد محروم از آزادی باشند. این قسمتها عبارتند از:

- سلولهای انفرادی و سلولهای تأدیبی؛
- تأسیسات بهداشتی؛
- سایر سلولها و خوابگاهها.

۵. گفتگو با افراد محروم از آزادی

صحبت کردن با افراد محروم از آزادی مبنای روند مستند کردن شرایط حبس را تشکیل می دهد.

در ابتدای هر گفتگو، چه گروهی یا خصوصی، اعضای هیئت بازدید باید خود و سازمان غیردولتی خود را معرفی کنند و به طور واضح توضیح دهند چرا آنجا هستند و از اطلاعاتی که جمع آوری می کنند چه استفاده ای خواهند کرد. اکیداً توصیه می شود که سازمان غیردولتی طرحی برای گفتگوهای گروهی و گفتگو با افراد تهیه کند.

نظرها یا پرسشها نباید به شکلی مطرح شود که نحوه ی پاسخگویی افراد را محدود کند یا بر آن تأثیر بگذارد.

۵.۱. گفتگوی گروهی

این نوع گفتگو می تواند در مکانی انجام شود که افراد برای مدت مشخصی در آن نگهداری می شوند، مثل زندانها یا بازداشتگاهها و در زمانی که نظام امنیتی اجازه می دهد. گفتگوی گروهی این امکان را به وجود می آورد که اطلاعاتی کلی درباره ی جنبه های مادی و فعالیتهای دوران حبس به دست آید. افراد محروم از آزادی به ندرت جمع متجانسی را تشکیل می دهند و از این رو توصیه نمی شود مسائل حساستر از قبیل روابط با کارکنان یا مسائل تأدیبی در گروه مورد بحث قرار گیرد.

مدت گفتگوهای گروهی باید پیشاپیش تعیین شود. بد نیست بحث با یک سؤال کلی آغاز شود. به این ترتیب، اظهارات افراد حاضر می‌تواند مشکلات اصلی را از نظر آنها (یا مشکلاتی را که جرئت بازگو کردنشان را دارند) نشان دهد.

در مرحله‌ی بعد، گفتگو باید هدایت شده‌تر و با هدف به دست آوردن اطلاعات درباره‌ی نکات اصلی مربوط به حبس باشد. اگر اطلاعات به دست آمده متناقض یا مشکوک باشد، می‌توان در گفتگوهای خصوصی و مشورت با سایر منابع از صحت آنها اطمینان حاصل کرد.

۵.۲. گفتگوهای خصوصی

گفتگوی خصوصی بیش از هر چیز ملاقات با فردی است که در موقعیتی غیرعادی (به عبارت دیگر، خارج از هنجار جامعه‌ی بیرون از زندان) زندگی می‌کند، یعنی در موقعیت محرومیت از آزادی. این فرد داستان زندگی نامتعارفی دارد که نمی‌توان آن را به دلایل زندانی بودن او تقلیل داد. این واقعیت بدیهی غالباً در نگاه کلی و از این رو نگرش ساده‌گرایانه‌ی مقامات رسمی مسئول و گاه فعالان خارجی، نادیده انگاشته می‌شود.

انتخاب محل گفتگو بسیار مهم است، زیرا بر رفتار فرد محروم از آزادی تأثیر می‌گذارد. گفتگو باید الزاماً خارج از گوش رس مقامات مسئول انجام شود، ولی همیشه این امکان وجود ندارد که خارج از دید آنها باشد. باید از مکانهایی نظیر دفترهای اداری، که احتمال دارد بازدیدکننده و کارکنان را در نظر زندانی یکسان کند، اجتناب کرد. گفتگوها را می‌توان در محل زندگی افراد محروم از آزادی- سلول، خوابگاه، اتاق ملاقات، حیاط، کتابخانه و غیره- انجام داد. همچنین باید به هرگونه محدودیتی که به دلایل امنیتی از سوی کارکنان اعمال می‌شود و از همه مهمتر به نظر فردی که قرار است با او گفتگو شود، توجه کرد.

در اکثر موارد، بازدیدکنندگان باید تعداد محدودی از افراد را برای گفتگو انتخاب کنند. افرادی که انتخاب می‌شوند باید تا حد ممکن نماینده‌ی گروههای مختلف زندانیان در آن مکان باشند. بازدیدکنندگان باید دقت کنند که صرفاً با افرادی که در صدد بر می‌آیند تا با آنها تماس برقرار کنند گفتگو نکنند.

یک یا دو بازدیدکننده می توانند در گفتگو شرکت کنند، یک نفر می تواند بحث را اداره کند و دیگری می تواند یادداشت بردارد. شاید این امر در نظر فرد محروم از آزادی اجحاف باشد، ولی این امتیاز را دارد که به فردی که گفتگو را اداره می کند امکان می دهد تا بهتر تمرکز کند؛ با این حال این موضوع باید برای زندانی روشن شود. نحوه ی اظهار نظر افراد محروم از آزادی به دلایل مختلف- تجربه یا وضعیت عاطفی، محرومیت طولانی از آزادی که منجر به از دست دادن حس زمان می شود- معمولاً کمی مبهم است.

گفتگوهای خصوصی باید طوری ترتیب داده شوند که با نیاز به کسب اطلاعات، ملاحظات عاطفی و زمان موجود تطبیق پیدا کنند.

از این رو بسیار مهم است که همواره بین موارد زیر تعادل برقرار باشد:

- نیاز به جمع آوری اطلاعات لازم برای ارزیابی شرایط حبس و نیاز فرد به اظهار نظر درباره ی موضوعاتی که ذهنش را به خود مشغول کرده است. باید به هر قیمت از جلسه ی گفتگویی که به بازجویی شباهت داشته باشد پرهیز کرد؛
- رفتار همدلانه نسبت به فرد و فاصله ی عاطفی لازم برای بازدیدکننده در طول گفتگو. این نقطه ی تعادل به وضعیت عاطفی فرد محروم از آزادی نیز بستگی خواهد داشت؛
- تقسیم زمان موجود بین نیاز فرد به ایجاد ارتباط و نیاز بازدیدکننده به کسب اطلاعات، با توجه به مدت برآوردشده برای هر گفتگو بر اساس آنچه پیشاپیش محاسبه شده است.

علاوه بر این گفتگوها، که هدف اصلی شان جمع آوری اطلاعات لازم برای نظارت بر شرایط حبس است، توصیه ی اکید می شود که بازدیدکنندگان از هر فرصتی برای صحبت با افراد محروم از آزادی و کارکنان استفاده کنند. این آشنایی به هیچ وجه اتلاف وقت نیست و عموماً مورد استقبال قرار خواهد گرفت و به موقع خود به استقرار روابط کاری سازنده کمک خواهد کرد.

۶. گفتگو با کارکنان مسئول افراد محروم از آزادی

کارکنان را می‌توان به دو دسته تقسیم کرد: کسانی که مسئول مراقبت هستند و کسانی که مسئول خدمات اند- آشپزخانه، خدمات پزشکی، اجتماعی، آموزشی و غیره. گفتگو با دسته‌ی دوم به عنوان بخشی از بررسی شرایط حبس انجام می‌شود. گفتگو با کارکنان مراقبت دشوار است؛ این امر دلایل مختلفی دارد که از سازمان و ماهیت کار آنها سرچشمه می‌گیرد- به عنوان مثال، محال است بتوان همزمان با تعداد زیادی از این کارکنان حین انجام وظیفه گفتگو کرد- و همچنین از مسائل مربوط به سلسله مراتب و روحیه‌ی گروهی نسبتاً پیشرفته در این محیط حرفه‌ای. کارکنان مراقبت عامل مهمی در زندگی روزمره‌ی افراد محروم از آزادی هستند و از این رو بد نیست اگر گفتگوهای با آنها ترتیب داده شود تا سازمان غیردولتی دلایل کار خود را توضیح دهد، به سؤالات آنها پاسخ دهد و نظراتشان را بشنود.

۷. پایان دادن به بازدید

این مسئله حائز اهمیت است که بازدید به طور رسمی با گفتگویی با مدیر مکان حبس به پایان برسد. با توجه به روش اتخاذشده و حاصل بررسیها، این گفتگوی نهایی می‌تواند اهداف مختلفی داشته باشد:

- اطلاعات در طول بازدید مورد تحلیل قرار می‌گیرد و خلاصه‌ای از آن طی گفتگویی در پایان بازدید بلافاصله به مسئول مکان حبس ارائه می‌شود؛
- اطلاعات بعداً تحلیل می‌شود و به صورت کتبی یا شفاهی به مسئول مکان حبس منتقل می‌شود. گفتگوی پایان بازدید صرفاً تشریفاتی است؛

- در مواردی که بدرفتاریهای جدی مشاهده شده باشد، سازمان غیردولتی مستقیماً مقامات بالاتر را در سلسله مراتب خطاب قرار می دهد تا خطر تلافی جویی علیه کسانی که این اطلاعات را در اختیار هیئت بازدید گذاشته اند پیش نیاید. این روش باید فقط در موارد حاد مورد استفاده قرار گیرد، زیرا به احتمال زیاد به روابط کاری با مسئول مکان حبس مورد نظر لطمه خواهد زد.

هر روشی که اتخاذ شود، این نکته حائز اهمیت است که نظر به برقراری گفتگویی سازنده با مسئولان مکانهای حبسی که از آنها بازدید به عمل می آید، این افراد باید به سرعت از نتیجه ی بازدید آگاه شوند.

۸. گفتگو با خانواده های زندانیان

سازمان غیردولتی، چه در چارچوب بازدید یا غیر از آن، می تواند با خانواده های افراد محروم از آزادی تماس برقرار کند. گفتگو با این خانواده ها، بر مبنای همان اصول رفتاری، می تواند تصویر کلی مشکلات ناشی از محرومیت از آزادی را تکمیل کند. اگر خانواده ها در صورت وقوع حادثه، یا در سایر موقعیتهای مشکل آفرین در مکان حبس، اطلاعات را بین افراد محروم از آزادی و سازمان غیردولتی رد و بدل کنند، می توانند نقش مهمی در روند حمایت ایفا کنند.

ج - دنباله‌ی بازدید

بازدید در خود به پایان نمی‌رسد: صرفاً آغاز روندی با هدف بهبود شرایط رفتار با افراد محروم از آزادی و شرایط حبس آنهاست. از این رو، مرحله‌ی پس از بازدید اگر بیشتر از خود بازدید اهمیت نداشته باشد، به همان اندازه مهم است.

۱. تنظیم اطلاعاتی که در طول بازدید جمع‌آوری شده است

با توجه به مشاهدات هیئت بازدید و وخامت مشکلاتی که با آنها مواجه شده‌اند، اطلاعات جمع‌آوری شده در طول بازدید می‌تواند به سرعت برای تهیه‌ی گزارشهای شفاهی یا کتبی مورد استفاده قرار بگیرد، یا می‌توان بعدها برای تهیه‌ی گزارشی ترکیبی درباره‌ی شرایط حبس از آنها استفاده کرد.

سازمان غیردولتی باید بتواند نکته‌های کلیدی یا شاخصهایی را مشخص کند که به آن سازمان امکان می‌دهد تحول شرایط حبس را در طول زمان در مکانهایی که به طور منظم از آنها بازدید به عمل می‌آورد دنبال کند.

این امر بدان معنی است که اطلاعاتی که توسط گروههای بازدید جمع‌آوری می‌شود باید به نحوی تحلیل، منظم و بایگانی شود که به هنگام نیاز بتوان به کارآمدترین شیوه‌ی ممکن از آنها استفاده کرد. اطلاعاتی که مورد تحلیل قرار نگرفته و به صورت منطقی بایگانی نشده باشد اطلاعات از دست رفته است.

بد نیست گزارشهایی طراحی شود که برای هر بازدید ساختار و عناوین یکسان داشته باشد. این گزارشها به ویژه هنگام خلاصه کردن چند بازدید و تدارک دیدن بازدید بعدی به کار می‌آیند.

۲. اقداماتی که باید انجام داد

۲.۱. تکمیل اطلاعاتی که در مکان حبس جمع آوری شده است

در بسیاری موارد، اطلاعات به دست آمده در طول بازدیدها را می توان بیرون از مکان حبس تکمیل و از صحت آنها اطمینان حاصل کرد. این کار از طریق مراجعه به منابع زیر امکان پذیر است:

- مقامات بالاتر؛
- نهادهای خدماتی دولتی غیر از آنهایی که مسئول مکان حبس هستند (از قبیل وزارت بهداشت)؛
- سایر فعالان؛
- خانواده های افراد محروم از آزادی.

۲.۲. مطلع کردن مقامات مسئول

سازمان غیردولتی باید به طور منظم مقامات زندان را از نتایج ارزیابیهای خود از مکانهای حبسی که از آنها بازدید به عمل آورده مطلع کند. اکیداً توصیه می شود که گزارشهای کتبی ارائه شود. انتقال شفاهی اطلاعات باید به تماسهای دوره ای با مقامات مربوطه محدود شود که سازمان غیردولتی سعی در برقراری و حفظ آنها دارد.

ضرورتی ندارد همه ی مکانهای حبسی که مورد بازدید قرار گرفته بلافاصله پس از بازدید موضوع گزارش کتبی به مقامات مسئول باشند. میزان وخامت مشکلاتی که مشاهده شده مشخص می کند که آیا بعد از فقط یک بازدید گزارش کتبی یا شفاهی لازم است. در اکثر موارد، گزارشها پس از یک یا چند رشته بازدید طی مدت مشخصی تنظیم می شوند.

۳. نوشتن گزارش نظارت بر شرایط حبس

۱.۳. محتوای گزارش

گزارش، مانند بازدید، ابزاری است برای حمایت از افراد محروم از آزادی. هدف آن مطلع کردن، ترغیب کردن و گاهی انتقاد کردن است. همچنین نقطه‌ی ارجاع و شاخصی در روند نظارت فراهم می‌کند. گزارش به ارزیابی تحول شرایط حبس در طول زمان کمک می‌کند (نگاه کنید به پیوست ۲).

گزارش باید اطلاعات کلی مشخصی را در بر بگیرد:

- اطلاعات مختصر درباره‌ی هویت سازمان غیردولتی (اهداف، مقاصد)؛
- مجوز رسمی که برای انجام بازدیدها اخذ شده است؛
- روشهای کار سازمان غیردولتی؛
- ترکیب هیئت بازدید؛
- افراد محروم از آزادی که بر شرایط حبس آنان نظارت کرده است: چه کسانی، چه تعدادی، زیر نظر کدام مقام مسئول حبس، کجا و چه موقع؛
- هدفهای مشخص بازدیدی که انجام شده؛
- نحوه‌ی جمع‌آوری اطلاعات و حصول اطمینان از صحت آنها.

مطرح کردن شرایط حبس:

- ضرورتی ندارد به طور مشروح به جنبه‌های رضایت‌بخش شرایط حبس پرداخته شود، هر چند توصیه می‌شود به جنبه‌های مثبت نیز اشاره شود؛

- لازم است برای شرایط مشکل آفرین رده بندی اولیوی انجام شود:
  - ◀ تأکید بر وخیمترین مشکلات؛
  - ◀ تأکید بر مشکلات اصلی که سایر مشکلات از آنها سرچشمه می گیرند؛
- مشکلات و عواقب آنها باید به وضوح تشریح شوند.

توصیه ها:

در توصیه ها یا اقدامات اصلاحی پیشنهاد شده عامل زمان باید لحاظ شود: آنهایی که می توان در کوتاه مدت، در مدت زمان متوسط، یا در بلندمدت به موقع اجرا گذاشت. این مواعدهای مقرر باید واقعگرایانه و نتیجه ی منطقی طرح مشکل باشند.

تنظیم گزارشی مشتمل بر توصیه ها مبنای گفتگو با مقامهای مسئول را تشکیل می دهد. منظور این است که این مقامها بعدها به گزارش واکنش نشان خواهند داد و به همین دلیل اهمیت دارد که وقت کافی در اختیارشان گذاشته شود تا در برابر هر انتقاد یا توصیه ای که در گزارش مطرح شده موضع بگیرند. پاسخها و نگرش کلی آنها به سازمان غیردولتی کمک می کند تا برنامه ی بازدید خود را جرح و تعدیل کند؛ سازمان غیردولتی می تواند در بازدیدهای بعدی از تطبیق پاسخهای رسمی با شرایط مربوط به آن اطمینان حاصل کند.

۲.۳. گزارش برای چه کسانی تهیه می شود؟

گزارش باید بیش از همه خطاب به مقامات مسئول مکان حبس و کسانی باشد که مجوز دسترسی را صادر کرده اند. با این حال، این مسئله حائز اهمیت است که گزارش سازمان غیردولتی علنی شود و برای سایر فعالان- نمایندگان فعال مجلس، سایر سازمانهای غیردولتی ملی و بین المللی و غیره- ارسال شود. با توجه به روال ارتباطی سازمان غیردولتی، این گزارشها یا چکیده ها را می توان به رسانه های گروهی نیز منتقل کرد.

سازمان غیردولتی باید کاملاً مطمئن شود که محتوای اطلاعیه‌های عمومی، خبرهای مطبوعاتی، یا گزارش‌هایش، افرادی را که ملاقات کرده به مخاطره نخواهد افکند. باید توجه داشت که این قبیل گزارش‌ها همچنین می‌تواند منبع بسیار مفیدی از اطلاعات برای نهادهای بین‌المللی، به ویژه و CPT باشد؛ همین‌طور برای کمیته‌ی سازمان ملل متحد علیه شکنجه در زمانی که گزارش مربوط به آن کشور بررسی می‌شود و برای گزارشگر ویژه علیه شکنجه و غیره.

چند پرسش - نکته‌ی کلیدی:

- گزارش خطاب به چه کسی است؟
  - ◀ یک مقام رسمی با هویت مشخص؟
  - ◀ چند مقام رسمی از همان وزارتخانه؟
  - ◀ کدام سطح در سلسله مراتب؟
  - مقامات رسمی که گزارش خطاب به آنهاست تا چه حد صادق و حساسند؟
  - گزارش باید چه چیزی را به آنها تفهیم کند؟
  - سازمان غیردولتی مایل است آنها بر مبنای این گزارش چه فعالیت یا اقدامی انجام دهند؟
  - آیا مشکلات به درستی مستند شده و مورد بحث قرار گرفته است؟
  - آیا سازمان غیردولتی قادر است حملات احتمالی مقامات زندان را خنثی کند؟
-

۴. سایر اقدامات مناسب

سازمان غیردولتی می‌تواند اقدامات دیگری نیز انجام دهد که مکمل برنامه‌ی بازدید باشد. از این رو، سازمان غیردولتی می‌تواند برای غلبه بر برخی مشکلات، برای کارکنان سمینارهای آموزشی ترتیب دهد یا به مبادلات غیررسمی در زمینه‌ی مشکلات خاص بپردازد. در صورت لزوم، سازمان غیردولتی می‌تواند به عنوان چاره‌ی نهایی دست به اقدام حقوقی بزند و در دادگاهها اقامه‌ی دعوی کند.

مسائلی که باید بررسی شوند

■ ادعاهای سوءرفتار ■ زندان انفرادی ■ ابزارهای محدودیت	رفتار
■ بررسی ■ روندهای اعتراض ■ روندهای تأدیبی ■ دفاتر ثبت حبس ■ جدایی گروههای زندانیان	اقدامات حمایتی
■ غذا ■ روشنایی و تهویه ■ بهداشت شخصی ■ تسهیلات بهداشتی ■ لباس و وسایل خواب ■ ازدحام و محل سکونت	شرایط مادی
■ تماس با دنیای بیرون ■ ورزش در هوای آزاد ■ آموزش ■ فعالیتهای تفریحی ■ مذهب ■ کار	نظام حبس و فعالیتهای
■ دسترسی به مراقبت پزشکی ■ مراقبت پزشکی از زنان ■ بیماریهای واگیردار ■ کادر پزشکی	خدمات پزشکی
■ مسائل کلی کارکنان ■ آموزش کارکنان	کارکنان زندان

بخش چهارم

کدام شرایط حبس را بررسی کنیم

- ۱ رفتار
- ۲ اقدامات حمایتی
- ۳ شرایط مادی
- ۴ نظام حبس و فعالیتهای
- ۵ خدمات پزشکی
- ۶ کارکنان زندان
- ۷ بازداشت توسط پلیس

علائم اختصاری:

BPP	مجموعه‌ی اصول برای حمایت از همه‌ی افرادی که تحت هر شکل از بازداشت قرار دارند یا در حبس به سر می‌برند مصوب مجمع عمومی سازمان ملل متحد طی قطعنامه‌ی ۴۳/۱۷۳ به تاریخ ۹ دسامبر ۱۹۸۸
CPT GR2	دومین گزارش عمومی از فعالیتهای CPT از اول ژانویه تا ۳۱ دسامبر ۱۹۹۱؛ 13, 3 CPT/Inf(92) آوریل ۱۹۹۲
CPT GR3	سومین گزارش عمومی از فعالیتهای CPT از اول ژانویه تا ۳۱ دسامبر ۱۹۹۲؛ 14, 12 CPT/Inf(93) ژوئن ۱۹۹۳
CPT GR 10	دهمین گزارش عمومی از فعالیتهای CPT از اول ژانویه تا ۳۱ دسامبر ۱۹۹۹؛ 18, 13 CPT/Inf(2000) اوت ۲۰۰۰
CPT GR 11	یازدهمین گزارش عمومی از فعالیتهای CPT از اول ژانویه تا ۳۱ دسامبر ۲۰۰۰؛ 3, 16 CPT/Inf(2001) سپتامبر ۲۰۰۱
CPT GR 12	دوازدهمین گزارش عمومی از فعالیتهای CPT از اول ژانویه تا ۳۱ دسامبر ۲۰۰۱؛ 3, 15 CPT/Inf(2002) سپتامبر ۲۰۰۲
EPR	قوانین اروپایی زندان؛ توصیه‌ها و R(87)3 مصوب هیئت وزیران شورای اروپا در ۱۷ فوریه ۱۹۸۷
ICCPR	میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی سازمان ملل متحد، ۱۹۶۶
R(89)12	توصیه‌ی هیئت وزیران به کشورهای عضو در زمینه‌ی آموزش در زندان (مصوب هیئت وزیران شورای اروپا در ۱۳ اکتبر ۱۹۸۹)
SMR	مقررات حداقل استاندارد برای رفتار با زندانیان مصوب کنگره سازمان ملل متحد درباره‌ی پیشگیری از جرم و رفتار با خلافکاران در ۱۹۵۵ و تأیید شده توسط ECOSOC طی قطعنامه‌های C(XXIV)633 به تاریخ ۳۱ ژوئیه ۱۹۵۷ و (XVII)2076 به تاریخ ۱۳ مه ۱۹۷۷

تلاش برای بررسی روشمند همه‌ی وجوه شرایط حبس در هر بازدید کار معقولی نیست. تحلیل اطلاعات جمع‌آوری شده برای تدارک بازدید، آشنایی لازم برای تعریف اهداف و اولویتهای بازدید را فراهم می‌کند.

در نخستین بازدیدها، می‌توان به وضعیت زیربنای مادی توجه کرد: ساختمانها، سلولها، تأسیسات عمومی. پیشنهاد می‌شود بازدیدکنندگان پس از آن به طور دقیقتر به وجوه زیر توجه کنند:

- سیستمهای شکایات در مکانهای حبس؛
- مدیریت تنبیهات؛
- تماس با دنیای بیرون؛
- مراقبت پزشکی؛
- رابطه‌ی بین کارکنان/مدیریت و زندانیان.

این بخش مورد به مورد، با توجه به مضمون، به طرح عوامل مختلفی می‌پردازد که باید طی بازدید مورد بررسی قرار گیرد. این عوامل عمدتاً به حبس در زندانها مربوط می‌شود. با این حال، در پایان این بخش به برخی از وجوه ویژه‌ی بازداشت توسط پلیس اشاره می‌شود. هدف این بخش فراهم آوردن ابزاری عملی است که امکان دسترسی سریع به استانداردهای بین‌المللی در مورد شرایط حبس را فراهم می‌کند و موجب رسیدن به یک دید کلی درباره‌ی عوامل مختلفی می‌شود که در بازدیدها باید در نظر گرفت.

۷۴ / نظارت بر مکانهای حبس : راهنمای عملی برای سازمانهای غیردولتی

رفتار

۱

افرادی که از آزادی محروم شده اند فوق العاده آسیب پذیرند. بسیار تأکید می کنیم که رفتار با همه ی افراد در این موقعیت باید انسانی و در خور شأن آنها باشد. از همه مهمتر، شکنجه و رفتار غیرانسانی و تحقیرآمیز مطلقاً ممنوع است و تحت هیچ شرایطی قابل توجیه نیست. امکان دارد سایر اقدامات در صورت استفاده ی نامناسب به سوءرفتار تبدیل شود. این امر به ویژه در مورد حبس انفرادی و سایر ابزارهای فشار صدق می کند. به همین دلیل، توسل به چنین اقداماتی باید با مجموعه ای از تضمینها همراه باشد.

رفتار

- شکنجه و سوءرفتار
- حبس انفرادی
- ابزار و آلات بند و بست

شکنجه و سوءرفتار

استانداردها

"هیچ فردی تحت هر نوع بازداشت یا حبس نباید مورد شکنجه یا رفتار یا مجازات ظالمانه، غیرانسانی یا تحقیرآمیز قرار گیرد. هیچ شرایطی را نمی توان توجیهی برای شکنجه یا سایر رفتارها یا مجازاتهای ظالمانه، غیرانسانی یا تحقیرآمیز دانست." و BPP اصل ۶

"هیچ کس نباید مورد شکنجه، یا رفتار یا مجازات ظالمانه، غیرانسانی یا تحقیرآمیز قرار گیرد. به ویژه هیچ کس نباید بدون رضایت کامل مورد آزمایشهای پزشکی یا علمی قرار گیرد." و ICCPR بند ۷

"هیچ کس نباید مورد شکنجه یا رفتار یا مجازات غیرانسانی یا تحقیرآمیز قرار گیرد." بند ۳ از کنوانسیون اروپایی حقوق بشر، ۱۹۵۰

"مطابق مفاد کنوانسیون، "شکنجه" عبارت است از: هر عملی که رنج شدید جسمانی یا روحی فردی را با انگیزه‌ی کسب اطلاعات و یا گرفتن اقرار از او یا شخص ثالث موجب گردد، تنبیه شخص به دلیل عملی که او یا شخص ثالثی مرتکب شده یا مظنون به انجام آن است، ایجاد رعب یا تحت فشار قرار دادن فرد یا شخص ثالث و یا به هر انگیزه‌ی دیگر مبنی بر هر نوع تبعیض، هنگامی که چنین درد و رنجی، به واسطه یا تشویق یا توافق صریح یا ضمنی مأمور دولت یا فرد دیگری که تحت عنوانی رسمی عمل می کند، به وجود آمده باشد، به استثنای درد یا رنجی که ناشی از مجازاتهای قانونی است." بند اول از کنوانسیون سازمان ملل متحد علیه شکنجه و سایر رفتارها یا مجازاتهای ظالمانه، غیرانسانی یا تحقیرآمیز، ۱۹۸۴

دیدگاهها

ادعاهای مبنی بر وقوع شکنجه یا سوءرفتار که خارج از بازدید یا طی آن و در مواردی، در مشاهدات بازدیدکنندگان، مطرح می شود باید به طور مشروح مستند شود. باید پزشکان متخصص (چه در زمینه ی سلامت جسمانی یا روانی) را مسئول مستند ساختن دعویهایی کرد که قرار است برای تحقیق در اختیار نیروهای صالح قرار بگیرند. با این حال، برای ثبت اتهامهای سوءرفتار می توان به بازدیدکنندگان مراجعه کرد.

اتهامهای شکنجه یا سوءرفتار، به استثنای مواردی که در مورد صحت آنها تردیدهای جدی وجود دارد، باید به مقامهایی منتقل شود که مسئول تحقیق (اداری و کیفری) هستند، با رعایت احتیاطهای فوق الذکر در مورد اعتراضهایی که از طرف افراد انجام می شود و در چارچوب روندی که فرد مطرح در اتهام را به خطر نمی اندازد. باید توجه داشت که وظیفه ی اثبات اتهام- به عنوان مثال، مسئولیت اثبات اتهام از طریق تحقیق مناسب - بر عهده ی مقام مسئول است.

اطلاعاتی که باید در موارد ادعاهای سوءرفتار ثبت شود:

- هویت کامل فرد مورد نظر؛
- تاریخ و مکانی که ادعا مورد توجه قرار گرفته است؛
- مقامات مسئول حبس؛
- تاریخ و مکان سوءرفتار؛
- مقامات مسئول سوءرفتار؛
- شرایط سوءرفتار؛
- شهود این اعمال؛
- توصیف سوءرفتار(چه سوءرفتاری، چگونه، برای چه مدتی، توسط چه کسی؟).

دنباله:

- چه کسی قبلاً از این ادعا مطلع شده و چه نتیجه‌ای داشته است؟
  - آیا امکان طرح شکایت اداری یا کیفری وجود دارد؟
  - آیا فرد مورد نظر اجازه‌ی انتقال ادعایش را داده است؟
  - اگر شکایتی طرح شده، چه عواقبی (برای نویسنده‌ی شکایت؛ برای قربانی) داشته است؟
- در صورت حضور پزشک:
- گزارش پزشکی؛
  - نیاز به مداوای پزشکی.
- مشاهدات شخصی اعضای هیئت بازدید.

هیئت‌های بازدید باید از این واقعیت نیز آگاه شوند که اعمالی وجود دارد که تشخیص آنها از شکنجه دشوارتر است، ولی می‌توانند در درازمدت تعادل روانی افراد محروم از آزادی را از بین ببرند. اینها بیش از همه زیانبارند زیرا قربانیان این اعمال غالباً مودبانه همیشه در موقعیتی نیستند که بتوانند آنها را تشخیص دهند و به شیوه‌ای روشن گزارش کنند. این واقعیتها اکثراً با یک اظهار نظر کلی بیان می‌شوند- برای مثال: "آنها با ما مثل حیوانات رفتار می‌کنند." اعمال یا برخوردهای کارکنان که در زیر ذکر می‌شود از مصادیق این امر است:

- توجه نکردن به تقاضای زندانی تا زمانی که چندین بار تکرار شود؛
- صحبت کردن با افراد محروم از آزادی مانند کودکان؛
- نگاه نکردن در چشم زندانیان؛
- ورود ناگهانی و بی دلیل به سلولهای زندانیان؛
- ایجاد فضای سوءظن در میان زندانیان؛
- مجاز دانستن تخلف از مقررات در یک روز و مجازات کردن آن در روز دیگر و غیره.

اعمال خشونت آمیز در میان زندانیان یک زندان را نیز نمی توان نادیده گرفت- به عنوان مثال: ضرب و جرح، تجاوز، رفتار سادیستی. قربانیان این نوع خشونت معمولاً به دلیل ترس از تلافی جویی آن را گزارش نمی کنند. ممکن است کارکنان آن را تا حد معینی تحمل کنند. شاید نظرشان این باشد که این موضوع "به خود زندانیها مربوط است" و ترجیح بدهند به جای دشمن تراشی در میان زندانیانی که احتمال دارد در آینده در دسرافرین باشند، به روی خود نیاورند که چیزی دیده اند.

امکان بروز خشونت در میان زندانیان باید از طریق اقدامات زیر محدود شود:

- جدا کردن گروههای مختلف زندانیان؛
- انتخاب زندانیانی که باید در یک بند زندگی کنند؛
- سیستم طرح شکایتی که محرمانه و به آسانی قابل دسترسی باشد؛
- کارکنان آموزش دیده به تعداد کافی.

نکته های کلیدی

- آیا فرد مورد نظر از سوی کارکنان زندان مورد خشونت جسمانی قرار گرفته است؟
  - آیا نشانه های آشکاری وجود دارد؟
  - آیا فرد مورد نظر مورد خشونت روانی واقع شده یا همچنان در معرض آن قرار دارد؟
  - روابط بین زندانیان و کارکنان چگونه است؟
  - روابط بین زندانیان چگونه است؟
-

حبس انفرادی

استانداردها

"(۱) مجازات از طریق حبس تأدیبی و هر مجازات دیگری که امکان دارد تأثیر نامطلوبی بر سلامت جسمی یا روانی زندانی باقی بگذارد باید فقط در صورتی مورد استفاده قرار گیرد که پزشک زندان پس از معاینه کتباً گواهی کند که زندانی تاب تحمل آن را دارد." و EPR قاعده ی ۳۰

"CPT به زندانیانی که به هر دلیل (برای مقاصد تنبیه انضباطی؛ به دلیل "خطرناک بودن" یا رفتار "مشکل آفرین" شان؛ برای یک تحقیق جنایی؛ بنا به تقاضای خودشان)، تحت شرایطی شبیه به حبس انفرادی نگهداری می شوند توجه ویژه دارد.

لازم است بین الزامات هر پرونده و استفاده از نظام حبسی از نوع حبس انفرادی، که می تواند عواقب بسیار زیانباری برای فرد مورد نظر به همراه داشته باشد، توازن ایجاد شود. در برخی موارد، حبس انفرادی می تواند با رفتار غیرانسانی و تحقیرآمیز برابر باشد؛ در هر صورت، همه ی انواع حبس انفرادی باید حتی الامکان کوتاه باشد.

در صورتی که چنین نظام حبسی اعمال شود یا بنا به تقاضا مورد استفاده قرار گیرد، یکی از اقدامات حمایتی مهم این است که هر زمان زندانی مورد نظر، یا یکی از مأموران زندان به نمایندگی از طرف زندانی، تقاضای ملاقات با پزشکی را بکند، آن پزشک باید بدون فوت وقت برای معاینه ی پزشکی زندانی فراخوانده شود. نتایج این معاینه، از جمله گزارش شرایط جسمی و روانی زندانی و همچنین، در صورت لزوم، عواقب قابل پیش بینی انزوای مداوم باید کتباً به مقامهای واجد صلاحیت تسلیم شود." CPT, GR2, §56

دیدگاهها

هیئت بازدید باید به زندانیانی که، به هر دلیل، در نظام مبتنی بر انزوا (بدون تماس با سایر زندانیان، تماس محدود یا بدون تماس با دنیای بیرون) نگهداری می شوند، توجه ویژه داشته باشد. چنانچه جدا کردن زندانی به عنوان اقدامی حمایتی انجام شود، نباید به اندازه‌ی زمانی که به عنوان مجازات تأدیبی مورد استفاده قرار می گیرد محدودکننده باشد.

به هر صورت، قرار دادن یک انسان در حبس انفرادی مجازاتی سنگین است که، چنانچه برای مدتی طولانی اعمال و یا تکرار شود، می تواند از مصادیق رفتار غیرانسانی یا تحقیرآمیز یا حتی شکنجه باشد. از این رو، این اقدام باید در موارد استثنایی انجام شود و از نظر زمان محدود باشد؛ باید حتی الامکان کوتاه باشد. حبس انفرادی باید با یک رشته تضمینها همراه باشد. همچنین باید توجه داشت که نوجوانان را هرگز نباید در حبس انفرادی نگهداشت.

نکته‌های کلیدی

- حداکثر مدت مجاز برای حبس انفرادی چقدر است؟
  - چه کسی تصمیم می گیرد که باید از حبس انفرادی استفاده کرد؟
  - آیا فرد مورد نظر همچنان روزانه یک ساعت ورزش در هوای آزاد دارد؟
  - آیا قبل از حبس انفرادی معاینه‌ی پزشکی انجام می شود؟ در مدت حبس انفرادی چند بار انجام می شود؟
  - آیا زندانی در صورت تقاضا به پزشک دسترسی دارد؟
-

ابزار و آلات بند و بست

استانداردها

"ابزار و آلات بند و بست، مانند دستبند، زنجیر و غل هرگز نباید به عنوان مجازات مورد استفاده قرار گیرد. از زنجیر و غل برای محدود کردن زندانی نیز نباید استفاده کرد. استفاده از سایر ابزار و آلات بند و بست تنها در موارد زیر مجاز است:

الف) به عنوان اقدام احتیاطی برای جلوگیری از فرار زندانی در زمان انتقال، مشروط بر آنکه هنگام حضور در مقابل مقام قضایی یا اداری برداشته شود؛

ب) بنا به دلایل پزشکی و طبق دستور پزشک؛

ج) به دستور مدیر زندان، در صورتی که سایر روشهای کنترل زندانی برای جلوگیری از آسیب وارد کردن به خودش یا دیگران یا تخریب اموال کارآیی نداشته باشد؛ در چنین مواردی، مدیر زندان باید بلافاصله با پزشک زندان مشورت کند و گزارش کار را به مقام بالاتر ارائه دهد. " و SMR قاعده ی ۳۳ (همچنین نگاه کنید به قاعده ی ۳۴).

"استفاده از غل و زنجیر باید ممنوع شود. دستبند، کتلهای مخصوص بستن دست زندانیان و سایر ابزارهای بند و بست جسمانی هرگز نباید به عنوان تنبیه مورد استفاده قرار گیرد. تنها در شرایط زیر می توان از آنها استفاده کرد:

الف) در صورت لزوم، به عنوان اقدام احتیاطی برای جلوگیری از فرار در زمان انتقال، مشروط بر آنکه هنگام حاضر شدن زندانی در مقابل مقام قضایی یا اداری برداشته شود مگر آنکه نظر مقام مذکور غیر از این باشد؛

ب) به دلایل پزشکی، به دستور و تحت نظارت پزشک زندان؛

ج) در صورت مؤثر نبودن سایر روشهای کنترل، به دستور مدیر زندان برای محافظت از زندانی در مقابل ایراد ضرب و جرح به خود یا دیگران یا ممانعت از تخریب جدی اموال؛ در چنین مواردی، مدیر زندان باید بلافاصله با پزشک زندان مشورت کند و به مقام اداری بالاتر

گزارش دهد. " و EPR قاعده ی ۳۹

"طرق کلی استفاده از ابزار و آلات بند و بست و نحوه‌ی استفاده از آنها، که در بند اخیر مجاز شمرده شده است، باید توسط قانون یا مقررات مشخص شود. این ابزار و آلات نباید بیش از زمانی که واقعاً لازمند مورد استفاده قرار گیرند." و EPR قاعده‌ی ۴۰

"کارکنان زندان برای کنترل زندانیان خشن گاه ناگزیر از توسل به زور هستند و در موارد استثنایی، ممکن است حتی به استفاده از ابزار و آلات بند و بست جسمانی نیاز پیدا کنند. این موقعیتهای، تا جایی که به احتمال سوءرفتار با زندانیان مربوط می‌شود، به وضوح موقعیتهایی پرخطرند و به همین دلیل مستلزم اقدامات حمایتی ویژه‌ای هستند.

زندانی‌ای که در برخورد با او به هر نحو از زور استفاده شده باید حق آن را داشته باشد که بلافاصله توسط پزشک معاینه و در صورت لزوم، مداوا شود. این معاینه باید خارج از گوش رس و ترجیحاً خارج از دید کارکنان غیرپزشکی انجام شود و نتایج این معاینه (از جمله همه‌ی اظهارات زندانی در این زمینه و نتیجه‌گیریهای پزشک) باید به صورت رسمی ثبت شود و در دسترس زندانی قرار گیرد. در موارد نادری که استفاده از ابزار و آلات بند و بست جسمانی لازم باشد، زندانی مورد نظر باید تحت نظارت مداوم و کافی نگهداری شود. به علاوه، ابزار و آلات بند و بست باید در اولین فرصت ممکن برداشته شود؛ این ابزار و آلات هرگز نباید به عنوان تنبیه یا برای مدت طولانی مورد استفاده قرار گیرد. سرانجام، باید سابقه‌ای از همه‌ی موارد توسل به زور در برخورد با زندانیان حفظ شود." CPT, GR 2, §53

"(۱) کارکنان زندانها نباید در برخورد با زندانیان به زور متوسل شوند مگر در دفاع از خود یا در موارد اقدام به فرار، یا مقاومت جسمانی فعال یا انفعالی در مقابل دستوری که مبتنی بر قانون و مقررات است. کارکنانی که به زور متوسل می‌شوند به هیچ وجه نباید بیش از حد لازم از زور استفاده کنند و باید این برخورد را بلافاصله به مدیر زندان گزارش کنند." و EPR قاعده‌ی ۳

دیدگاهها

تنها در موارد استثنایی باید به ابزار و آلات بند و بست متوسل شد و هرگز نباید از آنها به منزله‌ی مجازات تأدیبی استفاده کرد. به علاوه، استفاده از آنها باید با تضمینهایی همراه باشد:

- باید در اسرع وقت برداشته شوند؛
- فرد مورد نظر باید توسط پزشک معاینه شود؛
- استفاده از ابزار و آلات بند و بست (یا زور) باید در دفتری ثبت شود؛
- مدیر زندان باید بلافاصله مطلع شود.

نکته‌های کلیدی

- استفاده از ابزار و آلات بند و بست در چه مواردی مجاز است؟
  - آیا همه‌ی این موارد در دفتری ثبت می‌شود؟
  - آیا افرادی که در معرض چنین رفتاری قرار می‌گیرند به پزشک دسترسی دارند؟
  - ابزار و آلات بند و بست برای چه مدتی مورد استفاده قرار می‌گیرد؟
-

موازین حمایتی

۲

هدف این قسمت بررسی موازین مختلفی است که به سیستمهای قضایی امکان می‌دهند، ضمن محافظت از حقوق افراد محروم از آزادی، به راحتی عمل کنند. از این رو، در عین آنکه حفظ نظم در زندان بسیار مهم است، انضباط را تنها می‌توان بر اساس مقررات و روندهای روشن و کاملاً مشخص برقرار کرد. تنبیه‌های انضباطی باید با تضمینهایی همراه باشد و زندانیان باید بتوانند اعتراضهای خود را به نحو مؤثر، به راحتی و بدون خطر تلافی جویی، نزد مراجعی در داخل و خارج زندان مطرح کنند. سازوکارهای بازرسی مستقل نیز در نظارت بر رعایت حقوق افراد محروم از آزادی نقش ایفا می‌کنند.

سرانجام، سایر موازین کمک می‌کنند تا زندان به شیوه‌ای غیرخودسرانه اداره شود و یا به نظارت بر نحوه‌ی اداره‌ی آن کمک می‌کنند؛ موازینی از قبیل: جدا کردن گروههای مختلف زندانیان، وجود دفاتر ثبت و مطلع کردن افراد از نحوه‌ی کار زندان.

موازین حمایتی

- مطلع کردن افراد محروم از آزادی؛
- بازرسی؛
- روندهای انضباطی؛
- روندهای طرح شکایت؛
- دفاتر ثبت؛
- جدا کردن گروههای زندانیان.

مطلع کردن زندانیان

استانداردها

"هر زندانی باید در زمان دستگیری و در آغاز بازداشت یا زندان، یا بلافاصله پس از آن، به وسیله‌ی مقامی که مسئول دستگیری، بازداشت یا زندان اوست به ترتیب اطلاعات و توضیحی درباره‌ی حقوق خود و نحوه‌ی استفاده از این حقوق دریافت کند." و 13 Gwh BPP

"(۱) هر زندانی که وارد زندان می‌شود باید اطلاعات کتبی درباره‌ی مقررات حاکم بر رفتار با زندانیان گروه خود، شرایط انضباطی زندان، شیوه‌های مجاز کسب اطلاعات و طرح شکایت و همه‌ی موضوعهای دیگر از این قبیل را که برای درک حقوق و وظایف و انطباق او با زندگی در زندان لازمند دریافت کند.

(۲) چنانچه زندانی بی‌سواد است، اطلاعات فوق‌الذکر باید به صورت شفاهی به او منتقل شود." و SRM قاعده‌ی ۳۵، EPR قاعده‌ی ۴۱

دیدگاهها

این مسئله حائز اهمیت است که افراد محروم از آزادی از آغاز از قوانینی که بر زندگی روزمره‌شان حاکم خواهد بود و از حقوق و وظایف خود آگاه باشند. از این رو، اهمیت دارد که هنگام ورود جزوه‌ای دریافت کنند که نحوه‌ی کار زندان به شکل ساده و خوانا در آن تشریح شده باشد. این جزوه باید به زبانهایی که بین زندانیان رایجتر است در دسترس باشد. قوانین و مقررات داخلی نیز باید به همین ترتیب در دسترس و قابل فهم باشد.

خانواده‌ها نیز باید اطلاعاتی درباره‌ی نحوه‌ی کار زندان، به‌ویژه در رابطه با ملاقاتها، مکاتبه، ارسال بسته و تماس تلفنی دریافت کنند.

نکته های کلیدی

- افراد محروم از آزادی هنگام ورود به مکان حبس چه اطلاعاتی دریافت می کنند؟
  - به چه شکلی؟
  - آیا زبانهای مورد استفاده عملاً برای زندانیان قابل فهم است و به موارد بی سواد توجه می شود؟
  - آیا مقررات داخلی همواره در معرض دید هستند و مراجعه به آنها آسان است؟
  - آیا محتوای آنها با استانداردهای رفتار با افراد محروم از آزادی همخوانی دارد؟
  - آیا به روشنی بیان شده اند؟
-

بازرسی

استانداردها

"(۱) به منظور نظارت بر رعایت دقیق قوانین و مقررات، مکانهای حبس باید مورد بازرسی منظم افراد باصلاحیت و مجرب قرار گیرد. این افراد توسط مرجع صلاحیت دار، مستقل از مدیریت بازداشتگاه یا زندان، منصوب می شوند.

(۲) فرد بازداشت شده یا زندانی باید حق داشته باشد، با توجه به مفاد بند یک اصل حاضر و تحت شرایط منطقی برای حفظ امنیت و نظم در چنین مکانهایی، به طور آزادانه و کاملاً محرمانه با بازرسان بازداشتگاه یا زندان گفتگو کند." و BPP اصل ۲۹

"بازرسان صلاحیت دار و مجرب که توسط مرجعی صالح منصوب می شوند باید به طور منظم زندانها و سرویسهای آنها را مورد بازرسی قرار دهند. آنها باید به ویژه اطمینان حاصل کنند که زندانها مطابق قوانین و مقررات جاری اداره می شوند و در جهت تحقق بخشیدن به اهداف سرویسهای زندان و سرویسهای تأدیبی تلاش کنند." و SMR قاعده ۵۵

"روندهای مؤثر اعتراض و بازرسی اقدامهایی بنیانی در جهت منع سوءرفتار در زندانها هستند. لازم است راههای طرح شکایت چه در داخل و چه در خارج سیستم زندان، از جمله امکان دسترسی محرمانه به مرجعی مناسب، به روی زندانیان باز باشد. CPT اهمیت ویژه ای برای بازدیدهای منظم از هر زندان توسط یک هیئت مستقل (مثلاً هیئتی از بازدیدکنندگان یا قاضی ناظر) قائل است؛ این هیئت باید قدرت شنیدن شکایتهای زندانیان (و در صورت لزوم اقدام بر مبنای آنها) و بازرسی ساختمان زندان را داشته باشد. این قبیل هیئتها از جمله می توانند نقش مهمی در رفع اختلافات مدیریت زندان با یک زندانی بخصوص یا کل زندانیان ایفا کنند." 2, §54,

CPT, GR

دیدگاهها

همان‌طور که در قسمت اول مشاهده شد، سیستمهای بازرسی، تا زمانی که توسط افراد مستقل و درستکار هدایت شوند، ابزار مناسبی برای منع سوءرفتار و نظارت بر شرایط حبس فراهم می‌کنند. سازوکارهای بازرسی خارجی باید مکمل سیستم بازرسی داخلی باشد.

۲

نکته‌های کلیدی

- آیا سازوکار بازرسی مستقلی وجود دارد؟
  - ترکیب آن چیست؟
  - بازرسیها با چه فاصله‌ی زمانی انجام می‌شود؟
  - آیا افراد محروم از آزادی به این هیئت دسترسی دارند؟
  - آیا این هیئت می‌تواند شکایتها را دریافت و بررسی کند؟
-

روندهای انضباطی

استانداردها

"(۱) انواع رفتار فرد بازداشت شده یا زندانی که در دوران بازداشت یا حبس در زمره‌ی تخلفات انضباطی قرار می‌گیرد، توصیف و مدت تنبیه‌های انضباطی که ممکن است تعیین شود و مراجع صالح برای تعیین این قبیل تنبیه‌ها باید توسط قانون یا مقررات قانونی مشخص و طبق مقررات منتشر شود.

(۲) فرد بازداشت شده یا زندانی باید قبل از اجرای تنبیه انضباطی حق اعتراض داشته باشد. او باید حق داشته باشد چنین عملی را برای بررسی نزد مراجع بالاتر مطرح کند. " و BPP اصل ۳۰

"نظم و انضباط باید با قاطعیت حفظ شود، ولی میزان محدودیت نباید بیشتر از حد لازم برای حبس‌کاری از خطر و زندگی اجتماعی توأم با نظم باشد. " و SMR قاعده ۲۷

"نکات زیر باید همواره در قانون یا مقرراتی که توسط مرجع اداری صالح وضع شده مشخص شود:

الف) رفتاری که تخلف از انضباط محسوب می‌شود؛

ب) نوع و مدت تنبیهی که ممکن است تعیین شود؛

ج) مرجع صالح برای تعیین این تنبیه. " و SMR قاعده‌ی ۲۹

"مجازات بدنی، حبس در سلول تاریک و همه‌ی مجازات‌های ظالمانه، غیرانسانی و تحقیرآمیز باید به عنوان تنبیه انضباطی کاملاً ممنوع شود. " و SMR قاعده‌ی ۳۱ (همچنین نگاه کنید به قواعد ۲۸ و ۳۰)

"همچنین به نفع زندانیان و کارکنان زندان است که روندهای انضباطی روشن رسماً مشخص و در عمل اجرا شوند؛ هر گونه ابهام در این زمینه با خطر پیدایش سیستم‌های غیررسمی (و

کنترل نشده) همراه است. در روندهای انضباطی، باید حق اعتراض در مورد تخلفاتی که ادعا می شود زندانیان مرتکب شده اند تأمین شود و آنها باید بتوانند در اعتراض به مجازاتهای تعیین شده به مرجع بالاتری شکایت کنند.

۲

در کنار روندهای انضباطی رسمی، غالباً روندهای دیگری نیز وجود دارد که ممکن است موجب شود زندانی به اجبار و به دلایل انضباطی/امنیتی از سایر هم بندانش جدا شود (به عنوان مثال برای برقراری "نظم مناسب" در داخل زندان). این روندها نیز باید با اقدامهای حمایتی مؤثر همراه باشد. زندانی باید از دلایل اقدامی که علیه او انجام می شود آگاه شود، مگر آنکه مقتضیات امنیتی غیر از این ایجاب کند و لازم است فرصتی در اختیارش قرار بگیرد تا نظر خود را درباره ی موضوع ابراز کند و بتواند در مورد این اقدام به مرجع صالحی شکایت کند. "CPT, GR 2, §55"

دیدگاهها

مقررات انضباطی باید متناسب با نیاز به نظم و سازماندهی بدون مشکل در داخل مکان حبس و نیاز به احترام به شأن افراد باشد.

این مقررات باید نه تنها در مورد ماهیت تخلف بلکه همچنین در مورد مجازات متعاقب آن، در مورد سطحی در سلسله مراتب که مجازاتهای انضباطی را تعیین می کند و روندی که فرد می تواند از طریق آن نظر خود را ابراز و در صورت تمایل شکایت کند، کاملاً روشن باشد. این مقررات باید به صورت شفاهی و کتبی به زبانهای قابل فهم برای زندانیان اعلام شود و در قسمتهایی که در دسترس همه است در معرض دید قرار بگیرد.

موازین انضباطی باید حتی الامکان با تضمینهای مناسب همراه باشد. به عنوان مثال، اگر حق بیان اعتراض لزوماً به معنی حق داشتن وکیل نباشد، لازم است نیابت حقوقی در دادرسیهای انضباطی تشویق شود.

اگر مجازاتهای انضباطی با تخلفی که زندانی مرتکب شده متناسب نباشند، اگر خودسرانه باشند، اگر منشأ توجیه ناپذیر یأس یا رنج باشند، به سوءرفتار تبدیل می شوند.

نکته‌های کلیدی

- کدام رفتار و اعمال مجازات می‌شوند؟
  - چه کسی و بر چه مبنایی (گزارش کتبی/شفاهی) این مجازاتها را تعیین می‌کند؟
  - آیا زندانی مورد نظر امکان دفاع از خود را دارد؟
  - آیا زندانی مورد نظر از اتهاماتی که به او وارد شده آگاه شده است؟
  - ماهیت و مدت مجازاتهای تعیین شده چیست؟
  - سازوکار شکایت کردن چگونه است؟
  - آیا مواردی از طرح شکایت وجود دارد که زندانی از آن نتیجه‌ی مثبتی گرفته باشد؟
  - در قیاس با تعداد کل افراد محروم از آزادی، در یک مدت مشخص چند نفر مجازات شده‌اند؟
-

روندهای طرح شکایت

استانداردها

۲

"(۱) فرد بازداشت شده یا زندانی یا وکیل او باید حق داشته باشند در رابطه با رفتار با او، به ویژه در مورد شکنجه یا سایر رفتارهای ظالمانه، غیرانسانی یا تحقیرآمیز، به مقامات مسئول اداره‌ی مکان حبس و مقامات بالاتر و در صورت لزوم، به مقامات مسئول کنترل یا مقامات صلاحیت دار قضایی، شکایت کنند.

(۲) در مواردی که نه فرد بازداشت شده یا زندانی و نه وکیل او امکان استفاده از حقوق ذکر شده در بند یک اصل حاضر را نداشته باشند، یکی از اعضای خانواده‌ی فرد بازداشت شده یا زندانی یا هر فرد دیگری که از موضوع آگاه باشد می‌تواند به طرح شکایت بپردازد.

(۳) در صورت درخواست شاکی، تقاضا یا شکایت باید محرمانه باقی بماند.

(۴) تمامی تقاضاها و شکایتها باید در اسرع وقت مورد رسیدگی قرار گیرد و بدون تأخیر غیرقابل توجیه پاسخ دریافت کند. در صورت رد تقاضا یا شکایت، یا در صورت اطلاع‌ی دادرسی، شاکی حق دارد به مراجع قضایی یا سایر مراجع صالح رجوع کند. فرد بازداشت شده یا زندانی، یا هیچ یک از شاکیان مذکور در بند یک اصل حاضر، نباید به دلیل طرح تقاضا یا شکایت متحمل خسارتی شوند." و BPP اصل ۳۳

"۱. هر فرد زندانی باید بتواند تقاضا یا شکایت خود را در تمام روزهای هفته به مدیر زندان یا کارمندی که نماینده‌ی تام‌الاختیار او محسوب می‌شود تسلیم کند.

۲. باید بتوان تقاضا یا شکایت را هنگام بازرسی به بازرس زندان تسلیم کرد. زندانی باید بتواند بدون حضور مدیر یا سایر کارکنان با بازرس یا هر یک از مأموران بازرسی گفتگو کند.

۳. همه‌ی زندانیان باید اجازه داشته باشند تقاضا یا شکایت خود را بدون سانسور، ولی به شکل صحیح، از راههای مقرر در قانون به اداره‌ی مرکزی زندان، مرجع قضایی، یا سایر مراجع صالح تسلیم کنند.

۴. همه‌ی تقاضاها یا شکایتها، به استثنای مواردی که به وضوح بی پایه و اساسند، باید بدون فوت وقت مورد رسیدگی قرار گیرند و در مدت زمان معقول پاسخ دریافت کنند. " و SMR قاعده‌ی ۳۶

دیدگاهها

افراد محروم از آزادی باید از قوانین حاکم بر مکان حبس کاملاً آگاه شوند و به راههای صحبت دربارہ‌ی وجوه زندگیشان در حبس یا اعتراض به آن واقف باشند. وجود یا فقدان روندهای طرح شکایت شاخص مهمی در مورد میزان احترام به زندانیان، چه از نظر شکل و چه از نظر محتواست. چندین سطح از شکایت باید امکان پذیر باشد. سطح نخست به شکایتهای داخلی مربوط می شود که مستقیماً خطاب به مدیر زندان است. ولی زندانی باید، در صورتی که لازم بداند، امکان طرح شکایت بدون سانسور به مقام بالاتر را داشته باشد. سیستمهای طرح شکایت یا تقاضای تجدید نظر، بسته به سطح مقامی که به آن شکایت رسیدگی می کند و حوزه‌ی صلاحیت او، متفاوتند. این مسئله را می توان در تلفیق با بخش مربوط به بازرسی کرد، زیرا هیئتهای بازرسی باید امکان دریافت شکایتها و رسیدگی به آنها را داشته باشند.

نکته های کلیدی

- افراد محروم از آزادی چه تقاضایی دارند؟
- ماهیت اعتراض به تصمیمات چیست - اداری/قضایی؟
- روند اعتراض به تصمیمات چیست - از چه کسی و چگونه؟
- آیا این روند به راحتی در دسترس همه‌ی افراد محروم از آزادی است؟
- آیا امکان اعتراض به تصمیمات از خارج از زندان به مدیریت زندان وجود دارد؟
- مهلت رسیدگی به شکایتها چقدر است؟
- طی شش ماه اخیر چند شکایت طرح شده (در قیاس با تعداد متوسط افرادی که در مکان حبس نگهداری می شوند)؟
- در مورد چند شکایت به نفع شاکی رأی صادر شده؟

دفاتر ثبت زندان

استانداردها

"(۱) موارد زیر باید طبق مقررات ثبت شود:

الف) دلایل بازداشت؛

ب) زمان بازداشت و انتقال فرد بازداشت شده به مکان حبس و همچنین زمانی که

برای نخستین بار در مقابل مرجع قضایی یا مرجع دیگری حاضر می شود؛

ج) هویت مأموران اجرای قانون؛

د) اطلاعات دقیق درباره ی مکان حبس.

(۲) این سوابق باید به صورتی که در قانون مقرر شده به فرد زندانی، یا، در صورت داشتن

وکیل، به وکیل او منتقل شود. " و BPP اصل ۱۲

"(۱) در هر مکانی که افرادی زندانی اند باید یک دفتر ثبت صحافی شده با صفحات

شماره گذاری شده نگهداری شود و موارد زیر در مورد هر زندانی در آنها ثبت شود:

الف) اطلاعاتی درباره ی هویت زندانی؛

ب) علت حبس و مرجع صلاحیت دار تصمیم گیرنده؛

ج) روز و ساعت ورود و آزادی.

(۲) هیچ فردی نباید بدون حکم معتبری که جزئیاتش پیشاپیش در دفتر ثبت درج شده است به

عنوان زندانی در نهادی پذیرفته شود. " و SMR قاعده ی ۷

"(۱) هیچ فردی نباید بدون حکم معتبر در نهادی پذیرفته شود.

(۲) جزئیات مهم حکم و پذیرش باید بلافاصله ثبت شود. " و EPR قاعده ی ۷

دیدگاهها

ثبت رسمی اطلاعات مربوط به افراد محروم از آزادی، صرف نظر از شکل واقعی آن- به عنوان مثال، ثبت روی کاغذ یا ثبت الکترونیکی- عامل مهمی در تضمین شفافیت مقامات مسئول و حمایت از افراد در بند است.

موارد زیر باید ثبت شود:

- هویت فرد؛
- دلایل محرومیت از آزادی؛
- زمان دستگیری، زمانی که فرد دستگیر شده به مکان حبس منتقل شده و زمانی که برای نخستین بار در مقابل مرجع قضایی یا مرجع دیگری حاضر شده است؛
- هویت افرادی که مسئول اجرای قوانین مربوطه هستند؛
- اطلاعات دقیقی درباره مکانی که فرد در آن زندانی است (تعیین سریع محل همه ی افراد محروم از آزادی باید امکان پذیر باشد).

همچنین دفتر ثبتی نیز باید وجود داشته باشد که همه ی اتفاقات (توسل به زور، موازین انضباطی و...) به طور منظم در آن ثبت شود.

چند نکته ی کلیدی

- آیا دفاتر ثبت ورود و خروج با دقت نگهداری می شوند؟
  - آیا همه ی اتفاقات در دفتری ثبت می شود؟
-

جدا کردن گروههای زندانیان

استانداردها

۲

"متهمان، مگر در موارد استثنایی، باید از محکومان جدا شوند و با آنها به صورت مجزا و متناسب با شأنشان به عنوان افرادی که هنوز محکوم نشده اند رفتار شود؛
(ب) متهمان نوجوان باید از بزرگسالان جدا شوند و هر چه سریعتر در مورد آنها رأی صادر شود." و ICCPR بند ۱۰.۲

"گروههای مختلف زندانیان باید با توجه به جنسیت، سن، سابقه کیفری، علت حقوقی حبس و الزامات رفتار با آنها، در زندانهای مجزا یا قسمتهای جداگانه‌ی زندانها نگهداری شوند. از این رو،
(الف) مردان و زنان باید حتی الامکان در زندانهای مجزا زندانی شوند؛ در زندانی که هم زنان و هم مردان را می‌پذیرد تمامی قسمتی که به زنان اختصاص دارد باید کاملاً مجزا باشد؛

(ب) زندانیانی که محاکمه نشده اند باید جدا از زندانیان محکوم نگهداری شوند؛
(ج) افرادی که به دلیل بدهی زندانی شده اند و سایر زندانیانی که به دلیل دعاوی مدنی به زندان افتاده اند، باید جدا از افرادی نگهداری شوند که به دلیل ارتکاب جرم در زندان به سر می‌برند؛

(د) زندانیان نوجوان باید جدا از بزرگسالان نگهداری شوند." و SMR قاعده‌ی ۸
(همچنین نگاه کنید به قاعده‌ی ۸۵)

"(۱) هنگام تقسیم زندانیان بین نهادها و نظامهای مختلف حبس، باید به وضعیت قضایی و حقوقی آنها (زندان محاکمه نشده یا زندانیان محکوم، کسانی که برای نخستین بار مرتکب خلاف شده اند و خلافکاران با سابقه، محکومیت‌های کوتاه مدت یا طولانی)، ضرورت‌های ویژه‌ی رفتار با آنها، نیازهای پزشکی، جنسیت و سن آنها توجه مقتضی مبذول داشت.

(۲) زنان و مردان اصولاً باید جداگانه زندانی شوند، هر چند این امکان وجود دارد که در یک برنامه‌ی رفتاری متداول با هم در فعالیتهای سازمان یافته شرکت کنند.

(۳) زندانیان محاکمه نشده اصولاً باید جدا از زندانیان محکوم نگهداری شوند مگر آنکه راضی باشند در فعالیتهای سازمان یافته‌ای که برایشان مفید است با هم زندگی یا تشریک مساعی کنند.

(۴) زندانیان جوان باید در شرایطی محبوس باشند که آنها را تا حد ممکن از تأثیرات مخرب حفظ کند و نیازهای خاص سن آنها در نظر گرفته شود. " و EPR قاعده‌ی ۱۱ (همچنین نگاه کنید به قواعد ۱۲ و ۱۳).

" اصولاً زنان محروم از آزادی باید در محلی نگهداری شوند که از قسمت مردان در همان زندان کاملاً جدا باشد. ناگفته نماند که بعضی کشورها فراهم کردن مقدمات زندگی زوجها با یکدیگر (زوجهایی که هر دو از آزادی محروم باشند) و یا میزانی از ارتباط جنسهای مخالف را در زندانها آغاز کرده‌اند. CPT از این قبیل موازین مترقی استقبال می‌کند، مشروط بر آنکه زندانیان مورد نظر با شرکت در آنها موافق باشند و با دقت انتخاب شوند و به قدر کافی تحت نظارت باشند. " CPT, GR 10, §24

دیدگاهها

مقامات زندان مسئول حمایت از همه‌ی افراد تحت مسئولیت خود هستند. آنها باید، به ویژه، از افراد محروم از آزادی در مقابل سوءاستفاده‌ی کارکنان مسئول و سایر زندانیان حمایت کنند. گروههای مختلف با توجه به موارد زیر جدا می‌شوند:

- جنسیت و سن: مردان/ زنان و اطفال؛
  - وضعیت قضایی یا حقوقی: متهم یا محکوم، کسی که برای نخستین بار مرتکب خلاف شده و مجرم حرفه‌ای و دلایل حبس افراد با توجه به سابقه شان.
- استانداردهای بین‌المللی توصیه می‌کنند گروههای مختلف زندانیان تا حد ممکن در زندانهای مختلف نگهداری شوند.

اطفالی که از آزادی محروم اند باید در ساختمانها و تحت شرایطی نگهداری شوند که به ویژه با نیازهای آنها منطبق شده باشد.

نکته های کلیدی

- آیا اطفال در همه ی ساعت های روز به نحو مؤثری از بزرگسالان جدا هستند؟
  - در مکانهای حبسی که گروه های مختلف زندانی اند:
    - آیا زنان در ۲۴ ساعت شبانه روز به نحو مؤثری از مردان جدا هستند؟
    - آیا عمدتاً تحت مسئولیت کارکنان زن هستند؟
    - آیا آن گروه هایی از زندانیان که آسیب پذیر محسوب می شوند محل زندگی جداگانه ای دارند؟
  - در زندانی که محل حبس مشترک وجود دارد:
    - چه کسی و بر چه مبنایی محل زندگی را تعیین می کند؟
    - آیا زندانیان می توانند تقاضا کنند محل زندگیشان تغییر کند؟
    - اگر می توانند، بر چه مبنایی؟
    - کارکنان چگونه از خطرات سوءاستفاده، به ویژه سوءاستفاده ی جنسی، از هم بندان هم جنس جلوگیری می کنند و با این موارد چگونه برخورد می کنند؟ مقامات مسئول با محروم کردن فرد از آزادی، مسئولیت تأمین نیازهای حیاتی او را متقبل می شوند. محرومیت از آزادی به خودی خود ماهیت تنبیهی دارد؛ در نتیجه شرایط نامطلوب حبس نباید آن را وخیمتر کند.
-

۱۰۰ / نظارت بر مکانهای حبس : راهنمای عملی برای سازمانهای غیردولتی

شرایط

مادی

۳

شرایط زندگی مطلوب در زندان برای حفظ شأن انسانی زندانی حیاتی است. محل زندگی، غذا و بهداشت همه عواملی هستند که در رفاه زندانی مؤثرند.

در میان شرایط حبس، مشکل ازدحام بی تردید مهمترین مشکل است، بیش از همه به این دلیل که بر همه ی وجوه دیگر حبس و بر اوضاع عمومی زندان تأثیر مخربی به جا می گذارد. ازدحام به حد معینی که برسد، حتی می تواند رفتار غیرانسانی یا تحقیرآمیز محسوب شود.

شرایط مادی

- غذا؛
- روشنایی و تهویه؛
- امکانات بهداشتی؛
- بهداشت شخصی؛
- پوشاک و وسایل خواب؛
- ازدحام و محل زندگی.

غذا

استانداردها

"(۱) لازم است اداره‌ی زندان در ساعات معمول غذا خوردن، خوراک زندانی را که باید از ارزش غذایی لازم برای تأمین سلامتی و نیروی جسمانی او برخوردار باشد به طرز مطلوب تهیه و ارائه کند.

(۲) زندانی باید هر زمان نیاز داشته باشد به آب آشامیدنی دسترسی داشته باشد." و SMR

قاعده‌ی ۲۰

۳

"(۱) بنا بر استانداردهای وضع شده توسط مقامات بهداشتی، اداره‌ی زندان باید در ساعات معمول خوراکی برای زندانیان فراهم کند که به طرز مطلوبی تهیه و عرضه شود و استانداردهای علم تغذیه و بهداشت جدید به لحاظ کمی و کیفی در آن رعایت شده باشد و شرایط سنی، سلامتی، طبیعت کار زندانیان و حتی الامکان نیازهای مذهبی یا فرهنگی‌شان را در نظر بگیرد.

(۲) آب آشامیدنی باید در دسترس همه‌ی زندانیان باشد." و EPR قاعده‌ی ۲۵

دیدگاهها

برنامه‌ی غذایی باید از نظر کمیت، کیفیت و نوع غذا مناسب باشد به نحوی که افراد محروم از آزادی از سلامتی برخوردار باشند.

هرگاه مدت حبس از ۴۸ ساعت تجاوز کند، ترکیب غذاها باید توسط پزشک زندان بررسی شود تا از مناسب بودن رژیم غذایی اطمینان حاصل شود.

غذا باید در شرایط بهداشتی مناسب و در همان زمانهای معمول در خارج از سیستم زندان عرضه شود. وضعیت آشپزخانه‌ها، به ویژه نظافت آنها، باید مورد بررسی قرار گیرد. حضور در زمان عرضه‌ی غذا برای نظارت بر نحوه‌ی توزیع آن نیز توصیه می‌شود.

زندانیان باید همواره به آب آشامیدنی دسترسی داشته باشند.

نکته‌های کلیدی

- کمیت، کیفیت و نوع غذاها؟ چه کسی درباره‌ی برنامه‌ی غذایی تصمیم می‌گیرد؟
  - بودجه‌ی غذا (سالانه؛ روزانه برای هر زندانی) چقدر است؟
  - آیا رژیمهای غذایی مخصوص بیماران، افراد سالمند و کودکانی که همراه مادرانشان هستند وجود دارد؟
  - زمانهای غذا خوردن چه موقع است؟ آیا فاصله‌ی بین وعده‌های غذایی مناسب است؟
  - آیا افراد غیر از زمانهای غذا خوردن به آب و خوراک دسترسی دارند؟
  - آیا محدودیتهای غذایی به دلایل مذهبی رعایت می‌شود؟
  - آیا در داخل مکان حبس سلف سرویس یا فروشگاه‌ی وجود دارد که زندانیان بتوانند از آن غذا بخرند؟
  - آیا خانواده‌ها می‌توانند برای زندانیان غذا بیاورند؟
  - آیا پزشک زندان به طور منظم همه‌ی جنبه‌های غذایی زندان را بررسی می‌کند؟
-

روشنایی و تهویه

استانداردها

"در همه ی مکانهایی که زندانیان ملزم به زندگی یا کار در آنها هستند شرایط زیر باید رعایت شود: الف) ابعاد پنجره ها باید طوری باشد که زندانیان در شرایط عادی بتوانند در نور طبیعی، از جمله، مطالعه یا کار کنند. به غیر از ساختمانهایی که در آنها سیستم تهویه ی مطلوب هوا وجود دارد، پنجره ها باید طوری ساخته شده باشند که ورود هوای تازه امکان پذیر باشد. به علاوه، ظاهر پنجره ها باید، ضمن رعایت الزامات امنیتی، از نظر ابعاد، محل نصب و ساخت تا حد ممکن عادی باشد؛ ب) نور مصنوعی باید استانداردهای فنی معینی را تأمین کند." و EPR قاعده ی ۱۶

"CPT غالباً با وسایلی از قبیل کرکره، تیغه یا صفحه های فلزی مواجه می شود که به پنجره های سلولها نصب شده اند و زندانیان را از ورود نور طبیعی محروم می کنند و مانع از ورود هوای تازه به محل زندگی آنها می شوند. این وسایل به ویژه در زندانهای رایج اند که زندانیان قبل از محاکمه در آنها نگهداری می شوند. CPT این موضوع را کاملاً می پذیرد که امکان دارد برخی اقدامات امنیتی که برای ممانعت از توطئه یا فعالیتهای جنایتکارانه ی خاصی طراحی شده اند در مورد عده ای از زندانیان بسیار لازم باشد. ولی چنین اقداماتی بیشتر باید استثنا باشد تا قاعده. این امر تلویحاً به معنی آن است که مراجع ذی صلاح باید وضعیت هر زندانی را بررسی کنند تا مطمئن شوند که اقدامات امنیتی خاص در مورد او واقعاً لازم است یا نه. با این همه، حتی در زمانی که این قبیل اقدامات لازم است، هرگز نباید موجب محرومیت زندانیان مورد نظر از نور طبیعی و هوای تازه شوند. اینها از عناصر ضروری زندگی اند که هر زندانی حق دارد از آنها برخوردار باشد؛ از این گذشته، فقدان این عناصر شرایطی به وجود می آورد که برای شیوع بیماریها و به ویژه بیماری سل مساعد است.

CPT به این امر واقف است که تأمین شرایط زندگی مطلوب در زندانها می تواند بسیار پرهزینه باشد و در بسیاری از کشورها بهبود این شرایط به دلیل فقدان بودجه با مشکل مواجه شده است. با این حال، برداشتن وسایلی که جلو پنجره های محل زندگی زندانیان را سد می کند (و در آن موارد استثنایی که ضرورت دارد، نصب وسایل امنیتی متفاوت با طراحی مناسب) نباید مستلزم سرمایه گذاری هنگفتی باشد و در عین حال، برای همه ی افراد ذی نفع بسیار سودمند خواهد بود. " CPT, GR 11, §30

دیدگاهها

دسترسی زندانیان به نور طبیعی و هوای تازه ضروری است. بنابراین پنجره ها نباید مسدود شده باشند و باید بتوان آنها را باز کرد. زندانیان باید بتوانند چراغهای داخل سلول را خودشان خاموش و روشن کنند.

نکته های کلیدی

- آیا روشنایی برای مطالعه مناسب است؟
  - آیا زندانیان می توانند روشنایی و تهویه را شخصاً تنظیم کنند؟
  - آیا می توان پنجره ها را باز کرد؟
-

امکانات بهداشتی

استانداردها

"امکانات بهداشتی باید به میزان کافی وجود داشته باشد تا همه ی زندانیان بتوانند به هنگام نیاز احتیاجات طبیعی خود را به شکل تمیز و مناسب رفع کنند." و SMR قاعده ی ۱۲

"تأسیسات بهداشتی و ترتیب دسترسی به آنها باید به میزان کافی باشد تا همه ی زندانیان بتوانند به هنگام نیاز و در شرایط تمیز و مناسب احتیاجات طبیعی خود را رفع کنند." و EPR قاعده ی ۱۷

"دسترسی سریع به توالت های مناسب و حفظ استانداردهای بهداشتی صحیح از مؤلفه های مهم یک محیط انسانی است.

در این رابطه، CPT باید اعلام کند که روال موجود در برخی کشورها را مطلوب نمی داند که زندانیان فضولات انسانی را در سطلهایی در سلولهای خود جمع می کنند (که متعاقباً در زمانهای مشخصی تخلیه می شود). توالت یا باید در سلول (ترجیحاً در یک بخش بهداشتی الحاقی) تعبیه شود یا امکاناتی فراهم باشد که زندانیانی که نیاز به استفاده از توالت دارند در هر زمان (از جمله شبها) بدون تأخیر بیش از اندازه از سلولهای خود بیرون آورده شوند." CPT, GR 2, §49

دیدگاهها

افراد محروم از آزادی باید قادر باشند احتیاجات فیزیولوژیکی خود را بدون فوت وقت و بدون محدودیت زمانی، در شرایط مناسب و بهداشتی رفع کنند. ساختمان زندان باید توالت های مجزا داشته باشد تا افرادی که از آنها استفاده می کنند احساس ناراحتی نکنند.

چنانچه توالتها خارج از محل زندگی زندانیان قرار داشته باشد، باید بررسی کرد که دسترسی به آنها بدون تأخیر امکان پذیر است یا نه.

در زندانهایی که تعداد افراد محروم از آزادی زیاد است، فشار زیادی بر تأسیسات بهداشتی وارد می‌شود. از این رو، این تأسیسات به نگهداری مداوم نیاز دارند و مقامات مسئول زندان باید امکان آن را فراهم کنند.

نکته‌های کلیدی

- آیا توالت و دوش به تعداد کافی و متناسب با تعداد زندانیان وجود دارد؟
  - اگر در داخل ساختمان زندان توالت وجود ندارد:
    - ◀ زندانیان برای استفاده از توالت‌های بیرون از ساختمان چه مدت باید صبر کنند؟
    - زندانیان چگونه باید احتیاجات خود را در طول شب رفع کنند؟
    - ◀ با درخواست از نگهبانان؛
    - ◀ با استفاده از سطوح فضولات در دار؟
  - تأسیسات بهداشتی تا چه حد تمیز و بهداشتی‌اند؟
-

بهداشت شخصی

استانداردها

"لازم است حمام و دوش به تعداد کافی فراهم باشد تا همه ی زندانیان بتوانند یا ملزم شوند حمام کنند یا دوش بگیرند، با آبی با دمای مناسب آب و هوا و به دفعاتی که با توجه به فصل و شرایط اقلیمی برای بهداشت شخصی لازم باشد و دست کم یک بار در هفته در آب و هوای معتدل." و SMR قاعده ی ۱۳

۳

"زندانیان باید ملزم شوند خود را تمیز نگهدارند و برای این منظور لازم است آب و وسایل بهداشتی لازم برای سلامتی و نظافت آنها در اختیارشان قرار گیرد." و SMR قاعده ی ۱۵

"لازم است حمام و دوش به تعداد کافی فراهم باشد تا همه ی زندانیان بتوانند و ملزم شوند از آنها استفاده کنند؛ دمای آب باید مناسب آب و هوا باشد و زندانیان باید به دفعات لازم برای بهداشت عمومی با توجه به فصل و شرایط اقلیمی، ولی دست کم یک بار در هفته، استحمام کنند. لازم است، در صورت امکان، دسترسی آزادانه به دوش و حمام در همه ی زمانهای معقول فراهم باشد." و EPU قاعده ی ۱۸

"زندانیان باید به میزان کافی به دوش و حمام دسترسی داشته باشند. بهتر است آب جاری در داخل سلول نیز فراهم باشد." CPT, GR 2, §49

"نیازهای بهداشتی ویژه ی زنان باید به شیوه ای مناسب رفع شود. دسترسی سریع به تأسیسات بهداشتی و حمام، تدارکات بی خطر برای دفع وسایل آلوده به خون و همچنین تهیه ی وسایل بهداشتی، از قبیل نوار بهداشتی و تامپون، اهمیت ویژه دارد. قصور در فراهم کردن این ضروریات اساسی می تواند، به خودی خود، رفتار تحقیرآمیز محسوب شود." CPT, GR 10, §31

دیدگاهها

حفظ بهداشت جسمانی در سطح مطلوب موضوعی است که به سلامتی و احترام به خود و دیگران مربوط می شود.

بهداشت شخصی و بهداشت در ساختمان زندان، باید از نقطه نظر رفتار مقامات زندان با زندانیان نیز مورد بررسی قرار گیرد. نگهداشتن افراد به اجبار در شرایط بهداشتی نامطلوب، اقدامی خفت آور و تحقیرآمیز است.

مقامات زندان باید وسایل لازم برای حفظ بهداشت جسمانی را در اختیار زندانیان قرار دهند. زنان باید به طور منظم و با توجه به حساسیت آنها، وسایل بهداشتی معمول و لازم برای دوران عادت ماهانه را دریافت کنند. اگر کودک خردسال همراه داشته باشند، باید وسایل اضافی مناسب برای کودک را دریافت کنند.

تعداد دفعات دوش گرفتن باید با توجه به آب و هوا و میزان فعالیت افراد محروم از آزادی مشخص شود.

نکته های کلیدی

- کدام یک از وسایل بهداشتی توسط مقامات زندان توزیع می شود و با چه فواصل زمانی؟
  - زندانیان با چه فواصل زمانی به دوش دسترسی دارند؟ کسانی که کار می کنند/ کسانی که کار نمی کنند؟
  - آیا زنان به وسایل بهداشتی لازم برای دوران عادت ماهانه دسترسی دارند؟
-

پوشاک و وسایل خواب

استانداردها

"(۱) همه ی زندانیانی که مجاز به پوشیدن لباسهای خود نیستند باید پوشاکی مناسب آب و هوا و حفظ سلامتی خود دریافت کنند. این لباسها به هیچ وجه نباید تحقیرآمیز یا خفت آور باشند. (۲) همه ی لباسها باید تمیز باشند و در وضعیت مناسب نگهداری شوند. لباسهای زیر باید هر قدر برای حفظ بهداشت لازم باشد تعویض و شسته شوند. (۳) در شرایط استثنایی، هرگاه زندانی به یک دلیل مجاز از زندان خارج شود، باید مجاز به پوشیدن لباسهای خود یا لباسهای دیگری باشد که جلب توجه نکند." SMR, قاعده ی ۱۷

"اگر زندانیان مجاز به پوشیدن لباسهای خود باشند، باید از همان بدو ورود ترتیبی اتخاذ کرد که از پاکیزگی و قابل استفاده بودن لباسها اطمینان حاصل شود." و SMR قاعده ی ۱۸

"۱. زندانیانی که مجاز به پوشیدن لباسهای خود نیستند باید پوشاکی دریافت کنند که برای آن آب و هوا و حفظ سلامتی آنها مناسب باشد. این پوشاک به هیچ وجه نباید تحقیرآمیز و خفت آور باشد.

۲. همه ی لباسها باید تمیز باشند و در وضعیت مطلوب نگهداری شوند. لباسهای زیر باید هر قدر برای حفظ بهداشت لازم باشد تعویض و شسته شوند.

۳. هرگاه زندانیان اجازه ی خروج از زندان را کسب کنند، باید مجاز به پوشیدن لباس خود یا لباسهای دیگری باشند که جلب توجه نکنند." و EPR قاعده ی ۲۲

"همه ی زندانیان باید تختخواب جداگانه و وسایل خواب مجزا و مناسبی داشته باشند که مرتب نگهداشته شود و برای کسب اطمینان از پاکیزگی شان به دفعات لازم تعویض شود." EPR, قاعده ی ۲۴

دیدگاهها

اگر زندانیان مجاز به پوشیدن لباسهای خود نباشند، بهتر است به جای اونیفورم، لباس شخصی بپوشند. حتی اگر لباسها را زندان در اختیار زندانی بگذارد، باید جزء اموال شخصی تلقی شوند.

زندانیان باید تختخواب و وسایل خواب مجزا، تمیز و در وضعیت مطلوب داشته باشند. ملافه‌ها باید به طور مرتب، دست کم هر پانزده روز یک بار، عوض شوند.

چند نکته‌ی کلیدی

- ملافه‌ها چند وقت یک بار عوض می‌شوند؟
  - آیا زندانیان می‌توانند لباسهایشان را خودشان بشویند؟
-

ازدحام جمعیت و محل زندگی

استانداردها

"ازدحام جمعیت مسئله‌ای است که با حوزه‌ی کار CPT ارتباط مستقیم دارد. اگر قرار باشد زندان برای تعداد زندانیانی بیش از آنکه در طراحی آن پیش بینی شده تسهیلات فراهم کند، همه‌ی خدمات و فعالیتهای داخل زندان تأثیر نامطلوب خواهد داشت؛ و کیفیت کلی زندگی در زندان، شاید به نحو فاحشی، کاهش می‌یابد. از این گذشته، ازدحام در زندان، یا در بخش خاصی از آن، ممکن است به حدی باشد که به لحاظ فیزیکی به خودی خود غیرانسانی و تحقیرآمیز محسوب شود." CPT, GR 2, §46

"پدیده‌ی ازدحام جمعیت در زندان همچنان به سیستمهای زندان در سراسر اروپا آسیب می‌رساند و تلاش برای بهبود شرایط حبس را به شدت خنثی می‌کند. اثرات منفی ازدحام در زندان در گزارشهای عمومی پیشین نیز مورد تأکید قرار گرفته است. به موازات گسترش دامنه‌ی اقدامات CPT در سراسر قاره‌ی اروپا، این کمیته با میزان بسیار بالای حبس و در نتیجه ازدحام شدید در زندان مواجه شده است. نرخ بالای جنایت نمی‌تواند توضیح قانع‌کننده‌ای برای این واقعیت باشد که کشوری تعداد زیادی از شهروندان خود را در زندان محبوس کند؛ به طور قطع، نگرش کلی اعضای سازمانهای مجری قانون و قوه‌ی قضاییه تا حدی در این امر مؤثر است. در چنین شرایطی، چاره‌ی کار صرف مبالغ کلان در ساختمان زندان نیست. به جای آن، لازم است در قانون و عملکرد موجود در رابطه با حبس تا زمان محاکمه و محکومیت و همچنین دامنه‌ی محکومیت‌های غیر از حبس بازنگری شود. این دقیقاً نگرشی است که در توصیه‌ی شماره‌ی 22 R(99) مجمع وزیران در مورد ازدحام در زندان و افزایش جمعیت زندانیان تشویق شده است. CPT بسیار امیدوار است که اصول وضع شده در این متن مهم واقعاً توسط کشورهای عضو رعایت شود؛ شایسته است شورای اروپا از نزدیک بر تحقق این توصیه نظارت داشته باشد." §28 CPT, GR 11,

"۱. زندانیان باید به طور معمول شب را در سلولهای جداگانه بگذرانند مگر در مواردی که به نظر می‌رسد زندگی در محل مشترک با سایر زندانیان مزایایی داشته باشد.

۲. در صورتی که محل زندگی زندانیان مشترک باشد، زندانیانی که در آن زندگی می‌کنند باید در آن شرایط با دیگران سازگار باشند. نظارت در طول شب، متناسب با نوع زندان، ضروری است." و EPR قاعده‌ی ۱۴

"(۱) چنانچه محل خواب زندانیان در سلولها یا اتاقهای جداگانه باشد، همه‌ی زندانیان باید شب را در سلول یا اتاقی به تنهایی بگذرانند. اگر بنا به دلایل خاص، از قبیل ازدحام موقت، ضرورت داشته باشد که سازمان مرکزی زندان استثنایی بر این قاعده قائل شود، حضور دو زندانی در یک سلول یا اتاق مطلوب نیست.

(۲) در زندانهایی که از خوابگاه استفاده می‌شود، زندانیان باید با دقت انتخاب شوند و مشخص باشد که در آن شرایط با سایرین سازگارند. خوابگاه باید در طول شب، متناسب با نوع زندان، تحت نظارت باشد." و SMR قاعده‌ی ۹

"در تعدادی از کشورهایی که از سوی CPT مورد بازدید قرار گرفته‌اند، به ویژه در کشورهای اروپای مرکزی و شرقی، محل زندگی مشترک زندانیان معمولاً از خوابگاههایی با ظرفیت بالا تشکیل می‌شود که همه یا اغلب تسهیلات مورد استفاده‌ی زندانیان به طور روزمره، از قبیل قسمتهای خواب و زندگی و همین طور تأسیسات بهداشتی، را در بر می‌گیرد. CPT به اصل وجود چنین محلهایی در زندانهای بسته معترض است و این اعتراض، همان طور که غالباً اتفاق می‌افتد، زمانی بیشتر می‌شود که مشخص می‌شود زندانیان در خوابگاههای مورد بحث در شرایط بسیار تنگ و ناسالم نگهداری می‌شوند. بدون شک، عوامل مختلف- از جمله عوامل فرهنگی- ممکن است موجب شوند که در برخی کشورها محل زندگی مشترک زندانیان به سلولهای جداگانه ارجحیت داشته باشد. با این حال، ترتیباتی که بر اساس آنها دهها زندانی در یک خوابگاه با هم زندگی می‌کنند و می‌خواهند نه تنها قابل دفاع نیست، بلکه بسیار مذموم است.

خوابگاههایی با ظرفیت بالا لاجرم موجب عدم وجود خلوت شخصی برای زندانیان در زندگی روزمره‌ی آنان می‌شود. از این گذشته، خطر ارباب و خشونت در این مکانها زیاد است. این قبیل ترتیبات برای محل زندگی، مستعد رواج شبه‌فرهنگهای خلافکارانه است و حفظ انسجام سازمانهای جنایتکارانه را تسهیل می‌کند. همچنین می‌تواند کنترل صحیح کارکنان را، اگر نه غیرممکن، ولی به شدت دشوار کند؛ به ویژه در موارد آشوب در زندان ممانعت از دخالتهای خارجی، که مستلزم توسل به زور به میزان زیاد است، دشوار خواهد بود. در چنین خوابگاههایی، توزیع صحیح زندانیان بر مبنای ارزیابی مورد به مورد مخاطرات و نیازها نیز به کاری تقریباً غیرممکن تبدیل می‌شود. زمانی که تعداد زندانیان یک زندان از حد معقولی بیشتر شود، تمامی این مشکلات حادثتر می‌شود؛ به علاوه، در چنین وضعیتی فشار بیش از حد بر تأسیسات مشترک، از قبیل دستشوییها یا توالتها و تهویه‌ی ناکافی برای آن تعداد زیاد زندانی غالباً شرایط بسیار نامطلوبی به وجود می‌آورد.

با این حال، CPT باید تأکید کند که حرکت از خوابگاههایی با ظرفیت بالا به سمت واحدهای زندگی کوچکتر باید با اقداماتی برای تضمین این امر همراه باشد که زندانیان بخش معقولی از روز را به فعالیتهای هدفمند با ماهیتی متفاوت در خارج از محل زندگیشان بگذرانند. "29, GR II, CPT

دیدگاهها

استانداردهای بین‌المللی محل زندگی جداگانه را در مقابل محل زندگی مشترک پیشنهاد می‌کنند. فراهم کردن محل زندگی مجزا به دلایل مختلف همیشه ممکن نیست. ولی محل زندگی مشترک باید به لحاظ تعداد افرادی که در آن زندگی می‌کنند محدود باشد.

اگر محل زندگی مشترک است، لازم است زندانیانی انتخاب شوند که نحوه‌ی زندگی‌شان در آن محل خطر سوءاستفاده در میان زندانیان را محدود کند.

ازدحام در ساختمان زندان مشکل رایجی است. این مفهوم مبتنی بر رابطه‌ی بین مساحت محل (بر حسب مترمربع) و تعداد افرادی است که در آن زندگی می‌کنند.

همه ی قسمتهای زندان که توسط زندانیان یا برای آنها مورد استفاده قرار می گیرد باید همواره پاکیزه نگهداشته شود. در مجموع، این خود زندانیان هستند که به امور نگهداری ساختمان رسیدگی می کنند. در نتیجه باید وسایل و لوازم لازم برای انجام این کار در اختیارشان قرار گیرد.

نکته های کلیدی

■ آیا محل زندگی زندانیان از نظرهای زیر مناسب است:

- ◀ سطح زیربنا (بر حسب مترمربع) برای هر فرد؟
  - ◀ ساعتهایی که افراد باید در سلولهایشان بگذرانند (ساعتهایی که در عرض ۲۴ ساعت در سلول خود محبوس اند)؟
  - ◀ تهویه و مقدار هوای موجود زمانی که ساختمان بسته است؟
  - ◀ مدت زمان برنامه ریزی شده ی حبس؟
  - آیا وسایل لازم برای نگهداری ساختمان در دسترس زندانیان قرار دارد؟
-

۱۱۶ / نظارت بر مکانهای حبس : راهنمای عملی برای سازمانهای غیردولتی

نظام حبس و فعالیتهای

نظام حبس به طور مشخص امکان تماس با دنیای بیرون را شامل می شود. هر چه این نظام بازتر باشد، امکانات برای تماس بیشتر است. حفظ ارتباط با دنیای بیرون، به طور مشخص با خانواده و اقوام، از نظر اعاده ی اعتبار اجتماعی و انطباق مجدد زندانی بسیار مهم است. در این بخش، به فعالیتهای مختلفی که زندانی می تواند انجام دهد نیز اشاره شده است. انفعال و کسالت بدترین عواقب محرومیت از آزادی هستند. از این رو، بسیار اهمیت دارد که افراد محروم از آزادی بیرون از سلولهایشان وقت بگذرانند و در فعالیتهایی شرکت کنند که موجب پیشرفت فردی می شود- مثلاً کار و تحصیل و همچنین فعالیتهای تفریحی.

۴

نظام حبس و فعالیتهای

- تماس با دنیای بیرون؛
- آموزش؛
- ورزش در هوای آزاد؛
- فعالیتهای تفریحی؛
- مذهب؛
- کار.

تماس با دنیای بیرون

استانداردها

"با وجود استثنائاتی که در بند چهار اصل ۱۶ و بند سه اصل ۱۸ ذکر شده، فرد بازداشت شده یا زندانی نباید بیش از چند روز از ارتباط با دنیای بیرون و به ویژه با خانواده یا وکیل خود، محروم شود." و BPP اصل ۱۵

"فرد بازداشت شده یا زندانی باید، با توجه به شرایط و محدودیتهای معقول آن گونه که در قانون یا مقررات قانونی تصریح شده، از حق ملاقات و مکاتبه، به ویژه با اعضای خانواده‌ی خود، برخوردار باشد و فرصت کافی برای تماس با دنیای بیرون در اختیارش قرار بگیرد." و BPP اصل ۱۹

"زندانیان باید مجاز باشند تحت مراقبتهای لازم با افراد خانواده و دوستان معتمد خود در فواصل زمانی منظم، چه از طریق مکاتبه و چه از طریق ملاقات، ارتباط داشته باشند." و SMR قاعده‌ی ۳۷

"همچنین بسیار حائز اهمیت است که زندانیان در حد معقول تماس خوبی را با دنیای بیرون حفظ کنند. از همه مهمتر، زندانی باید امکان حفظ روابط با خانواده و دوستان نزدیکش را پیدا کند. اصل باید بر تشویق تماس با دنیای بیرون باشد؛ هر گونه محدودیت در مورد این تماس باید منحصراً بر مبنای مسائل امنیتی با ماهیت مشخص یا ملاحظات مربوط به منابع باشد. CPT مایل است در این زمینه بر ضرورت وجود حد معینی از انعطاف‌پذیری در ارتباط با اجرای قوانین و مقررات در ملاقاتها و تماسهای تلفنی زندانیانی تأکید کند که خانواده‌هایشان در فاصله‌ی دوری زندگی می‌کنند (و در نتیجه ملاقاتهای منظم برایشان مقدور نیست). به عنوان مثال، این زندانیان باید مجاز باشند و قتهای ملاقات خود را جمع کنند و یا امکانات پیشرفته‌ای برای تماس تلفنی با خانواده‌هایشان در اختیارشان قرار بگیرد." CPT, GR 2, §51

دیدگاهها

بیشتر زندانیان روزی دوباره آزاد خواهند شد. از این رو، باید مجاز باشند و تشویق شوند که ارتباطها و تماسهای خود را با دنیای بیرون تا حد ممکن حفظ کنند. این تماسها نباید به خانواده محدود شود، بلکه باید دوستان و سایر آشنایان را نیز در بر بگیرد. افراد خانواده می توانند با مکاتبه از طریق پست یا مکالمه ی تلفنی تماس خود را حفظ کنند. با این حال، بدون تردید ملاقات بهترین وسیله برای حفظ رابطه هاست. در این ملاقاتها، تماس جسمانی با ملاقات کنندگان باید مجاز باشد و ضرورتهای امنیتی و شأن انسانی باید در شرایط ملاقات در نظر گرفته شود. وجود اتاقهای ملاقات خصوصی یا خانوادگی نیز باید تشویق شود. به زندانیان خارجی باید به طور مداوم توجه شود، زیرا احتمال دارد از نظر روحی و مادی در تنگنا باشند. می توان به خانواده هایی که مجبورند مسافت زیادی را طی کنند ملاقاتهای طولانی را پیشنهاد کرد. اگر محل زندگی خانواده ها خیلی دور باشد، می توان گفتگوی تلفنی را جایگزین ملاقات کرد.

نکته های کلیدی

مکاتبه

- آیا نامه های شخصی سانسور می شود؟
- اگر می شود، ضوابط سانسور چیست و آیا افراد محروم از آزادی از آنها آگاهند؟
- شرایط دریافت بسته چیست؟

حفظ رابطه های خانوادگی و اجتماعی

- ملاقات با افراد خارج از زندان با چه فواصل زمانی مجاز است؟
- مدت این ملاقاتها چقدر است؟
- آیا برای گروههای خاصی از زندانیان محدودیتهایی در ملاقات وجود دارد؟

۱۲۰ / نظارت بر مکانهای حبس : راهنمای عملی برای سازمانهای غیردولتی

- اگر وجود دارد، این محدودیتها بر چه مبنایی اعمال می شود؟
- با خانواده ها در مکان حبس چگونه برخورد می شود؟
- شرایط مادی ملاقاتها چیست؟
- میزان نظارت در ملاقاتها چقدر است؟
- آیا در مورد زندانیانی که هرگز کسی را از دنیای بیرون ملاقات نمی کنند اقدامات اجتماعی انجام می شود؟

دسترسی به اطلاعات خارج از زندان

- افراد محروم از آزادی تا چه اندازه به رسانه های گروهی (روزنامه ها، تلویزیون) دسترسی دارند؟
  - آیا محدودیتی در این زمینه وجود دارد؟ ضوابط این محدودیتها چیست؟
-

آموزش

استانداردها

"فرد بازداشت شده یا زندانی باید حق داشته باشد در چارچوب منابع موجود، در صورتی که از منابع عمومی باشد، مقادیر معقولی مواد آموزشی، فرهنگی و اطلاعاتی را، در شرایط معقولی که امنیت و نظم مطلوبی در زندان یا بازداشتگاه تضمین شود، تأمین کند." و BPP اصل ۲۸

۴

"(۱) لازم است تدابیری برای گسترش تعلیم و تربیت همه ی زندانیانی که می توانند از این امر بهره مند شوند اتخاذ شود، از جمله تعالیم مذهبی در کشورهایی که این امر در آنها امکان پذیر است. آموزش زندانیان بی سواد و جوان باید اجباری باشد و لازم است مدیریت زندان توجه خاصی به آن مبذول دارد.

(۲) آموزش زندانیان باید حتی الامکان با نظام آموزشی کشور هماهنگ باشد تا آنها بتوانند پس از آزادی بدون مشکل به تحصیلات خود ادامه دهند." و SMR قاعده ی ۷۷

"لازم است در همه ی زندانها فعالیتهای تفریحی و فرهنگی برای سلامت جسمی و روانی زندانیان ترتیب داده شود." و SMR قاعده ی ۷۸

"لازم است در همه ی زندانها برنامه ی آموزشی جامعی ترتیب داده شود و فرصتهایی در اختیار همه ی زندانیان قرار گیرد تا دست کم برخی از نیازها و آرمانهای خود را دنبال کنند. اهداف چنین برنامه هایی باید افزایش امید به انطباق مجدد اجتماعی و بهبود روحیه و نگرش زندانیان و بالا بردن اعتماد به نفس آنهاست." و EPR قاعده ی ۷۷

"آموزش باید یکی از فعالیتهای نظام زندان محسوب شود که در چارچوب نظام به اندازه ی کار حائز اهمیت و اعتبار است، مشروط بر آنکه در ساعتهای کاری معمول انجام شود و بخشی از یک برنامه ی رفتار ویژه ی مجاز باشد." و EPR قاعده ی ۷۸ (همچنین نگاه کنید به قواعد ۷۹ تا ۸۲)

"همه‌ی زندانیان باید به آموزش دسترسی داشته باشند، که پیش‌بینی می‌شود از درسهای کلاسی، آموزش حرفه‌ای، فعالیتهای خلاق و فرهنگی، آموزش جسمانی و ورزش، آموزش اجتماعی و امکانات کتابخانه‌ای تشکیل شود." (R(89) 12, §1 همچنین نگاه کنید به کل متن.)

" برنامه‌ی فعالیت رضایت‌بخش (کار، آموزش، ورزش و غیره) برای سلامت و رفاه زندانیان بسیار مهم است. این امر در مورد همه‌ی زندانها، چه زندانهای مخصوص زندانیان محکوم یا زندانهای خاص افرادی که در انتظار محاکمه‌اند، صدق می‌کند. CPT مشاهده کرده است که فعالیتهای در بسیاری از زندانهای قبل از محاکمه به شدت محدود است. سازماندهی فعالیتهای نظام زندان در چنین زندانهایی - که جایگزینی زندانیان در آنها نسبتاً سریع است - کار ساده‌ای نیست. واضح است که به هیچ وجه نمی‌توان توقع داشت این قبیل برنامه‌های رفتار ویژه در زندانهای خاص زندانیان محکوم اجرا شود. با این حال، هر قدر هم شرایط مادی داخل سلولها خوب باشد، نمی‌توان زندانیان را هفته‌ها و شاید ماهها، در سلولهایشان به حال خودرها کرد تا روحیه خود را از دست بدهند. CPT معتقد است باید اطمینان حاصل کرد که زندانیان در زندانهای قبل از محاکمه می‌توانند بخش معقولی از روز را (هشت ساعت یا بیشتر) بیرون از سلولهایشان بگذرانند و سرگرم‌کننده‌ی هدفمند با ماهیتی متفاوت باشند. البته در زندانهای خاص زندانیان محکوم، نظام زندان باید از این هم مطلوب‌تر باشد. " CPT, GR 2, §47

دیدگاهها

آموزش یکی از عوامل مهم در پیشرفت فردی زندانیان است و به انطباق مجدد آنها با جامعه کمک می‌کند. به علاوه، می‌تواند پاسخگویی نیازهای مشخصی، از قبیل یادگیری زبان، یا یادگیری خواندن و نوشتن در میان زندانیان باشد.

نکته‌های کلیدی

- چه نوع آموزشی پیشنهاد می‌شود؟
  - آیا این انتخاب توسط مقامهای مسئول محدود می‌شود؟
  - آیا این انتخاب با هدف انطباق مجدد زندانیان با جامعه سازگار است؟
  - آیا آموزش یا تعلیم به طور کلی توسط مقامات زندان انجام می‌شود؟
  - زندانیان تحت چه شرایطی به کتابخانه دسترسی دارند؟
  - آیا در کتابخانه آثاری به زبانهای مختلفی که زندانیان به آنها تکلم می‌کنند وجود دارد؟
-

ورزش در هوای آزاد

استانداردها

"(۱) همه‌ی زندانیانی که به کار در هوای آزاد اشتغال ندارند در صورت مساعد بودن هوا باید روزانه دست کم یک ساعت در هوای آزاد ورزش مناسب انجام دهند.

(۲) زندانیان جوان و سایر زندانیانی که از نظر سن و وضعیت جسمانی در شرایط مطلوبی باشند، باید در طول ورزش تحت تعلیم جسمانی و بازآفرینی قرار بگیرند. به این منظور، لازم است فضا، امکانات و وسایل برای آنان فراهم شود." و SMR قاعده‌ی ۲۱

۴

"همه‌ی زندانیانی که به کار در هوای آزاد اشتغال ندارند، یا در زندانی با فضای باز به سر نمی‌برند، باید مجاز باشند در صورت مساعد بودن هوا روزانه دست کم یک ساعت در هوای آزاد قدم بزنند یا ورزش مناسبی انجام دهند و حتی الامکان از هوای نامساعد محفوظ باشند." و EPR قاعده‌ی ۸۶

"لازم است به طور مشخص به ورزش در هوای آزاد اشاره شود. زندانیان باید مجاز باشند روزانه دست کم یک ساعت در هوای آزاد ورزش کنند و این امر به عنوان یک اقدام حمایتی مهم در سطح وسیعی پذیرفته شده است (ورزش ترجیحاً باید بخشی از یک برنامه‌ی فعالیت جامع‌تر را تشکیل دهد). CPT مایل است تأکید کند که همه‌ی زندانیان بدون استثنا (از جمله کسانی که به عنوان مجازات در زندان انفرادی به سر می‌برند) باید هر روز امکان ورزش در هوای آزاد را پیدا کنند. این نیز بدیهی است که امکانات ورزش در هوای آزاد باید در حد معقولی وسیع باشد و هر زمان که ممکن باشد، افراد را از هوای نامساعد حفظ کند." CPT, GR 2, §48

دیدگاهها

مقررات حداقل دست کم یک ساعت ورزش روزانه برای زندانیان را مقرر می‌کند. این حداقل مشخص باید در همه‌ی زمانها و در مورد همه‌ی زندانیان رعایت شود، از جمله در مورد کسانی که در سلول تأدیبی در حبس انفرادی به سر می‌برند یا کسانی که در یک نظام امنیتی شدید هستند. ولی

این مقررات شامل زندانیانی نمی شود که به دلایل پزشکی جداگانه نگهداشته می شوند. زمانی که برای منظورهای بهداشتی (توالت، دوش) بیرون از سلول سپری می شود نباید جزء این ساعت هواخوری محسوب شود. زمانی که بیرون از سلول یا خوابگاهها سپری می شود نباید به ساعت ورزش جسمانی محدود شود، به ویژه اگر مدت حبس از چند روز تجاوز کند. طول مدتی که بیرون از سلول یا خوابگاه سپری می شود باید به شرایط مادی حبس در سلول یا خوابگاه نیز وابسته باشد:

- اندازه‌ی سلول یا خوابگاه و مساحتی که در اختیار هر فرد است؛
- وجود نور طبیعی در سلول یا خوابگاه؛
- امکان انجام فعالیتها در سلول یا خوابگاه.

CPT توصیه می کند افرادی که دوران حبس قبل از محاکمه را می گذرانند روزانه هشت ساعت را بیرون از سلول خود سپری کنند.

نکته های کلیدی

- آیا مقررات حداقل روزانه یک ساعت ورزش در هوای آزاد در مورد همه رعایت می شود؟
  - چه مدت زمانی بیرون از سلول سپری می شود؟
  - چنانچه زمانی که بیرون از سلول سپری می شود محدود است، سعی کنید به دلایل این محدودیتها پی ببرید:
    - ◀ نظام حبس بسیار سرکوبگرانه؛
    - ◀ زیربنای امنیتی ناموفق؛
    - ◀ کافی نبودن تعداد مراقبان؛
    - ◀ معماری مکان حبس و فضای موجود؛
    - ◀ محدودیتهای کوتاه مدت به دلیل رویدادهای خاص؛
    - ◀ غیره.
-

فعالیت‌های تفریحی

استانداردها

"نظامهای زندان باید برای سلامت جسمانی و روانی در فعالیتهای سازمان یافته اهمیت قائل شوند تا تناسب جسمانی، ورزش کافی و فرصتهای تفریحی را تضمین کنند." و EPR قاعده ی ۸۳

"از این رو، لازم است برنامه ای سازمان یافته برای آموزش جسمانی، ورزش و سایر فعالیتهای تفریحی در چارچوب نظام رفتار و تعلیم و تربیت و بر اساس اهداف آن ترتیب داده شود. لازم است برای این منظور فضا، تجهیزات و وسایل فراهم شود." و EPR قاعده ی ۸۴، همچنین نگاه کنید به EPR قاعده ی ۸۵.

۴

دیدگاهها

زندانیان، مانند همه ی آحاد جامعه، باید علاوه بر کار و آموزش به فعالیتهای تفریحی، به ویژه ورزش، دسترسی داشته باشند. ورزش برای سلامتی آنها مفید است زیرا به آنها امکان می دهد انرژی جسمانی خود را مصرف کنند و همچنین می تواند در برقراری روابط مطلوب با سایر زندانیان و کارکنان مؤثر باشد.

نکته های کلیدی

- زندانیان به کدام فعالیتهای ورزشی دسترسی دارند؟
- چه سرگرمیهایی دیگری و به چه میزان برای زندانیان فراهم است؟
- آیا محدودیتهایی وجود دارد و اگر وجود دارد، بر مبنای چه ضوابطی است؟
- آیا زندانیان به رسانه های گروهی (روزنامه ها، تلویزیون) دسترسی دارند؟

- آیا مقامهای زندان روزنامه ، مجله و سایر نشریات را به طور رایگان در اختیار زندانیان قرار می دهند؟
  - آیا فعالیتهای فرهنگی (سینما ، کنسرت) ترتیب داده می شود؟
  - همین سؤالات را باید در مورد فعالیتهای تفریحی مطرح کرد.
  - آیا امکان دسترسی به کتابخانه وجود دارد؟
  - دسترسی به روزنامه چطور؟ تلویزیون؟ اتاق تفریحات؟ چه نوع تفریحی؟
-

مذهب

استانداردها

۱. اگر تعداد زندانیان پیرو یک مذهب واحد در زندان به حد نصاب برسد، لازم است یک نماینده‌ی واجد صلاحیت آن مذهب منصوب یا تأیید شود. اگر تعداد زندانیان به حد قابل قبولی برسد و امکانات نیز فراهم باشد، حضور نماینده‌ی مذهبی باید تمام وقت باشد.
۲. نماینده‌ی واجد صلاحیت منصوب یا مورد تأیید در بند یک باید مجاز به برگزاری منظم مراسم مذهبی و انجام دیدارهای دینی خصوصی با زندانیان پیرو آن مذهب در زمان مناسب باشد.
۳. حق دسترسی به نماینده‌ی صلاحیت دار هیچ مذهبی را نمی‌توان از هیچ یک از زندانیان سلب کرد. از سوی دیگر، اگر زندانی به دیدار با یک نماینده‌ی مذهبی معترض باشد، باید نظر او را کاملاً محترم شمرد.
۴. همه‌ی زندانیان باید مجاز باشند احتیاجات مربوط به مذهب خود را، تا حد ممکن، با شرکت در مراسم و آیینهای مذهبی که در زندان برگزار می‌شود و در اختیار داشتن کتابهای آیین و موازین فرقه‌ی مذهبی خود رفع کند. " و SMR قاعده‌ی ۴۱

" همه‌ی زندانیان باید مجاز باشند با شرکت در مراسم یا جلسه‌هایی که در زندان برگزار می‌شود و در اختیار داشتن انواع کتابها و متون لازم، نیازهای مذهبی، روحی و اخلاقی خود را در حد امکان رفع کنند. " و EPR قاعده‌ی ۴۶ (همچنین نگاه کنید به و EPR قاعده‌ی ۴۷)

دیدگاهها

آزادی مذهب از حقوق اساسی انسان است و زندانیان باید امکان آن را داشته باشند که از این حق بهره‌مند شوند. این امر یک حق است نه یک اجبار و باید حق فرد برای انجام فرایض مذهبی و همچنین حق جمعی شرکت در مراسم مذهبی را شامل شود. با این حال، استفاده از این حق و همچنین حق دیدار با نماینده‌ی مذهبی به تعداد زندانیان بستگی دارد. دیدار و تماس با نماینده‌ی مذهبی باید به طور خصوصی، دست کم خارج از گوش رس کارکنان زندان، انجام شود.

نکته‌های کلیدی

- حد نصاب زندانیان پیرو یک مذهب برای منصوب کردن نماینده‌ای از آن مذهب چه تعداد است؟
  - کدام مذاهب در مکان حبس نماینده دارند؟ آیا این مذاهب با مذاهب زندانیان همخوانی دارند؟
  - شرایط دسترسی به نمایندگان مذهبی چیست؟
  - مراسم مذهبی در کجا و در چه زمانی برگزار می‌شود؟ تعداد متوسط شرکت‌کنندگان چقدر است؟
-

کار

استانداردها

- "(۱) کار در زندان نباید ماهیت ایدایی داشته باشد.
- (۲) همه ی زندانیانی که دوران محکومیت خود را می گذرانند باید، با توجه به توانایی جسمی و روحی خود بنا به تشخیص پزشک زندان، ملزم به کار کردن باشند.
- (۳) لازم است کار به میزان کافی و از نوع مفید فراهم شود تا زندانیان در یک روز کاری عادی به طور فعال مشغول کار باشند.
- (۴) ماهیت کار باید حتی الامکان طوری باشد که توانایی زندانیان برای امرار معاش شرافتمندانه پس از آزادی حفظ شود یا افزایش یابد.
- (۵) لازم است امکان آموزش حرفه های مفید برای زندانیانی که قادر به استفاده از آن هستند، به ویژه زندانیان جوان، فراهم شود.
- (۶) زندانیان باید بتوانند، در حدی که روند گزینش منطقی برای اشتغال و مقتضیات مدیریت و انضباط زندان اجازه می دهد، نوع کاری را که مایلند انجام دهند خود انتخاب کنند. "و SMR قاعده ی ۷۱ (همچنین نگاه کنید به قواعد ۷۲ تا ۷۶)
- "(۱) سازماندهی و روشهای کار در زندانها باید حتی الامکان همانند کارهای مشابه در جامعه باشد تا زندانیان برای زندگی شغلی عادی آماده شوند. از این رو، این امر باید متناسب با استانداردها و تکنیکهای حرفه ای معاصر باشد و طوری سازمان یافته باشد که در چارچوب سیستمهای مدیریت و روندهای تولید جدید عمل کند.
- (۲) هر چند کسب سود مالی از کارهای داخل زندانها می تواند در ارتقای استانداردها و بهبود کیفیت آموزش و متناسب بودن آن مؤثر باشد، ولی منافع زندانیان و رفتار با آنها را نباید به این منظور نادیده گرفت. "و EPR قاعده ی ۷۲ (همچنین نگاه کنید به قواعد ۷۱، ۷۶-۷۳ و ۹۶).

دیدگاهها

افرادی را که قبل از محاکمه در زندان به سر می‌برند نمی‌توان به اجبار به کار واداشت، ولی باید این امکان را در اختیارشان قرار داد که در صورت تمایل به کار مشغول شوند. فقط زندانیانی که توانایی کار کردن دارند باید کار کنند. زندانی باید در صورت بیمار بودن توسط پزشک معاینه شود. این امر ممکن است از این نظر مشکل ایجاد کند که دستمزد با کاری که در عمل انجام می‌شود ارتباط دارد. کار کردن افراد محروم از آزادی موضوعی گسترده و پیچیده است. در این رابطه باید به عوامل زیر توجه داشت:

- کار نباید ماهیت تنبیهی داشته باشد؛
- باید در ازای دستمزد باشد؛
- ساعتهای کاری نباید از ساعتهای کاری عادی در بیرون از زندان تجاوز کند؛
- استانداردهای بیرون از زندان در مورد سلامتی و ایمنی در محل کار باید رعایت شود.

نکته‌های کلیدی

- امکانات کار در داخل مکان حبس چیست؟
  - امکانات کار در بیرون از مکان حبس چیست؟
  - آیا کار داوطلبانه است؟
  - شرایط کار و دستمزد چیست؟
  - چه کسی در مورد سطح درآمدها تصمیم می‌گیرد؟
  - آیا درآمدها بین افراد محروم از آزادی، مقامهای زندان و دولت تقسیم می‌شود؟
  - اگر می‌شود، به چه نسبتی؟
-

۱۳۲ / نظارت بر مکانهای حبس : راهنمای عملی برای سازمانهای غیردولتی

خدمات

پزشکی

سلامت جسمی و روانی زندانیان حائز اهمیت خاصی است، زیرا زندان آنها را از حق اداره‌ی زندگی خود محروم می‌کند. از این رو، مقامهای مسئول زندان باید اطمینان حاصل کنند که زندانیان به لحاظ سلامتی، شرایط سالم زندگی و کار و مراقبتهای پزشکی مناسب وضعیت رضایت‌بخشی دارند. به علاوه، در اصول و قواعد بین‌المللی تصریح می‌شود که زندانی نمی‌تواند موضوع آزمایشهای پزشکی ای باشد که امکان دارد بر سلامت جسمی یا روانی او تأثیر بگذارد.

اساساً مراقبتهای پزشکی در زندان باید مشابه مراقبتهایی باشد که در جامعه به طور کلی وجود دارد.

مسئله‌ی مراقبتهای پزشکی به‌ویژه از این نظر حائز اهمیت است که زندانی بودن بر سلامت جسمی و روانی زندانیان تأثیر می‌گذارد.

خدمات پزشکی

- دسترسی به مراقبتهای پزشکی؛
- مراقبتهای بهداشتی ویژه برای زنان (و نوزادان)؛
- کادر پزشکی.

دسترسی به مراقبتهای پزشکی

استانداردها

"پزشک زندان باید هر چه سریعتر پس از ورود زندانی به زندان و بعد از آن در هر زمان که لازم باشد، زندانی را ملاقات و معاینه کند. هدف او باید به طور مشخص کشف بیماری جسمی یا روانی زندانیان و انجام همه ی اقدامات لازم برای درمان باشد؛ جداسازی زندانیان مشکوک به ابتلا به بیماریهای عفونی یا واگیردار، توجه به آسیبهای جسمی یا روانی که امکان دارد پس از آزادی مانع از انطباق مجدد زندانی شود؛ و تشخیص آمادگی زندانیان برای کار." و EPR قاعده ی ۲۹

"۱. پزشک زندان باید مراقب سلامت جسمی و روانی زندانیان باشد و تحت شرایط و با فواصل منطبق بر استانداردهای بیمارستانی، از همه ی زندانیان بیمار، همه ی زندانیانی که گزارش کرده اند بیمار یا معروحد و همه ی زندانیانی که تحت توجه ویژه هستند عیادت کند.

۲. پزشک زندان باید در هر زمان که متوجه شود سلامت جسمی یا روانی زندانی به دلیل ادامه ی حبس یا به دلیل هر یک از شرایط زندان آسیب دیده است یا خواهد دید، مراتب را به مدیر زندان گزارش کند." و EPR قاعده ی ۳۰

"لازم است فرد بازداشت شده یا زندانی پس از ورود به بازداشتگاه یا زندان، مورد معاینه ی کامل پزشکی قرار گیرد و پس از آن در صورت لزوم مراقبتهای پزشکی و درمان در مورد او انجام شود. این مراقبت و درمان باید رایگان باشد." و BPP اصل ۲۲

"همه ی زندانیان باید در بدو ورود به زندان بلافاصله توسط یکی از اعضای سرویس خدمات درمانی ویزیت شوند. CPT در گزارشهای خود تا به امروز توصیه کرده است با همه ی زندانیانی که تازه وارد زندان می شوند پس از ورود هر چه زودتر به طور مناسبی گفتگو شود و در صورت لزوم، توسط پزشک معاینه شوند. باید اضافه کرد که در برخی کشورها معاینه ی پزشکی در بدو ورود زندانی توسط پرستار کاملاً واجد صلاحیت انجام می شود که مراتب را به پزشک گزارش

می‌کند. این روش را می‌توان استفاده‌ی کارآمدتر از منابع موجود محسوب کرد. بهتر است هنگام ورود کتابچه یا جزوه‌ای به زندانیان داده شود تا آنها را از وجود و فعالیت سرویس خدمات درمانی مطلع کند و معیارهای بهداشتی اساسی را به آنها یادآور شود. " CPT, GR 3, §33

"زندانیان باید بتوانند در مدت زندان، صرف نظر از نظام حبسشان، در هر زمان به پزشک دسترسی داشته باشند (به‌ویژه دسترسی به پزشک برای زندانیانی که در زندان انفرادی به سر می‌برند ضروری است، نگاه کنید به بند ۵۶ از دومین گزارش عمومی 3 (CPT: CPT/Inf (92) سرویس خدمات درمانی باید طوری سازمان یافته باشد که تقاضاهای مراجعه به پزشک بدون تأخیر بی‌دلیل برآورده شود.

زندانیان باید بتوانند به طور محرمانه با سرویس خدمات درمانی تماس برقرار کنند، به عنوان مثال، از طریق ارسال پیام در پاکت مهر و موم شده. به علاوه، مأموران زندان نباید در صدد بازرسی تقاضاهای مراجعه به پزشک برآیند. " CPT, GR 3, §34

دیدگاهها

کیفیت مراقبتهای پزشکی‌ای که به افراد محروم از آزادی ارائه می‌شود باید با کیفیت مراقبتهای پزشکی بیرون از نظام زندان برابر باشد.

اگر در هیئت بازدیدکننده، متخصص مسائل بهداشتی وجود نداشته باشد، اعضای هیئت باید خواستار اطلاعات عمومی درباره‌ی وضعیت سلامتی افراد محروم از آزادی شوند: رایجترین بیماریها، تشخیص بیماریهای قابل انتقال و واگیردار، مرگ و میرها. آنها همچنین باید سیستم دسترسی به مراقبتهای پزشکی را مورد بررسی قرار دهند.

نکته‌های کلیدی

- افراد محروم از آزادی چگونه می‌توانند به خدمات پزشکی دسترسی پیدا کنند؟
    - ◀ بنا به تقاضای خودشان: روال کار چگونه است؟
    - ◀ از طریق کادر پزشکی: آنها با چه فواصلی از زندان بازدید می‌کنند؟
    - ◀ از طریق مأموران مراقبت: ضوابط این کار چیست؟
  - آیا یکی از پرسنل کادر پزشکی شبانه روز کشیک است؟
  - آیا روند مشخصی برای انتقالهای پزشکی اضطراری در طول روز/شب وجود دارد؟
  - چه ضوابطی برای دسترسی به روان‌شناس وجود دارد؟
-

خدمات درمانی ویژه برای زنان

استانداردها

" (...) تا آنجا که به زنان محروم از آزادی مربوط می شود، رعایت اصل برابری در ارائه ی خدمات ایجاب می کند که خدمات درمانی توسط پزشکان و پرستارانی انجام شود که در زمینه ی مسائل درمانی زنان، از جمله پزشکی زنان، آموزش تخصصی دیده باشند. به علاوه، امکانات خدمات درمانی پیشگیرانه که به طور خاص به زنان مربوط می شود، از قبیل معاینه برای تشخیص سرطان سینه یا رحم، باید به همان میزان که در جامعه ی بیرون فراهم است در اختیار زنان محروم از آزادی نیز قرار گیرد. " CPT, GR 10, §32

۵

" ۱. در زندانهای زنان، باید تسهیلات خاصی برای همه ی مراقبتها و درمانهای ضروری قبل و بعد از زایمان وجود داشته باشد. در صورت امکان، باید ترتیباتی اتخاذ شود تا کودک در بیمارستانی خارج از زندان متولد شود. اگر کودکی در زندان متولد شود، این موضوع نباید در گواهی تولد او درج شود.

۲. در مواردی که به مادران اجازه داده می شود فرزندان شیرخوار خود را در زندان نگهدارند، باید تدابیری برای تأسیس شیرخوارگاهی با کارکنان متخصص اتخاذ شود تا نوزادان هنگامی که تحت مراقبت مادران خود نیستند در این مکان نگهداری شوند. " و SMR قاعده ی ۲۳/۱

" ۱. در صورت امکان، باید ترتیباتی اتخاذ شود تا کودکان در بیمارستانی خارج از زندان متولد شوند. با این حال، چنانچه تدابیر ویژه ای اتخاذ نشود، لازم است کارکنان و تسهیلات لازم برای مراقبتهای پس از زایمان زنان باردار در زندان تأمین شود. اگر کودکی در زندان متولد شود، این موضوع نباید در گواهی تولد او درج شود.

۲. در مواردی که مادران مجازند کودکان شیرخوار خود را در زندان نگهدارند، باید تدابیر ویژه ای برای تأسیس شیرخوارگاهی با کارکنان متخصص اتخاذ شود تا هر زمان که کودکان شیرخوار تحت مراقبت مادران خود نیستند در این مکان نگهداری شوند. " و EPR قاعده ی ۲۸

"بدیهی است که نوزادان نباید در زندان متولد شوند و به نظر می‌رسد عرف رایج در کشورهای عضو شورای اروپا این باشد که زنان زندانی باردار را در زمان مناسب به بیمارستانی در خارج از زندان منتقل کنند. با این حال، CPT گاه با مواردی مواجه می‌شود که زنان باردار را حین معاینه برای تشخیص بیماریهای زنان یا هنگام زایمان با غل و زنجیر یا وسیله‌ی دیگری به تخت یا سایر اثاثیه بسته‌اند. چنین برخوردی به هیچ وجه قابل قبول نیست و بی‌تردید می‌توان آن را رفتار غیرانسانی و تحقیرآمیز محسوب کرد. برای تأمین ضرورت‌های امنیتی می‌توان و باید راههای دیگری یافت." CPT, GR 10, §27

دیدگاهها

زندانها غالباً به ندرت با نیازهای ویژه‌ی زنان انطباق دارند و این وضعیت هم بر سلامت جسمی و هم بر سلامت روانی زنان زندانی اثر می‌گذارد. به علاوه، زنان زندانی ممکن است از سوی کارکنان زندان مورد سوءاستفاده، از جمله تجاوز جنسی، قرار گیرند. از این رو، کادر پزشکی زندان باید به شرایط زنان توجه ویژه نشان دهند. خدمات درمانی مربوط به زنان باید حتماً ارائه شود. به ویژه نیازهای خاص دوران بارداری و شیردادن باید مورد توجه قرار گیرد و شرایط زندان باید با آنها انطباق پیدا کند.

نکته‌های کلیدی

- آیا در کادر پزشکی زندان پزشک متخصص زنان وجود دارد (ساعت‌های کار و میزان در دسترس بودن آنها)؟
- شرایط دسترسی به پزشک متخصص زنان چیست؟
- آیا نیازهای ویژه‌ی زنان باردار تأمین می‌شود؟
- آیا نیازهای ویژه‌ی مادرانی که از نوزادان خود مراقبت می‌کنند تأمین می‌شود؟

کادر پزشکی

" ۱. پزشک زندان باید مراقب سلامت جسمی و روانی زندانیان باشد و تحت شرایط و با فواصل منطبق بر استانداردهای بیمارستانی، از همه ی زندانیان بیمار، همه ی زندانیانی که گزارش داده اند بیمار یا مجروحند و همه ی زندانیانی که تحت توجه ویژه هستند عیادت کند.

۲. پزشک زندان باید در هر زمان که متوجه شود سلامت جسمی یا روانی زندانی به دلیل ادامه ی حبس یا به دلیل هر یک از شرایط زندان آسیب دیده است یا خواهد دید، مراتب را به مدیر زندان گزارش کند." و EPR قاعده ی ۳۰

"(۱) در همه ی زندانها دست کم باید خدمات یک پزشک زندان واجد صلاحیت با مقداری دانش روانپزشکی فراهم باشد. خدمات پزشکی در زندان باید در ارتباط نزدیک با اداره ی بهداشت عمومی جامعه یا کشور سازمان یافته باشد. این خدمات باید شامل خدمات روانپزشکی برای تشخیص و در موارد لزوم، درمان مراحل ناهنجاری روانی باشد.

(۲) زندانیان بیماری که به درمان تخصصی نیاز دارند باید به نهادهای تخصصی یا بیمارستانهای غیرنظامی منتقل شوند. در مواردی که امکانات بیمارستانی در نهادی فراهم شده است، تجهیزات، اثاثیه و ملزومات دارویی آنها باید برای مراقبت پزشکی و درمان زندانیان بیمار مناسب باشد و وجود کارکنان آموزش دیده در آنها ضرورت دارد." و SMR قاعده ی ۲۲ (همچنین نگاه کنید به قاعده های ۲۳، ۲۴ و ۲۵)

"(۱) در همه ی زندانها باید دست کم خدمات یک پزشک عمومی واجد صلاحیت فراهم باشد. خدمات پزشکی باید در ارتباط نزدیک با اداره ی بهداشت عمومی جامعه سازمان یافته باشد.

(۲) زندانیان بیماری که به درمان تخصصی نیاز دارند باید به نهادهای تخصصی یا بیمارستانهای غیرنظامی منتقل شوند. در مواردی که امکانات بیمارستانی در نهادی فراهم شده است، تجهیزات، اثاثیه و ملزومات دارویی آنها باید برای مراقبت پزشکی و درمان زندانیان بیمار مناسب باشد و وجود کارکنان آموزش دیده در آنها ضرورت دارد.

(۳) همه ی زندانیان باید به خدمات دندانپزشک زندان دسترسی داشته باشند." و EPR قاعده ی ۲۶

"سرویس خدمات درمانی زندان دست کم باید بتواند ویزیت‌های منظم برای بیماران سرپایی و درمان اورژانس را انجام دهد (البته احتمال دارد علاوه بر اینها یک واحد بیمارستانی شامل تخت نیز وجود داشته باشد). همه‌ی زندانیان باید به خدمات دندانپزشکی واجد صلاحیت دسترسی داشته باشند. از این گذشته، پزشکان زندان باید بتوانند تقاضا کنند که از خدمات متخصصین بهره‌مند شوند. تا آنجا که به درمان اورژانس مربوط می‌شود، همیشه باید یک پزشک کشیک در زندان حضور داشته باشد. به علاوه، همیشه باید فرد واجد صلاحیتی، ترجیحاً با مدرک پرستاری معتبر، برای انجام کمک‌های اولیه در زندان حضور داشته باشد.

درمان سرپایی باید به نحو مقتضی زیر نظر کارکنان خدمات درمانی انجام شود؛ در بسیاری موارد اتکا به ابتکار عمل زندانی برای تدارک مراقبت‌های بعدی کافی نیست. " CPT, GR 3, §35

"کارکنان خدمات درمانی در همه‌ی زندانها به طور بالقوه در معرض خطرند. امکان دارد وظیفه‌ی آنها برای مراقبت از بیمارانشان (زندانیان بیمار) غالباً با مسائل مربوط به مدیریت و امنیت زندان در تعارض قرار بگیرد. این امر می‌تواند موجب بروز مسائل و انتخاب‌های اخلاقی دشوار شود. به نظر و CPT برای کسب اطمینان از استقلال این پرسنل در مسائل مربوط به خدمات درمانی، این امر حائز اهمیت است که کار آنها تا حد ممکن با روند کلی خدمات درمانی در جامعه تنظیم شود. " CPT, GR 3, §71

دیدگاهها

کادر پزشکی باید در ارتباط با تصمیم‌گیریهای پزشکی از حداکثر استقلال در مقابل مقامهای مسئول زندان برخوردار باشند.

تنها متخصصین درمانی می‌توانند صلاحیت کادر پزشکی، استقلال و اخلاق حرفه‌ای آنها و کیفیت خدماتی را که ارائه‌ی می‌کنند مورد ارزشیابی قرار دهند.

نکته‌های کلیدی

- تعداد پزشکان و پرستاران؟ وجود روانپزشک و روانکاو؟ سایر کارکنان؟
  - این افراد تا چه حد در دسترس‌اند و ساعت‌های کاری آنها به چه صورت است؟
-

کارکنان زندان

در روند نظارت بر شرایط حبس، نباید از کارکنان مسئول افراد محروم از آزادی غافل بود زیرا آنها تا حد زیادی نحوه‌ی رفتار با زندانیان را تعیین می‌کنند.

اداره‌ی افراد محروم از آزادی، در عین احترام به قوانین و روح این قوانین، مستلزم موارد زیر است:

- کارکنانی با آموزش ویژه؛
- دستمزد مناسب؛
- متناسب بودن حجم نیروی کار با تعداد افرادی که تحت مسئولیت آنها هستند؛
- متناسب بودن ساعتها و شرایط کار با دشواری این کار.

کارکنان را می‌توان به گروههای زیر تقسیم کرد:

- کادر مدیریت،
- مراقبت داخلی،
- مراقبت/امنیت خارجی،
- کادر پزشکی،
- کادر اجتماعی،
- کادر آموزشی (آموزش، فعالیتهای، کار)،
- کادر تدارکات.

برای اعضای هیئت مهم است که در طول بازدید با کارکنان زندان صحبت کنند. این کار همیشه آسان نیست، ولی نباید فراموش کرد که شرایط حبس افراد محروم از آزادی در ضمن شرایط کار کارکنان زندان نیز هست و شنیدن نظرات آنها درباره‌ی عملکرد تشکیلات زندان و هر گونه اصلاحی که ضروری می‌دانند می‌تواند جالب باشد.

کارکنان زندان

- مسائل کلی؛
  - آموزش کارکنان زندان.
-

مسائل کلی

استانداردها

"(۱) سازمان زندان باید امکان انتخاب دقیق کارکنان را در رده‌های مختلف فراهم کند، زیرا اداره‌ی صحیح زندان به درستکاری، انسانیت، توانایی حرفه‌ای و قابلیت‌های فردی آنها در کار بستگی دارد.

(۲) سازمان زندان باید همواره این باور را در اذهان عموم مردم و کارکنان زندان زنده نگاهدارد که این کار خدمت اجتماعی بسیار مهمی است و برای این منظور باید از همه‌ی ابزارهای مناسب برای روشن کردن افکار عمومی استفاده شود.

(۳) برای نیل به اهداف مذکور، کارکنان زندان باید به طور تمام وقت و به عنوان کارمند تخصصی زندان استخدام شوند و موقعیت شغلی غیرنظامی داشته باشند و از امنیت شغلی استخدام رسمی، که منحصراً مبتنی بر رفتار درست، کارآیی و سلامت جسمانی باشد، برخوردار باشند. دستمزد باید مکفی باشد تا زنان و مردان لایق را جلب کند و در این کار نگهدارد. مزایا و شرایط کار باید با توجه به ماهیت دشوار کار تعیین شود. " و SMR قاعده‌ی ۴۶ (همچنین نگاه کنید به قاعده‌ی ۵۴)

"با توجه به اهمیت زیاد کارکنان زندان در اداره‌ی صحیح زندانها و دنبال کردن اهداف سازمانی و رفتاری این نهادها، سازمانهای زندانها باید اولویت زیادی برای اجرای قوانین و مقررات مربوط به کارکنان قائل شوند. " و EPR قاعده‌ی ۵۱

"(...) استخدام کارکنان با جنسیت‌های مختلف اقدام حمایتی مهمی در مقابل سوءرفتار در مکانهای حبس است. حضور کارکنان مرد و زن می‌تواند هم به لحاظ ویژگیهای حبس و هم تا حد معینی به لحاظ ایجاد وضعیت طبیعی در مکان حبس تأثیر مثبت داشته باشد. " CPT, GR 10, §23

"شالوده‌ی یک نظام زندان انسانی را همواره کارکنان لایق و آموزش دیده‌ای تشکیل می‌دهد که می‌دانند در روابط خود با زندانیان چگونه نگرش درست را اتخاذ کنند و کار خود را بیشتر خدمت می‌دانند تا صرفاً یک شغل. برقراری روابط مثبت با زندانیان باید یکی از وجوه مهم این خدمت محسوب شود.

متأسفانه CPT غالباً مشاهده می‌کند که روابط کارکنان زندان و زندانیان رسمی و سرد است، زیرا کارکنان نگرشی سختگیرانه نسبت به زندانیان اتخاذ می‌کنند و ارتباط کلامی با آنها را از وجوه کم‌اهمیت کار خود می‌دانند. اقدامات زیر، که CPT به کرات شاهد آنها بوده است، نشانه‌های چنین نگرشی هستند: زندانیان را وادار می‌کنند هنگامی که منتظرند تا یکی از کارکنان زندان به کارشان رسیدگی کند، یا هنگام عبور بازدیدکنندگان، رو به دیوار بایستند؛ زندانیان را وادار می‌کنند هنگام رفت و آمد در زندان سرشان را خم کنند و دستهایشان را پشت خود قلاب کنند؛ کارکنان زندان باتومهای خود را طوری حمل می‌کنند که در معرض دید و حتی تحریک‌آمیز باشد. این قبیل اقدامات از نظر امنیتی ضرورتی ندارد و به هیچ وجه در جهت برقراری روابط مثبت بین کارکنان زندان و زندانیان نیست.

مهارت حرفه‌ای واقعی ایجاب می‌کند که کارکنان زندان، در عین توجه به مسائل امنیتی و نظم زندان، بتوانند به شیوه‌ای مناسب و انسانی با زندانیان رفتار کنند. در این رابطه، مدیریت زندان باید کارکنان را تشویق کند که هر گاه زندانیان متمایل به داشتن رفتار مناسب باشند، در حد معقول متوقع باشند و به آنها اعتماد کنند. برقراری روابط مثبت و سازنده بین کارکنان زندان و زندانیان نه تنها خطر سوءرفتار را کاهش می‌دهد بلکه در کنترل و امنیت زندان نیز اثر مثبت دارد. از طرف دیگر، کار کارکنان زندان را رضایت‌بخشتر می‌کند.

برقراری روابط مثبت بین کارکنان و زندانیان همچنین تا حد زیادی به حضور کارکنان به تعداد کافی در هر زمان در هر یک از قسمتهای زندان و تأسیسات مورد استفاده‌ی زندانیان بستگی دارد. هیئتهای نمایندگی CPT غالباً به این نتیجه می‌رسند که این امر رعایت نمی‌شود. کم بودن تعداد کارکنان به طور کلی و یا وجود سیستمهای خاص مراقبت که امکان تماس مستقیم با زندانیان را کاهش می‌دهد، قطعاً مانع از برقراری روابط مثبت خواهد شد؛ و به احتمال زیاد منشأ محیطی ناامن هم برای کارکنان و هم برای زندانیان خواهد بود.

همچنین باید توجه داشت در مواردی که تعداد کارکنان کافی نباشد، ممکن است مقدار قابل توجهی اضافه کاری برای حفظ یک سطح ابتدایی از امنیت و تحقق نظام در تشکیلات زندان ضروری باشد. این وضعیت به راحتی می تواند موجب بروز تشویشهای زیاد در کارکنان و از پا درآمدن پیش از موقع آنها شود و احتمالاً تنش موجود در محیط هر زندانی را تشدید خواهد کرد. "CPT, GR II, §26"

دیدگاهها

نقشی که کارکنان زندان ایفا می کنند در جو کلی مکان حبس بسیار مهم است. به همین دلیل اهمیت زیادی دارد که کارکنان زندان بر اساس ضوابط مشخص و به دلیل مهارتها و سوابقشان استخدام شوند. دستمزد آنها نیز باید مناسب باشد. نیروی کار باید از نظر تعداد کافی باشد تا هم پاسخگوی نیازهای مربوط به امنیت زندان باشد و هم نیازهای مربوط به تماس انسانی با زندانیان را رفع کند. هرگونه مشکل ارتباطی بین کارکنان و زندانیان یا خانواده های آنها باید با توجه به این اطلاعات بررسی و تحلیل شود.

رفتار کارکنان در ارتباط با افراد محروم از آزادی به دستورالعملهای رسمی و غیررسمی ای که دریافت می کنند نیز بستگی خواهد داشت. آنها تحت تأثیر برخورد و رفتار مقامهای زندان و همچنین نگرش هم میهنان خود نسبت به زندانیان خواهند بود.

نکته های کلیدی

سازمان غیردولتی باید تلاش کند تا اطلاعات زیر را در مورد هر گروه از کارکنان به دست بیاورد:

- تعداد کارکنان و نسبت آنها به افراد محروم از آزادی؛
  - ضوابط استخدام- میزان تحصیلات و سوابق شخصی؛
  - آموزش پس از استخدام؛
  - حقوق متوسط.
-

آموزش کارکنان زندان

استانداردها

"در پایان، CPT مایل است بر اهمیت فراوانی که برای آموزش کارکنان مجری قانون قائل است تأکید کند (این آموزش باید شامل آموزش در زمینه‌ی مسائل حقوق بشر باشد- همچنین نگاه کنید به ماده‌ی ۱۰ کنوانسیون سازمان ملل متحد علیه شکنجه و سایر رفتارها و مجازاتهای ظالمانه، غیرانسانی یا تحقیرآمیز). به احتمال قوی، برای جلوگیری از سوءرفتار با فرد محروم از آزادی هیچ تضمینی بهتر از وجود یک مأمور پلیس یا زندان با آموزش درست و مناسب نیست. کارکنان ماهر قادر خواهند بود وظایف خود را با موفقیت و بدون توسل به سوءرفتار انجام دهند و وجود اقدامات حمایتی اساسی را برای افراد بازداشت شده و زندانی بپذیرند." CPT, GR 2, §59

"در این رابطه، CPT بر این اعتقاد است که توانایی برقراری ارتباط بین افراد باید عامل مهمی در روند استخدام کارکنان مجری قانون باشد و در طول آموزش باید بر رشد قابلیت‌های ارتباطی بین افراد بر مبنای احترام به شأن انسانی تأکید بسیار شود. برخورداری از چنین قابلیت‌هایی غالباً به مأمور پلیس یا زندان توانایی می‌دهد که موقعیتی را که می‌تواند به خشونت منتهی شود مهار کند و به طور کلی، موجب کاهش تنش و افزایش کیفیت زندگی در بازداشتگاه پلیس و زندان خواهد شد که به صلاح همه‌ی افراد ذی‌نفع است." CPT, GR 2, §60

دیدگاهها

کارکنان واجد صلاحیت با سطح مطلوبی از آموزش، بنیان یک سیستم جزایی انسانی را تشکیل می‌دهند. این آموزش باید شامل موضوعهایی از قبیل ارتباط بین افراد، مدیریت عاری از خشونت تضاد و درگیری و مدیریت تنش باشد.

نکته‌های کلیدی

- آموزش پایه‌ی کارکنان زندان شامل چه موضوعاتی است؟
  - ضوابط استخدام چیست (میزان تحصیلات و سوابق شخصی)؟
  - امکانات موجود آموزش چیست؟ آیا در عمل از آنها استفاده می‌شود؟
-

۱۴۸ / نظارت بر مکانهای حبس : راهنمای عملی برای سازمانهای غیردولتی

بازداشت

توسط پلیس

محرومیت از آزادی توسط پلیس کوتاه مدت است، یعنی مدت آن معمولاً چند ساعت است نه چند روز. چنانچه بازداشت بیشتر از بیست و چهار ساعت طول بکشد، فرد بازداشت شده توسط پلیس باید در محضر قاضی حاضر شود تا او تصمیم بگیرد که باید در بازداشت بماند یا آزاد شود. با این حال، خطر سوءرفتار غالباً در ساعات بلافاصله پس از بازداشت از هر زمان دیگری بیشتر است. از این نظر، بخش مربوط به ادعاهای سوءرفتار در مورد بازداشت توسط پلیس هم صدق می کند.

به دلیل موقتی بودن این بازداشتها، بازدید از بازداشتگاه پلیس دشوارتر از بازدید از زندان است. در بازداشتگاه پلیس، افراد را برای مدت کوتاهی نگه می دارند؛ امکان دارد هنگام گفتگو با اعضای هیئت بیشتر از سایر زندانیان احساس کنند که آسیب پذیرند؛ و شرایط مادی حبس در این بازداشتگاهها ابتدایی تر است.

با این حال، بازدید از بازداشتگاه پلیس و گفتگو با افرادی که در آنجا نگهداری می شوند بسیار حائز اهمیت است. در این شرایط، اقدامات حمایتی، به ویژه اقداماتی که به روند بازدید مربوط می شود، اهمیت خاصی پیدا می کند.

بازداشت توسط پلیس

- اقدامات حمایتی اساسی؛
- دفاتر ثبت
- بازجوییها
- اطلاعات
- شرایط مادی

اقدامات حمایتی اساسی

استانداردها

"CPT در مورد افرادی که توسط پلیس بازداشت می‌شوند برای سه حق اهمیت ویژه‌ای قائل است: حق فرد مورد بحث برای اطلاع دادن موضوع بازداشتش به شخص ثالثی به انتخاب خود او (عضو خانواده، دوست، کنسولگری)، حق داشتن وکیل و حق درخواست انجام معاینه‌ی پزشکی توسط پزشکی به انتخاب خود او (علاوه بر هر گونه معاینه‌ی پزشکی توسط پزشکی که مقامهای پلیس فرامی‌خوانند). به اعتقاد CPT اینها سه اقدام حمایتی اساسی برای منع سوءرفتار با افراد در بند است که باید از همان ابتدای محرومیت از آزادی، صرف نظر از اینکه در سیستم حقوقی مورد بحث چگونه تعریف شده باشد (بازداشت، دستگیری و غیره)، اعمال شود." CPT, GR 2, §36

"CPT مکرراً تأکید کرده است که، بر اساس تجربیات این سازمان، خطر تهدید و ارباب و سوءرفتار جسمی بلافاصله پس از محروم شدن از آزادی از هر زمان دیگری بیشتر است. در نتیجه، در این دوره امکان دسترسی افراد بازداشت شده به وکیل یک اقدام حمایتی اساسی علیه سوءرفتار است. وجود این امکان بر کسانی که متمایل به سوءرفتار با افراد بازداشت شده هستند تأثیر بازدارنده دارد؛ به علاوه، در صورتی که سوءرفتار واقعاً واقع شود، وکیل قادر خواهد بود اقدام مقتضی انجام دهد.

CPT اذعان دارد که شاید استثناء، برای حفظ مصالح قانونی بازجویی توسط پلیس، لازم باشد دسترسی فرد محروم از آزادی به وکیلی که خود او انتخاب کرده است مدتی به تأخیر بیفتد. با این حال، این امر نباید موجب شود که فرد بازداشت شده در دوره‌ی مورد بحث به کلی از حق دسترسی به وکیل محروم شود. در چنین مواردی، باید امکان دسترسی به وکیل مستقل دیگری فراهم شود.

حق دسترسی به وکیل باید شامل حق گفتگوی خصوصی با او باشد. به علاوه، فرد مورد بحث باید اصولاً از این حق برخوردار باشد که در همه‌ی بازجویی‌هایی که توسط پلیس از او انجام می‌شود وکیلی حضور داشته باشد. طبعاً این امر نباید مانع از آن شود که پلیس، حتی در غیاب

وکیل (که ممکن است دسترسی فوری به او میسر نباشد)، در مورد مسائل فوری از فرد بازداشت شده بازجویی کند و یا تعویض و کیلی را که در جریان صحیح بازجویی خلل ایجاد می کند منتفی بداند.

CPT همچنین تأکید کرده است که نه تنها افراد مظنون بلکه همه ی کسانی که تحت اجبار قانونی، مثلاً به عنوان "شاهد"، در تشکیلات پلیس حاضر می شوند - و در آنجا می مانند - باید از حق دسترسی به وکیل برخوردار باشند.

به علاوه، برای آنکه حق دسترسی به وکیل عملاً به طور کامل تأمین شود، باید در مورد افرادی که توانایی پرداخت حق الزحمه ی وکیل را ندارند اقدامات مقتضی صورت بگیرد. "CPT GR 12, §41

"افرادی که در بازداشت پلیس هستند باید رسماً از حق دسترسی به پزشک برخوردار باشند. به کلام دیگر، چنانچه فردی درخواست معاینه ی پزشکی کند، همواره باید پزشکی بدون فوت وقت فراخوانده شود؛ پزشکان زندان نباید این گونه تقاضاها را نادیده بگیرند. از این گذشته، حق دسترسی به پزشک باید شامل این حق نیز باشد که فرد بازداشت شده در صورت تمایل بتواند توسط پزشکی که خودش انتخاب می کند مورد معاینه قرار بگیرد (علاوه بر هر گونه معاینه ی پزشکی توسط پزشکی که پلیس فراخوانده است).

همه ی معاینات پزشکی افرادی که در بازداشت پلیس هستند باید خارج از گوش رس مأموران مجری قانون انجام شود و غیر از موارد خاصی که پزشک مورد بحث درخواست می کند، خارج از دید این مأموران باشد.

این موضوع نیز حائز اهمیت است که افرادی که بدون حاضر شدن در محضر قاضی از بازداشت پلیس آزاد می شوند، حق داشته باشند مستقیماً از یک پزشک قانونی معتبر تقاضای معاینه/گواهی پزشکی کنند. "CPT GR 12, §42

"حق فرد بازداشت شده برای اطلاع دادن موضوع بازداشتش به یک شخص ثالث باید اصولاً از همان ابتدای بازداشت توسط پلیس تضمین شود. البته CPT اذعان می کند که شاید، برای حفظ مصالح قانونی بازجویی توسط پلیس، لازم باشد در اعمال این حق استثنائاتی قائل شد. با این

حال، چنین استثنائاتی باید به روشنی تعریف شده و از نظر زمانی به شدت محدود باشد و توسل به آنها باید با اقدامات حمایتی مناسب همراه باشد (از قبیل ثبت هرگونه تأخیر در اطلاع دادن بازداشت به صورت کتبی و با ارائه ی دلیل و لزوم تأیید دادستان یا یک مأمور ارشد پلیس که با پرونده ارتباط نداشته باشد). " CPT GR 12, §43

دیدگاهها

غالباً در ساعات اولیه ی پس از دستگیری، افراد از هر زمان دیگری آسیب پذیرترند و خطر سوءاستفاده از قدرت از همیشه بیشتر است. در نتیجه، بسیار مهم است که قدرت پلیس برای بازداشت موقت افراد با اقدامهای حمایتی مناسب همراه باشد. CPT معتقد است اقدامات حمایتی زیر از بدو محرومیت از آزادی اهمیت خاصی دارد:

- مطلع کردن شخص ثالث؛
- دسترسی به وکیل؛
- دسترسی به پزشک.

نکته های کلیدی

- آیا فرد بازداشت شده توانسته خانواده ی خود یا شخص ثالثی را مطلع کند؟
- آیا با وکیلی تماس گرفته است؟
- آیا پزشکی او را ویزیت کرده است؟
- آیا حداکثر مدت قانونی بازداشت رعایت شده است؟
- آیا جداسازی زنان از مردان و کودکان از بزرگسالان انجام می شود؟
- آیا حمایت در مقابل سایر افراد محروم از آزادی وجود دارد؟

دفاتر ثبت

استانداردها

"CPT معتقد است در صورت وجود سابقه‌ی بازداشت جداگانه و جامع برای هر فرد بازداشت شده توسط پلیس، اقدامات حمایتی اساسی که به این افراد اختصاص دارد تقویت خواهد شد (و کار مأموران پلیس به احتمال قوی تسهیل خواهد شد). همه‌ی مسائل مربوط به بازداشت فرد مورد بحث و اقداماتی که در مورد او صورت گرفته (زمان دستگیری و دلایل دستگیری؛ چه زمانی در جریان حقوق خود قرار گرفته؛ نشانه‌های آسیب دیدگی، بیماری روانی و غیره؛ چه موقع به او غذا داده شده؛ چه موقع بازجویی شده؛ چه موقع منتقل یا آزاد شده است و غیره) در این سابقه ثبت خواهد شد. باید برای موضوعات مختلف (به عنوان مثال، لوازمی که در مالکیت فرد است، اینکه در جریان حقوق خود قرار گرفته و از آنها استفاده کرده یا چشم پوشیده) از فرد بازداشت شده امضا گرفت و در صورت لزوم، دلیل فقدان امضا را توضیح داد. به علاوه، وکیل فرد بازداشت شده باید به این سابقه‌ی بازداشت دسترسی داشته باشد." CPT, GR 2, §40

۷

دیدگاهها

ثبت کردن یک اقدام حمایتی مهم است زیرا از همه‌ی اطلاعات مهم در مورد رفتار با فرد مورد بحث و روند این رفتار اثر مکتوبی باقی می‌گذارد. انواع مختلفی از اطلاعات برای ثبت کردن وجود دارد و این اطلاعات معمولاً در دفاتر ثبت مختلف یافت می‌شود. ثبت اطلاعات شخصی و رسیدگی به آنها حائز اهمیت است، ولی عمدتاً باید همه‌ی اطلاعات مربوط به این روند (زمان و دلیل دستگیری، بازجویی، انتقال، مطلع کردن شخص ثالث) و همچنین هر اتفاق دیگری در مدت محرومیت از آزادی را بررسی کرد. بررسی این موضوع نیز حائز اهمیت است که آیا فرد مورد بحث در مدت بازداشت امکان اعتراض نسبت به بازداشت خود را داشته است یا نه و آیا این اطلاعات به ثبت رسیده و اگر رسیده به چه صورت.

نکته‌های کلیدی

- آیا اطلاعات زیر به ثبت رسیده است: فرد مورد بحث چه موقع بازداشت شده، چه موقع بازجویی شده، چه موقع منتقل یا آزاد شده، چه موقع شخص ثالث از بازداشت او مطلع شده، فرد بازداشت شده چه موقع و چگونه از حقوق خود مطلع شده؟ پزشک، وکیل، شخص ثالث چه موقع با او ملاقات کرده؛ تدارک غذا؛ چه غذایی به او داده اند و چه موقع؟
  - آیا این اطلاعات به صورت روشمند و دقیق به ثبت رسیده؟
  - آیا حداکثر مدت بازداشت رعایت شده؟
-

بازجوییها

استانداردها

"۱. مدت زمانی که فرد بازداشت شده یا زندانی تحت بازجویی است و فواصل زمانی بازجوییها، همچنین هویت بازجوها و سایر افرادی که در بازجوییها شرکت داشته‌اند باید طبق موازین قانونی ثبت و تأیید شود.

۲. فرد بازداشت شده یا زندانی، یا وکیل او در صورتی که در قانون پیش‌بینی شده باشد، به اطلاعاتی که در بند یک این اصل ذکر شده دسترسی خواهد داشت." و BPP اصل ۲۳

"CPT در مورد روند بازجویی معتقد است باید قوانین یا دستورالعملهای روشنی وجود داشته باشد که بازجوییهای پلیس بر مبنای آنها انجام شود. این قوانین و دستورالعملها باید از جمله به مسائل زیر پردازند: مطلع کردن فرد بازداشت شده از هویت (نام و یا شماره‌ی) افراد حاضر در بازجویی؛ مدت مجاز برای هر بازجویی؛ مدت استراحت بین بازجوییها و وقت استراحت در طول هر بازجویی؛ مکانهایی که ممکن است بازجوییها در آنها انجام شود؛ آیا زندانی مجبور است در طول بازجویی بایستد؛ بازجویی از افرادی که تحت تأثیر مواد مخدر، الکل و غیره هستند. همچنین لازم است سابقه‌ای از زمان آغاز و پایان بازجوییها، تمامی درخواستهای زندانی در طول بازجویی و افراد حاضر در هر بازجویی حفظ شود." CPT, GR 2, §39

"ثبت الکترونیکی (به عنوان مثال، صوتی و یا ویدئویی) بازجوییهای پلیس اقدام احتیاطی اضافی مهمی در جهت منع سوءرفتار با زندانیان است. CPT خشنود است که استفاده از چنین سیستمهایی در تعداد زیادی از کشورها در دست بررسی است. این وسایل می‌تواند سابقه‌ی کامل و معتبری از روند بازجویی فراهم کند و از این رو رسیدگی به همه‌ی ادعاهای سوءرفتار را تسهیل می‌کند. این موضوع هم به نفع افرادی است که مورد سوءرفتار پلیس قرار گرفته‌اند و هم به نفع مأموران پلیسی است که با ادعاهای بی‌اساس توسل به سوءرفتار جسمی یا فشار روانی مواجهند. ثبت الکترونیکی بازجوییهای پلیس این امکان را نیز کاهش می‌دهد که متهمان بعدها به دروغ بعضی از اقرارهای خود را انکار کنند." CPT GR 12, §36

"بازجویی از افراد مظنون کاری تخصصی است که انجام آن به نحو رضایت بخش مستلزم آموزش ویژه است. در درجه اول، هدف دقیق این بازجوییها باید کاملاً روشن شود: این هدف باید به دست آوردن اطلاعات دقیق و موثق برای کشف حقیقت درباره ی مسائل تحت بررسی باشد، نه اعتراف گرفتن از کسی که پیشاپیش از نظر بازجویان گناهکار است. علاوه بر فراهم کردن آموزش مناسب، تهیه ی یک آیین نامه ی رفتاری برای بازجویی از افراد مظنون تا حد زیادی پایبندی مأموران اجرای قانون به هدف فوق الذکر را تضمین خواهد کرد." CPT, GR 12, §34

دیدگاهها

بازجویی می تواند موقعیت بسیار حساسی باشد که افراد تحت بازجویی در آن به شدت آسیب پذیرند. هیئت بازدیدکننده می تواند درباره ی بازجویی، به ویژه مدت آن، استفاده از زور و تهدیدها یا توهینهای کلامی اطلاعاتی بخواند.

نکته های کلیدی

- آیا فرد بازداشت شده مورد خشونت جسمانی قرار گرفته است؟
- در طول بازداشت؟ طی بازجویی؟
- آیا فرد بازداشت شده مورد خشونت روانی- توهین، تهدید- قرار گرفته است یا می گیرد؟
- شرایط بازجویی چیست؟
- آیا نام بازجو، مدت بازجویی و وقفه های آن در دفتر ثبت قید شده است؟

اطلاعات

استانداردها

" هر فردی که بازداشت می شود باید در زمان دستگیری از دلیل بازداشت خود مطلع شود و بلافاصله در جریان هر اتهامی که به او وارد شده قرار بگیرد. " و BPP اصل ۱۰

" اگر افراد محروم از آزادی از حقوق خود آگاه نباشند، این حقوق ارزش چندانی نخواهد داشت. از این رو، لازم است افرادی که توسط پلیس بازداشت می شوند بدون فوت وقت و با زبانی که برایشان قابل فهم است به صراحت از حقوق خود آگاه شوند. برای کسب اطمینان از این امر، لازم است برگه ای را که این حقوق در آن تشریح شده به طور منظم در بدو بازداشت به افراد بازداشت شده بدهند. به علاوه، باید از افراد مورد بحث خواسته شود اظهاریه ای را دال بر اینکه از حقوق خود آگاه شده اند امضا کنند. " CPT, GR 12, §44

۷

دیدگاهها

فرد بازداشت شده حق دارد دو نوع اطلاعات دریافت کند. اولاً، باید از دلایل بازداشت خود آگاه شود. ثانیاً، این حق را نیز دارد که از حقوق خود مطلع شود. این اطلاعات باید به زبانی که برای او قابل فهم است به او منتقل شود. این کار را می توان با استفاده از برگه به صورت کتبی انجام داد، ولی اگر فرد بازداشت شده بی سواد باشد، باید به صورت شفاهی انجام شود.

نکته های کلیدی

- آیا فرد بازداشت شده بلافاصله از دلایل بازداشت خود آگاه شده است؟
- آیا فرد بازداشت شده از حقوق خود آگاه شده است؟ به صورت شفاهی؟ کتبی؟
- به زبانی که برایش قابل فهم است؟

شرایط مادی

استانداردها

"همه ی سلولهای پلیس باید تمیز باشند و با توجه به تعداد افرادی که معمولاً در آنها نگهداری می شوند، ابعاد معقولی داشته باشند. روشنایی آنها باید کافی باشد (کافی برای مطالعه، به استثنای مواقع خواب)؛ ترجیحاً باید نور طبیعی داشته باشند. به علاوه، در سلولها باید وسیله ی استراحت (از قبیل یک صندلی یا نیمکت ثابت) وجود داشته باشد و افرادی که مجبورند شب را در بازداشت به سر ببرند باید تشک و پتوهای تمیز در اختیار داشته باشند. افرادی که در بازداشت پلیس هستند باید به توالتهای مناسب با شرایط مطلوب دسترسی داشته باشند و وسایل کافی برای شستن خود در اختیارشان قرار بگیرد. باید به آب آشامیدنی دسترسی سریع داشته باشند و در زمانهای مناسب به آنها غذا داده شود، از جمله دست کم یک وعده غذای کامل (یعنی چیزی اساسیتر از یک ساندویچ) در روز. افرادی که بیست و چهار ساعت یا بیشتر در بازداشت پلیس می مانند باید بتوانند حتی الامکان هر روز در هوای آزاد ورزش کنند." CPT, GR 12, §47

۷

"تعیین ابعاد معقول برای سلول بازداشتگاه پلیس (یا هر نوع محل سکونت دیگر برای افراد بازداشت شده یا زندانی) کار دشواری است. هنگام بررسی این موضوع باید عوامل مختلفی را در نظر گرفت. با این حال، هیئتهای نمایندگی CPT لزوم وجود دستورالعملی کلی را در این زمینه احساس کرده اند. در حال حاضر، هنگام تعیین ابعاد سلولهای یک نفره ی بازداشتگاه پلیس برای اقامت بیش از چند ساعت، ضوابط زیر (بیشتر به عنوان حد مطلوب تا حداقل استاندارد) مورد استفاده قرار می گیرد: حدود هفت مترمربع مساحت، دو متر یا بیشتر فاصله بین دیوارها، ۲/۵ متر فاصله از کف تا سقف." CPT, GR 2, §43

دیدگاهها

از آنجا که مدت بازداشت کوتاه است، شرایط مادی آن ابتدایی ترند. به عنوان مثال، ممکن است سلولها کوچکتر از سلولهایی باشند که افراد باید چندین روز در آنها به سر ببرند. هر چه

سلول کوچکتر باشد، مدت کمتری را می توان در آن گذراند. CPT برای تعیین ابعاد سلولهای انفرادی پلیس که افراد را بیش از چند ساعت در آنها نگه می دارند از ضوابط زیر استفاده می کند: حدود هفت مترمربع مساحت (با دو متر فاصله یا بیشتر بین دیوارها و ۲/۵ متر فاصله از کف تا سقف).

سلولهای پلیس باید نور طبیعی و تهویه داشته باشند و دمای آنها باید متناسب با آب و هوا و فصل باشد. اگر کسی مجبور باشد شب را در سلول بگذراند، سلول باید به تشک و پتو مجهز باشد.

سلولهای پلیس به ندرت توالت دارند؛ از این رو، دسترسی به توالت اهمیت خاصی دارد.

نکته های کلیدی

- در هر سلول چند نفر هستند؟ مشکلات ازدحام؟
  - آیا در سلولها نور طبیعی وجود دارد؟
  - آیا دمای سلولها مناسب است؟
  - آیا سلولها صندلی / نیمکت و تشک دارند؟
  - آیا به فرد بازداشت شده غذا داده اند؟ غذای گرم؟
  - آیا فرد بازداشت شده به آب آشامیدنی دسترسی دارد؟
  - شرایط دسترسی به توالتها چیست؟
-

۱۶۰ / نظارت بر مکانهای حبس : راهنمای عملی برای سازمانهای غیردولتی

پیوسته

- ۱
- ۲
- ۳
- ۴

۱۶۲ / نظارت بر مکانهای حبس : راهنمای عملی برای سازمانهای غیردولتی

پیوست ۱

فهرست بازبینی

رفتار

- ادعاهای شکنجه و سوءرفتار
- توسل به زور یا سایر ابزارهای بند و بست
- استفاده از زندان انفرادی

اقدامات حمایتی

اطلاعات مربوط به زندانیان

- اطلاعات در بدو ورود
- امکان مطلع کردن شخص ثالث
- امکان دسترسی به مقررات داخلی مربوط به روندها؟

روند انضباطی و مجازاتها

- توصیف مختصر روند
- ترکیب مقامات انضباطی
- امکانات فرجام خواهی
- انواع مجازاتها و دفعات تکرار آنها (نسبت آنها)
- معاینه توسط پزشک در زمان دستگیری
- آمار مجازاتها بر حسب نوع و دلایل
- سلولهای انضباطی

روندهای شکایت و تحقیق

- وجود روندهای شکایت و تحقیق
- استقلال روندها
- نحوه دسترسی به روندها (دسترسی آسان و مؤثر؟)

جداسازی گروههای مختلف زندانیان

دفاتر ثبت

شرایط مادی

ظرفیت تشکیلات حبس (در زمان بازدید)

- تعداد زندانیان در هر گروه
- درصد زندانیان خارجی
- آمار ریز زندانیان بر حسب جنسیت و سن

سلولها (در هر قسمت)

- ابعاد و میزان سکونت / تعداد متوسط زندانیان در هر سلول در عمل
- شرایط مادی: روشنایی، تهویه، اثاثیه، امکانات بهداشتی
- شرایط بهداشتی

غذا

- وعده های غذایی (کیفیت، کمیت، تنوع، دفعات)
- رژیمهای غذایی ویژه (بنا به دلایل پزشکی، فرهنگی یا مذهبی)

بهداشت شخصی

- دوشهای حمام (پاکیزگی، دفعات استحمام برای زندانیانی که به کار اشتغال دارند، برای سایرین)
- امکانات بهداشتی (داخل سلولها، بیرون از سلولها، دسترسی، پاکیزگی)
- وسایل خواب (کیفیت، پاکیزگی، فاصله ی تعویض)
- امکان شستشوی لباسها

نظام حبس و فعالیتهای

مدیریت زمان

- زمانی که روزانه در سلولها سپری می شود
- زمانی که روزانه صرف ورزش می شود
- زمانی که روزانه صرف کار کردن می شود
- زمانی که روزانه خارج از سلول بسر برده می شود
- زمانی که در هفته صرف ورزش می شود
- زمانی که صرف سایر فعالیتهای می شود

فعالتهای ارائه شده

- کار: نوع کار، نسبت زندانیان مشغول به کار؛ اجبار به کار؛ دستمزد؛ دامنه ی شمول اجتماعی؛ توصیف محل کار
- آموزش: امکان تحصیل، انواع درسهایی که ارائه می شود (تدریس الفبا، دروس دبیرستان، دروس دانشگاهی)، فاصله ی بین دوره ها، سازمان دهندگان دوره ها، کادر تدریس، نسبت زندانیانی که تحصیل می کنند، توصیف اتاقهای آموزشگاه
- تفریح: انواع فعالیتهای تفریحی، دسترسی، توصیف اتاقهای مخصوص فعالیتهای تفریحی و امکانات ورزشی؛ کتابخانه
- فعالیتهای مذهبی: نمایندگان مذهبی (مذهبی که نماینده دارند، شرایط دسترسی؛ فواصل و مدت دیدارها)؛ مراسم مذهبی (دسترسی، مکان)

تماس با دنیای بیرون

- ملاقاتها: فاصله ی بین ملاقاتها، شرایط داشتن حق ملاقات، مدت و روند ملاقاتها، ملاقات با اقوام/ فرزندان/ همسر، توصیف اتاقهای ملاقات
- مکاتبه و دریافت بسته: تعداد دفعات، سانسور
- مکالمه ی تلفنی: تعداد دفعات، شرایط

خدمات پزشکی

دسترسی به مراقبتهای پزشکی

- معاینه‌ی پزشکی در بدو ورود
- روند مراقبت پزشکی و نحوه‌ی دسترسی
- اتاق بیماران: تعداد تختها، تجهیزات
- تعداد زندانیان تحت درمان

کادر پزشکی

تعداد پزشکان، پرستاران، روانپزشکان، روانکاوان و سایر پرسنل و دسترسی به آنها

کارکنان زندان

- تعداد کارکنان (در هر گروه)
- رابطه‌ی بین نگهبانها و زندانیان؛ رابطه‌ی بین مدیریت و زندانیان
- آموزش کارکنان (آموزش اولیه و مستمر)

پیوست ۲

نمونه‌ی گزارشی بازدید داخلی

مسائل کلی

مسائل کلی تشکیلات زندان

- نام تشکیلات:
- نوع تشکیلات:
- نشانی:

مقامهایی که تشکیلات به آنها وابسته است:

- نام فرد مسئول مکان مورد بحث
- نام معاون

مسائل کلی بازدید

- تاریخ بازدید:
- تاریخ بازدید قبلی:
- نام اعضای هیئت بازدید:

اطلاعاتی درباره‌ی تشکیلات زندان

ظرفیت تشکیلات

- ظرفیت اجرایی:
- ظرفیت متوسط:
- تعداد افراد محروم از آزادی در نخستین روز بازدید (در هر گروه، جنسیت، ملیت)
- نسبت زندانیان خارجی:

- ملیت زندانیان خارجی:
- توزیع بر اساس جنسیت:
- زندانیان اقلیت:
- زندانیان سالمند:

ساختار تشکیلات

- توصیف ساختمان (تعداد ساختمانها، قدمت، وضعیت، نگهداری، شرایط امنیتی)
- توصیف سلولها و تأسیسات مشترک

اطلاعاتی درباره ی بازدید

گفتگوی آغاز بازدید - مسائل مورد بحث

شرایط حبس و توصیه ها

- به زعم افراد محروم از آزادی
- به زعم مدیریت و کارکنان
- با توجه به واقعیهایی که هیئت بازدید مشاهده کرده است

گفتگو در پایان بازدید

- مسائلی که مورد بحث قرار گرفته
- پاسخهایی که گرفته شده

اقداماتی که باید انجام شود

- کوتاه مدت
- در مدت زمان متوسط

تماسهایی که باید برقرار شود

دفعات بازدید

نکاتی که باید درباره ی صحت آنها در بازدید بعد تحقیق شود

پیوست ۳

نشانی‌های مفید

1. INTERNATIONAL ORGANISATIONS

International Committee of the Red Cross

17 Avenue de la Paix, 1211 Geneva, Switzerland
Telephone: (41) 22 734 60 01 Fax: (41) 22 734 82 80
E-mail: webmaster.gva@icrc.org
Website: www.icrc.org

United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights

Palais Wilson
1211 Geneva 10, Switzerland
Telephone: (41) 22 917 90 00 Fax: (41) (0)22 917 90 12
E-mail: webadmin.hachr@unog.ch
Website: www.unhchr.ch

United Nations High Commissioner for Refugees

P.O Box 2500, 1211 Geneva 2, Switzerland
Telephone: (41) 22 739 81 11 Fax: (41) 22 739 73 67

2. REGIONAL ORGANISATIONS

Council of Europe

67075 Strasbourg Cedex, France
Telephone: (33) 3 88 41 20 00
Website: www.coe.int

European Court of Human Rights

Telephone: (33) 3 88 41 20 32 Fax: (33) 3 88 41 27 91
Website: www.echr.coe.int

European Committee for the prevention of Torture (CPT)

Telephone: (33) 3 88 41 23 88 Fax: (33) 3 88 41 27 72

E-mail: doc@coe.int

Website: www.cpt.coe.int

European Parliament

L-2929, Luxembourg

Telephone: (352) 4300-1 Fax: (352) 43 70 09

Website: www.europa.eu.int

Organization for Security and Cooperation in Europe

Office for Democratic Institutions and Human Rights

Aleje Ujazdowskie 19, 00557 Warsaw, Poland

Telephone: (48-22) 520 06 00 Fax: (48-22) 520 06 03

E-mail: office@odihhr.pl

Website: www.osce.org/odihhr

3. NON-GOVERNMENTAL ORGANISATIONS

3.1. International NGOs

Amnesty International (International Secretariat)

1 Easton Street, London WC1X 8 DJ, United Kingdom

Telephone: (44) 171 413 55 00 Fax: (44) 171 956 11 57

E-mail: amnestyis@amnesty.org

Website: www.amnesty.org

Association for the Prevention of Torture (APT)

10 Route de Ferney, P.O. Box 2267, 1211 Geneva 2, Switzerland

Telephone: (41) 22 919 21 70 Fax: (41) 22 919 21 80

E-mail: apt@apt.ch

Website: www.apt.ch

Human Rights Watch (HRW)

485 Fifth Avenue, 3rd Floor, New York, NY 10017, USA

Telephone: (1) 212 290 47 00 Fax: (1) 212 736 13 00

E-mail: hrwny@hrw.org

Website: www.hrw.org

International Commission of Jurists (ICJ)

26 Chemin de Joinville, P.O. Box 160, 1216 Geneva, Switzerland

Telephone: (41) 22 979 38 00 Fax: (41) 22 979 38 01

E-mail: info@icj.org

Website: www.icj.org

International Federation of League of Human Rights (FIDH)

17 Passage de la Main d'Or, 75011 Paris, France

Telephone: (33) 1 43 55 25 18 Fax: (33) 1 43 55 18 80

E-mail: fidh.mail@fidh.org

Website: www.fidh.org

International Federation of Action by Christians for the Abolition of Torture (Fi.ACAT)

27 Rue de Maubeuge, 75009 Paris, France

Telephone: (33) 1 42 80 01 60 Fax: (33) 1 42 80 20 89

E-mail: fi.acat@wanadoo.fr

International Helsinki Federation for Human Rights

Wickenburggasse 14/7, 1080 Vienna, Austria

Telephone: (43) 1 408 88 22 Fax: (43) 1 408 88 22 50

E-mail: office@ihf-hr.org

Website: www.ihf-hr.org

Inter-Parliamentary Union (IPU)

Place du Petit-Saconnex, P.O. Box 438

1121 Geneva 19, Switzerland

Telephone: (41 22) 734 41 50 Fax: (41 22) 733 31 41

E-mail: postbox@mail.ipu.org

Website: www.ipu.org

International Rehabilitation Council for Torture Victims

Borgergade 13, P.O. Box 2107, 1014 Copenhagen, Denmark

Telephone: (45) 33 76 06 00 Fax: (45) 33 76 05 00

E-mail: irct@irct.org

Website: www.irct.org

International Service for Human Rights

1 rue de Varembé, P.O. Box 16, 1211 Geneva 20, Switzerland
Telephone: (41 22) 733 51 23 Fax: (41 22) 733 08 26
E-mail: dir@ishr-sidh.ch
Website: www.ishr.ch

World Organisation against Torture (OMCT--SOS Torture)

8, rue du Vieux-Billard, P.O. Box 21, 1211 Geneva 8, Switzerland
Telephone: (41 22) 809 49 39 Fax: (41 22) 809 49 29
E-mail: omct@omct.org
Website: www.omct.org

Penal Reform International

Unit 450, The Bon Marche Centre, 241-251 Ferndale Road
Brixton, London SW9 8BJ, UK
Telephone: (44) 207 924 95 75 Fax: (44) 207 924 96 97
Email: headofsecretariat@penalreform.org
Website: www.penalreform.org

The Redress Trust

6 Queen Square, London WC1N 3AR, United Kingdom
Telephone: 44 (0) 171 278 9502 Fax: 44 (0) 171 278 9410
E-mail: redresstrust@gn.apc.org
Website: www.redress.org

3.2. National NGOs

(National NGOs engaged in monitoring programmes and which participated in the workshop held in Chisinau in 2000)

Albanian Helsinki Committe

Monitoring Programme of Prisons and Pre-Detention Sites
Rr. Sami Frasheri, Pall.20/1, Hyrja B, Ap. 21, Tirana, Alpania
Telephone: +355 42 408 91 Fax: +355 42 336 71
E-mail: helsinki@ngo.org.al

Bulgarian Helsinki Committe

7 Varbitsa Street, 1504 Sofia, Bulgaria
Telephone/Fax: +359 2 943 4876
E-mail: helsinki@mbox.cit.bg

Czech Helsinki Committee

Jeleni 5/199, 11900 Praha, Czech Republic
Telephone: +420 2 24 37 23 38 Fax: +420 2 24 37 23 35
E-mail: pravni@helsinki.anet.cz

Hungarian Helsinki Committee

Jozsef A. Krt. 34 1/5, 1085 Budapest, Hungary
Telephone: +361 334 45 75 Fax: +361 314 08 85
E-mail: helsinki@mail.datanet.hu

Moldovan Helsinki Committee

53 "B" Banulescu-Bodoni Str., 2012 Chisinau, Moldova
Telephone: +373 2 22 73 96 Fax: +373 2 22 26 28
E-mail: chdom@moldnet.md

Polish Helsinki Foundation for Human Rights

U1. Bracka 18 m 62, 00028 Warsaw, Poland
Telephone/Fax: +48 22 828 1008
E-mail: hfhr@hfhrpol.waw.pl

Romanian Helsinki Committee

Str. Nicolae Tonitza 8, 704012 Bucharesr, Romania
Telephone/Fax: +40 1 312 45 28
E-mail: apador@dnt.ro

The Moscow Centre for Prison Reform

Luchnikov per 4, no. 7, 101000 Moscow, Russian Federation
Telephone: +7 095 206 85 68 Fax: +7 095 206 86 58
E-mail: mcprinf@glasnet.ru

The Centre for the Protection of Human Rights

Bukhara, Uzbekistan
Telephone/Fax: +998 65 22 43 027
E-mail: rights@bu.uzpak.uk

پیوست ع

اصول بنیانی نظارت^۱

۱. لطمه نزدن

مسئولان حقوق بشر (HRO) در موقعیتی نیستند که حقوق بشر و امنیت همه ی افراد را تضمین کنند. بسیار مهم است که به خاطر داشته باشیم مهمترین وظیفه ی این مسئولان نسبت به قربانیان و قربانیان بالقوه است. مسئولان حقوق بشر باید به امنیت افرادی که اطلاعات را تأمین می کنند توجه داشته باشند.

۲. احترام به دستور کار

همه ی مسئولان حقوق بشر باید برای درک دستور کار تلاش کنند، همواره آن را به خاطر بسپارند و یاد بگیرند در موقعیتهای خاص چگونه آن را اعمال و تفسیر کنند.

۳. شناخت استانداردها

مسئولان حقوق بشر باید با آن استانداردهای بین المللی حقوق بشر که به دستور کار آنها مربوط می شود و در کشور مورد نظر قابل اعمال است، کاملاً آشنا باشند.

۴. قضاوت درست

قوانین و مقررات، صرف نظر از تعداد، تناسب و دقت آنها، نمی توانند جانشین قضاوت شخصی درست و عقل سلیم مسئولان حقوق بشر شوند. مسئولان حقوق بشر باید همواره و در هر شرایطی قضاوت درست داشته باشند.

۵. مشاوره

هرگاه یکی از مسئولان با مورد دشواری رو به رو شود، مشورت با سایر مسئولان همواره کار عاقلانه ای خواهد بود. مسئولان حقوق بشر باید برای اجتناب از دوباره کاری یا فعالیتی که به طور بالقوه متناقض است، مشورت کنند یا مطمئن شوند که قبلاً با سازمان دیگری مشورت شده است.

۱۴. بر مبنای فصل ۵ (ص ۹۳-۸۷) از منبع زیر:

Training Manual on Human Rights Monitoring, Professional Training Series N°7, Office of the High Commissioner for Human Rights, United Nations, New York and Geneva, 2001.

۶. احترام به مقامهای مسئول

مسئولان حقوق بشر باید به خاطر داشته باشند که یکی از اهداف آنها و نقش اصلی شان تشویق مقامهای مسئول به اصلاح رفتار خود است.

۷. اعتبار

اعتبار مسئولان حقوق بشر در نظارت موفق بسیار مهم است. مسئولان حقوق بشر هیچگاه نباید وعده ای بدهند که عمل کردن به آن برایشان بعید یا غیرممکن باشد. باید هنگام گفتگو با قربانیان خود را معرفی کنند، دستور کار خود را به اختصار شرح دهند، توضیح دهند که مسئولان حقوق بشر چه کارهایی را می توانند یا نمی توانند انجام دهند و بر محرمانه بودن موضوع تأکید کنند.

۸. محرمانه بودن

احترام به محرمانه بودن اطلاعات بسیار مهم است زیرا هر گونه تخطی از این اصل می تواند عواقب بسیار وخیمی به دنبال داشته باشد. مسئولان حقوق بشر باید از افرادی که با آنها گفتگو می کنند سؤال کنند که آیا با استفاده از اطلاعاتی که ارائه می کنند در گزارشهای حقوق بشر یا برای مقاصد دیگر موافقت یا نه.

۹. امنیت

مسئولان حقوق بشر همواره باید به امنیت افرادی که اطلاعات در اختیارشان می گذارند توجه داشته باشند. باید رضایت شهود را برای انجام گفتگو جلب کنند و آنها را از محرمانه بودن گفتگو مطمئن سازند.

۱۰. درک کشور مورد نظر

مسئولان حقوق بشر باید تلاش کنند کشور مورد نظر، از جمله مردم، تاریخ، ساختار حکومتی، فرهنگ، آداب و رسوم و زبان آن را درک کنند.

۱۱. نیاز به تداوم، استمرار و شکیبایی

جمع آوری اطلاعات مطمئن و دقیق برای استناد وضعیت حقوق بشر می تواند روندی طولانی و دشوار باشد. اطلاعات به دست آمده باید با دقت مورد بررسی قرار گیرد، مقایسه شود و به اثبات برسد.

۱۲. صحت و دقت

فراهم آوردن اطلاعات صحیح و دقیق مستلزم گزارشهای کامل و مستند است. ارتباطات مکتوب همواره برای اجتناب از بی دقتی، شایعات و سوء تفاهم بسیار اهمیت دارد. در گزارشها باید از اشاره های مبهم و توضیحات کلی اجتناب شود.

۱۳. بی طرفی

با هر کار یا گفتگویی باید با نگرشی مبتنی بر بی طرفی و با توجه به اعمال دستور کار و استانداردهای بین المللی نهفته در آن رو به رو شد.

۱۴. واقع بینی

مسئولان حقوق بشر باید همواره، از جمله هنگام جمع آوری و بررسی اطلاعات، نگرشی واقع بینانه داشته باشند.

۱۵. حساسیت

مسئولان حقوق بشر باید هنگام گفتگو با قربانیان نسبت به مصائبی که احتمال دارد فرد تجربه کرده باشد حساس باشند.

۱۶. درستی و صداقت

مسئولان حقوق بشر باید با همه ی افراد مطلع، طرفهای گفتگو و همکاران با عزت و احترام رفتار کنند. به علاوه، مسئولان حقوق بشر باید همه ی وظایفی را که به آنها محول شده به روشی شرافتمندانه و با درستکاری انجام دهند.

۱۷. تخصص

مسئولان حقوق بشر باید آگاه، سخت کوش و در مورد جزئیات واجد صلاحیت و سختگیر باشند.

۱۸. وضوح

مسئولان حقوق بشر باید مطمئن باشند که هم مقامهای مسئول و هم مردم محلی از کار آنها مطلع هستند. نظارت مؤثر هم به معنی دیدن و هم به معنی دیده شدن است.

نظارت بر مکانهای حبس : راهنمای عملی برای سازمانهای غیردولتی / ۱۷۷

کتابهای منتشر شده و در دست انتشار سازمان اصلاحات جزائی بین المللی (PRI):

مجازاتهای جایگزین حبس

- خدمات عام المنفعه به منزله جایگزینی بر مجازات حبس، سازمان اصلاحات جزائی بین المللی (پی آر آی)؛
- خدمات عام المنفعه: برنامه عملی (تجربه زیبابوه)، پی آر آی؛
- خدمات عام المنفعه: مجازاتی جایگزین (تجربه فرانسه) وزارت دادگستری فرانسه؛
- درباره مجازاتهای جایگزین حبس (مجموعه مقاله) پی آر آی؛
- روشهای جایگزین مجازات حبس در اروپا، نشست دیژن (فرانسه)، گروه ملی دانشجویی آموزش به زندانیان؛
- مجموعه سخنرانیهای همایش جایگزینهای مجازات حبس، تهران، اردیبهشت ۱۳۸۰، با مشارکت سازمان زندانهای کشور و دانشکده علوم قضایی و خدمات اداری و مرکز توسعه قضایی؛
- مجموعه سخنرانیهای کارگاه جایگزینهای مجازات حبس، تهران، دی ۱۳۸۱، با مشارکت دانشکده علوم قضایی و خدمات اداری؛

حقوق زندانیان

- روشهای عملی در زندان (شرحی بر قواعد حداقل استاندارد سازمان ملل متحد در رفتار با زندانیان، پی آر آی) با مشارکت سازمان زندانهای کشور؛
- حقوق بشر و زندانها (راهنمای آموزشی)، دفتر کمیساریای عالی حقوق بشر سازمان ملل متحد؛
- مدیریت زندانها در دوران گذار: آندره کویل، مرکز بین المللی مطالعات زندان (آی سی پی اس)؛
- برخورد حقوق بشری به زندانها: آندره کویل، مرکز بین المللی مطالعات زندان (آی سی پی اس)، ترجمه و چاپ به زبان فارسی: سازمان اصلاحات جزائی بین المللی (پی آر آی) با همکاری انجمن دفاع از حقوق زندانیان؛
- نظارت بر مکانهای حبس: راهنمای عملی برای سازمانهای غیردولتی، انجمن منع شکنجه (APT)، دفتر نهادهای دموکراتیک و حقوق بشر (ODIHR)، ترجمه و چاپ به زبان فارسی: سازمان اصلاحات جزائی بین المللی (پی آر آی) با همکاری انجمن دفاع از حقوق زندانیان؛
- حقوق بشر و زندانیان آسیب پذیر، (راهنمای آموزشی برای کارکنان زندان) پی آر آی؛

دادرسی ویژه نوجوانان

- برنامه سازمان اصلاحات جزائی بین المللی (پی آر آی) در باب دادرسی ویژه نوجوانان (ده نکته) [بروشور]؛
- کودکان محروم از آزادی: حقوق و واقعیتها، گرت کیلاره، آن گرانژان، با همکاری انجمن حمایت از حقوق کودکان؛
- رهنمودهایی برای اجرای عدالت در حق کودکان قربانی و شاهد جرم، دفتر بین المللی دفاع از حقوق کودکان

- (کانادا). با همکاری انجمن حمایت از حقوق کودکان؛
- راهنمای سازمان ملل متحد در باب دادرسی ویژه نوجوانان، سازمان ملل متحد؛
- حقوق بشر، دادرسی ویژه اطفال و کودکان معارض قانون، گرت کیلاره، اوژن ورهلن، مرکز حقوق کودکان دانشگاه چنت؛
- الگویی برای قانون دادرسی ویژه اطفال، بخش پیشگیری از جرم و عدالت کیفری سازمان ملل متحد دفتر سازمان ملل متحد در وین؛
- قواعد سازمان ملل درباره ی حمایت از نوجوانان محروم از آزادی، جرالدین وانبرن، دفاع بین المللی از کودکان (DCI)؛

بازداشت پیش از محاکمه

- حقوق بشر و بازداشت پیش از محاکمه، راهنمای آموزشی درباره ی استانداردهای بین المللی ناظر بر بازداشت پیش از محاکمه، مرکز حقوق بشر و شاخه ی پیشگیری از جرم و عدالت کیفری سازمان ملل متحد؛
- بازداشت پیش از محاکمه: اصلاحات و راه حل ها: روش بهینه در کاهش دوران بازداشت و بهبود شرایط حبس، کلینیک حقوق بشر دانشکده ی حقوق دانشگاه ایلی نویز؛

متفرقه

- چگونگی شکنجه را گزارش دهیم، کامیل جیفارد، مرکز حقوق بشر دانشگاه اسکس انگلستان (۱۹۹۹)؛
- همکاری برای ایجاد جامعه ای امن، (برنامه ملی پیشگیری از جرم، شورای ملی پیشگیری از جرم، وزارت دادگستری - فنلاند)؛
- برخوردی جدید در قرنی جدید، (توصیه های کنفرانس مشترک پی آر آی و آی سی پی اس در مورد اصلاحات جزایی و زندان) [بروشور]؛
- مجموعه اسناد بین المللی حقوق بشر سازمان ملل متحد، با مشارکت کرسی حقوق بشر، صلح و دموکراسی، دانشگاه شهیدبهبشتی؛
- بیماری ایدز اچ. آی. وی. در سیستم های زندان: یک استراتژی فراگیر؛
- معرفی سازمان اصلاحات جزایی بین المللی (پی آر آی) [بروشور].

۱۸۰ / نظارت بر مکانهای حبس : راهنمای عملی برای سازمانهای غیردولتی

and Realities). Deuxième partie : le cadre normatif international, Geert Cappelaere, Anne Grandjean, Ed. Jeunesse et Droit, published in Persian in collaboration with the Society for the Protection of the Rights of the Child;

- *Tehran PRI Workshop on Alternatives to Imprisonment*, in January 2003, published in Persian in collaboration with the Faculty of Judicial Sciences & Administrative Affairs of Iran;
- *Monitoring Places of Detention: A Practical Guide for NGOs*, Association pour la Prévention de la Torture (APT) & Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR), published in Persian in collaboration with "Defending Prisoners' Rights Society";
- *Human Rights and Vulnerable Prisoners*, Penal Reform International (PRI), Training Manual;
- *Guidelines on Justice for Child Victims and Witness of Crime*, International Bureau for Children's Rights, Canada, published in Persian in collaboration with the Society for the Protection of the Rights of the Child;
- *HIV/AIDS in Prison Systems: A comprehensive Strategy*, Prisoners with HIV/AIDS Support Action Network (PASAN), Canada;
- *Human Rights, Juvenile Justice and Children in Conflict With the Law*, An introductory Study for United Nations Strategic Needs Assessment Program, Geert Cappelaere, Eugeen Verhellen, Children Rights Centre, University of Gent;
- *Working Together for a Safe Society*, The National Crime Prevention Program (1999), National Council for Crime Prevention, Ministry of Justice of Finland;
- *Pre-trial Detention Reform and Solution*, International Best Practices to Reduce the Length of Pre-trial Detention and Improve Conditions of Confinement, Human Rights Clinic, College of Law, University of Illinois;
- *Le Travail d'Intérêt Général a dix ans, le résultat en vaut la peine*, Ministry of Justice of France;
- *United Nations Manual on Juvenile Justice*, Crime Prevention and Criminal Justice Division, United Nations Office at Vienna;
- *Modèle de Loi sur la Justice des Mineurs* (Model of Law on Juvenile Justice), United Nations Manual, Crime Prevention and Criminal Justice Division, United Nations at Vienna;
- *The Torture Reporting Handbook*, Camille Giffard, Human Rights Centre, University of Essex, United Kingdom;
- *United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty*, Geraldine Van Bueren, Defence for Children International (DCI).

P.R.I. Publications in Persian

- PRI General Leaflet;
- The brochure *A New Approach for a New Century* (Conference on Penal and Prison Reform);
- The brochure *Community Service as an Alternative to Custody*;
- PRI *Action Plan for Juvenile Justice* (10 Points);
- The manual *Community Service in Practice*;
- *Alternatives to Imprisonment* (compilation of five articles from PRI pack on Alternatives to Imprisonment), Vivien Stern;
- *Making Standards Work* (PRI Manual on UN Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners), published in Persian in collaboration with the Prison Service of Iran;
- *Human Rights and Prisons, A Manual on Human Rights Training for Prison Officials*, United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights (UNOHCHR);
- *United Nations Compendium of International Instruments on Human Rights and the Administration of Justice*, published in Persian in collaboration with the Chair for Human Rights, Peace & Democracy of Shahid Beheshti University of Tehran;
- *Les alternatives à l'incarcération en Europe*, a brochure on Alternatives to Imprisonment in Europe, Assises de Dijon de 1998, Groupe de Strasbourg, Groupement Etudiant National d'Enseignement aux Personnes Incarcérées (Genepi);
- *Tehran PRI Seminar on Alternatives to Imprisonment* in May 2002, published in Persian in collaboration with the Prison Service of Iran, the Faculty of Judicial Sciences & Administrative Affairs of Iran, and the Centre for the Judicial Development of the Judiciary;
- *Managing Prisons in a Time of Change*, Andrew Coyle, International Centre for Prison Studies (ICPS);
- *Human Rights and Pre-trial Detention*, A Handbook of International Standards relating to Pre-trial Detention, Centre for Human Rights & Crime Prevention and Criminal Justice Branch, United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights (UNOHCHR);
- *A Human Rights Approach to Prison Management*, (Handbook for Prison Staff), Andrew Coyle, International Centre for Prison Studies (ICPS), published in Persian in collaboration with "Defending Prisoners' Rights Society";
- *Enfants privés de liberté: droits et réalités* (Children Deprived of Liberty: Rights

Direction for the Publication in Persian: Azadeh Niknam

Translated and Published in Persian by:

**Penal Reform International (PRI) in collaboration with
Defending Prisoners' Rights Society**

PRI

London office

Unit 450, The Bon Marche Centre

241-251 Ferndale Road

Brixton, London SW9 8BJ, UK

Tel.: +44 207 924 95 75

Fax: +44 207 924 96 97

Email: headofsecretariat@penalreform.org

DPRS

4th Floor

15, Ketabi Crossroad

North Gheitariyeh Ave.

Tehran-Iran

Website: www.adrpi.org

PRI

Paris office

40, rue du Château d'Eau

75010 Paris, France

Tel.: +33 1 48 03 90 01

Fax: +33 1 48 03 90 20

Email: priparis@penalreform.org

Website: www.penalreform.org

Monitoring
places
of detention:
a practical
guide
for NGOs.